

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

15

PAGINI ÎNCHINATE ȚĂRĂNIMII NOASTRE,
LUPTELOR ȘI IZBÎNZILOR EI

(3, 7, 8, 11, 12-13, 14-15)

SENTIMENTUL ÎNALT AL TIMPULUI NOSTRU

CONȘTIINȚA timpului numit istorie și revoluție și sentimentul iubirii de țară cuprind în zarea lor întreg relieful literaturii noastre de azi și de totdeauna. Slujirea literaturii este un act de respect față de limba părinților și de învățăturile ei, un gest de bărbăție și de răspundere față de valorile poporului, un rost de viață cu nimic mai prejos decît al omului truditor de la țară stăpin pe miracolul rodirii. Spațiul creației și culturii se identifică astfel cu realitatea socială și cu menirea deopotrivă de importantă și de plină de răspundere a artistului și făuritorului de bunuri materiale.

Adevărații și marii scriitori și artiști, ajunși, după împrejurări, să trăiască în alte medii de limbă și de spiritualitate, au purtat clipă de clipă în inimile lor țara în care s-au născut. Ei au cinstit-o cu demnitate. Niciodată însă și sub nici un chip, autenticii creatori de valori spirituale nu s-au rupt de singele neamului lor. Ei n-au profesat niciodată interesul mărunț, birfa, defăimarea, judecata strîmbă, minciuna. Spirite mari și neliniștite au dus prin secole peste hotarele patriei lor mesajele revoluției, dreptății, frăției. Ei au scris în surghiun cărți fundamentale, chinuți de dorul întoarcerii, mistuiți de iubirea de țară. Ei n-au uitat niciodată că sînt fiii și slujitorii poporului lor care le-a dat limba și forța expresiei. Soiul fugarilor pe care timpul nostru îi cunoaște, corul lor repetat pînă la plictiseală, cultivarea exilului ca pe o bătărie, uitătura chiorșă spre propria lor țară, n-au dus și nici nu aveau cum să ducă la o creație valoroasă. Mediocritatea acestora nu prinde rădăcini nici în pămînt străin, chiar cînd se drapează cu aere cărturărești. Dar, vai, cit de jos rătăcește gîndul, urmărindu-i pe cei ce nu vorbesc despre țara lor decît ponegrind-o.

Aici, cu țara și cu oamenii ei, unde se așează cu sacrificii și cu dăruire temelile unei civilizații și ale unei democrații reale, se plămădesc adevăratele creații ale scrisului nostru. S-au trecut praguri grele. Istoria nu se oferă nimănui de-a gata. S-au dezvăluit legile adevărului. S-au reșezat valorile spiritualității românești și ale naționalităților conlocuitoare, într-un timp al luptei pentru adevăr, și dacă ne mai uităm la cite s-au petrecut, este ca să se știe că noi înșine, cei ai țării și ai viitorului ei, trăim sentimentul integral al timpului nostru, cunoscînd prețul creației și al deschiderii spre lume, al libertății și demnității noastre.

Climatul în care ne scriem cărțile este un climat al unității și acordului unanim cu destinul țării. Al muncii sub lumina unei înalte concepții de viață. Al credinței în valorile omului. Această credință i-a adus în miezul acestui timp, într-o inobilare reciprocă, desăvirșindu-le creația și proiectînd-o în universalitate, pe toți marii scriitori ai țării. Ei nu s-au lăsat niciodată amăgiți, chiar cînd n-au fost înțeleși cum s-ar fi convenit, chiar cînd, în singurătate, în așteptare și cu încredere și-au scris fie Hronicul, fie Cîntarea poporului lor. Aceia care le-au urmat au apucat să intre cu sfială în casele lor, să însoțească veacurile de gîndire adunate în cărțile lor, și să înțeleagă pe ce umeri se sprijină țara, în nopți și zile de căutare a cuvîntului, spre desăvirșita ei intruchipare.

Generații s-au succedat, pătrunse de aceeași înaltă memorie. Generații tinere cresc, și nu-i trece nimănui prin gînd să situeze literatura în afara aceluia mînunchi de virtuți și de îndatoriri ce definesc din totdeauna, și cu atît mai mult în ceasul de față, realitatea și ideea de țară. Aceasta nu este desigur o înțelegere globală abstractă, nediferențiată, în afara binelui și răului, în afara luminilor și umbrelor existenței. Ea vine să definească sensul și structura unor valori, și neodihnitul timp al căutărilor și al desăvirșirii ce stăruie asupra fiecărui destin literar.

Viața omului și conștiința omului — responsabil față de sine și ai săi, constituie materia scrisului nostru. Această nobilă materie aparține ființei sociale. Prin situarea ei în istorie, se situează și ființa literaturii. Rolul de modelatoare a conștiințelor, concepția de viață care o structurează, filosofia politică ce o angajează dau literaturii noastre, în afirmarea ei prin talente strălucite, o pecete națională inconfundabilă.

Să rostim acest gînd cu mindrie. Să-l rostim cu emoția recunoașterii unui adevăr. Cu o egală cinstire a țării în care trăim și a muncii fiecăruia.

„România literară”

VASILE BABOIE: Omagiu
(Ilustrația acestui număr: lumea satului,
în plastica românească)

Laudă țaranului român

Intr-o zi măiastră, dis-diminecioară
a fost dus în fața gurilor de foc
ochii lui ca niște pui semeți de vultur
fură puși de-o cîrpă neagră sub obroc.
Martie acela de-nceput de secol
poleia cu vlagă firea dinprejur
se topea lingoul de argint al iernii
sub dogoarea unui colț de iarbă pur.

Viața lui? Un uger de albină sacră
biciuit de demoni, și rănit și supt
plugul umilinței i-a săpat în carne
fluviile unui chin neinterupt.
Fericit, ca lumea, n-a fost niciodată
nici o ființă parcă n-a trăit mai rău
drept aceea Christul zugrăvit pe troiți
lua adesea chipul suferind al său.

Și cu toate astea, doamne, ce lumină
revărșă făptura lui în univers!
El, ce se hrănise cu pelin și ștevil
își muia în doină inima, și-n vers,
el știa tocmeala cerului și-a vieții

ce detună-n arbori și-n sălbăciuni
adevărul lumii, căutat aiurea
era scris în pumnii lui enormi și buni.

Cum a dus el singur, în spinare, țara
infruntînd prin veacuri seminții și legi!
Jertfa lui ne face azi s-avem hotare,
grai duios și-atîtea rînduieii întregi.
„...Foc!” avea să strige, blestemat, ciocoiful
pe zăpadă macii înfloriră reci
dar, vă-ntreb: cum poate dintr-atît să moară
cel sortit de zodie să trăiască-n veci?

N-a pierit, firește, ca dovadă osul
pus acum la slava neamului acest
ca dovadă piinea fără de prihană
ce-o dospește într-al vremii noastre fest.
Oh, țarane tată, laudată-ți fie
steaua ce-ți îndrumă pașii pe pămînt,
ce te-a uns de-a pururi voievod al muncii,
stîlp sub bolta țării, înflorat și sfînt!

Corneliu Vadim Tudor *

România literară

COLEGIUL I

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Dărie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

O forță pozitivă în soluționarea relațiilor internaționale

INCEPUTE în ziua de 7 aprilie la Delhi, în capitala Indiei, lucrările reuniunii Biroului de coordonare al țărilor nealiniate s-au încheiat marți, printr-un cuprinzător comunicat final. La reuniune au participat reprezentanții — în marea lor majoritate miniștrii de externe — celor 25 de state care constituie Biroul, precum și observatori din alte circa 20 de țări nealiniate. Atât în cadrul dezbaterilor generale, cât și în cele două comitete — politic și economic —, participanții și-au concentrat expunerile asupra celor mai importante probleme ce privesc omenirea, ca dezarmarea, noua ordine economică internațională, situația din Orientul Apropiat și din sudul Africii, precum și asupra unor încercări de a se exercita presiuni asupra țărilor nealiniate.

Comunicatul final condamnă presiunile și amestecurile din afară în treburile interne ale țărilor din America Latină și sprijină lupta popoarelor din această zonă împotriva ingerințelor și presiunilor, pentru stabilitatea și respectarea suveranității lor. De asemenea, Biroul de coordonare face apel la toate țările să respecte independența, integritatea, suveranitatea și nealinierea Ciprului și acordă sprijin aspirațiilor de transformare a Oceanului Indian într-o zonă a păcii, făcând totodată apel la țările riverane să se retragă din alianțele și pactele militare din care fac parte. Biroul își exprimă îngrijorarea pentru situația din Orientul Apropiat și cere Israelului să se retragă de pe teritoriile arabe ocupate. În capitolul consacrat problemelor economice se constată că de la reuniunea de la Colombo s-a făcut puțin pentru îmbunătățirea situației economice a țărilor în curs de dezvoltare, asupra cărora se repercutează măsurile luate de țările dezvoltate pentru diminuarea repercusiunilor inflației și recesiunii. Propunându-și să militeze în continuare pentru crearea unui fond comun pentru dezvoltare, autorii documentului subliniază că țările nealiniate vor acționa în comun în toate forurile internaționale pentru a determina țările dezvoltate să accepte propunerile țărilor nealiniate referitoare la o nouă ordine economică internațională, ceea ce presupune existența unității și solidarității lor în aplicarea programului de acțiune adoptat la Colombo.

Biroul de Coordonare a luat cunoștință — afirmă Comunicatul — de eforturile țărilor nealiniate și neutre din Europa pentru asigurarea succesului reuniunii țărilor participante la Conferința pentru securitate și cooperare, care va avea loc la Belgrad. Documentul salută convocarea sesiunii speciale a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite consacrată problemelor dezarmării, acordând prioritate dezarmării nucleare. Documentul recomandă ca următoarea conferință la nivel ministerial a tuturor țărilor nealiniate să aibă loc în 1978 la Belgrad, pentru pregătirea celei de a VI-a reuniuni la nivel înalt ce urmează să se întrunească la Havana în 1979.

Cu o asemenea largă arde de preocupări la scara mondială și afirmând tot mai puternic voința de conexiune cu toate eforturile pentru stabilirea unei noi ordini economice în lume, pentru diminuarea cât mai rapidă a decalajelor dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, mișcarea țărilor nealiniate a devenit — precum și subliniază Comunicatul reuniunii — o forță pozitivă în soluționarea problemelor internaționale și în instituirea unui sistem economic just în lume. „România, ca țară socialistă și, totodată, ca țară în curs de dezvoltare, militează ferm și este hotărâtă să-și aducă întreaga contribuție la eforturile pentru înălțarea subdezvoltării, precum și a cauzelor care au generat-o” — afirmă tovarășul Nicolae Ceaușescu în ampla Expunere din 28 martie, relevând că „o ilustrare elocventă a raporturilor de prietenie și colaborare cu țările în curs de dezvoltare, cu statele nealiniate este participarea României la Grupul celor 77 și prezența sa în calitate de invitată la reuniunile țărilor nealiniate”.

Un eveniment important în viața politică a Spaniei

ACORDAREA — în ziua de 9 aprilie — a statutului legal Partidului Comunist din Spania, după aproape patru decenii de clandestinitate, constituie o recunoaștere oficială a rolului și ponderii Partidului Comunist ca forță politică de bază a societății spaniole, cit și un act de justiție și realism politic, menit a promova procesul de evoluție înnoitoare a țării. Este — aceasta — o victorie a Partidului Comunist din Spania și, totodată, un succes semnificativ pentru mișcarea comunistă și muncitorească, pentru ponderea crescândă a capacității democrației în întreaga lume. Precum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, în numele C.C. al P.C.R., și al întregului nostru popor, în telegrama adresată tovarășei Dolores Ibaruri și tovarășului Santiago Carrillo, actul legalizării Partidului Comunist constituie „un eveniment important în viața politică a Spaniei, care deschide noi perspective accelerării procesului de democratizare a țării, de realizare a aspirațiilor poporului spaniol spre lichidarea totală a rămășițelor trecutului, spre libertate, progres social și independență națională”. „De asemenea — continuă telegrama — ne exprimăm convingerea că participarea cu drepturi depline a Partidului Comunist din Spania la lupta forțelor democratice și progresiste din Spania va asigura noi condiții pentru intensificarea contribuției acestei țări la eforturile consacrate destinderii și securității pe continentul nostru, colaborării și păcii în Europa și în întreaga lume.”

Cronica

Viața literară

ADUNAREA GENERALĂ A ORGANIZAȚIEI DE PARTID DE LA UNIUNEA SCRITORILOR

● Vineri, 8 aprilie 1977, la Casa Scriitorilor „M. Sadoveanu” din Capitală, a avut loc adunarea generală a organizației de partid de la Uniunea Scriitorilor consacrată stabilirii mandatului pentru comuniștii ce vor participa la adunarea generală a Asociației Scriitorilor din București și la Conferința Națională a Scriitorilor.

Referatul a fost prezentat de Ion Hobana, secretarul Comitetului de partid al Uniunii.

Au luat parte la discuții : Grigore Arbore, Agatha Bacovia, Liviu Bratoloveanu, Radu Cârneli, Nicolae Dragoș, Traian Iancu, Eugen Jebeleanu, Toma George Maiorescu, Felicia Marinca, Damian Necula, Cornel Omescu, Al. Oprea, Platon Pardău.

Atât referatul cit și cuvântul participanților au subliniat voința scriitorilor membri de partid de a participa activ la buna pregătire și desfășurare a lucrărilor Conferinței Naționale a Scriitorilor, pentru a transforma această manifestare într-un for de afirmare puternică a doctrinei tuturor creatorilor de literatură români, maghiari, germani și de alte naționalități de a asigura înfăptuirea politicii culturale a partidului nostru, de stimulare a creației literare prin lucrări de înaltă valoare, cu un bogat conținut de idei și forță educativă.

În cuvântul lor, participanții la discuții au arătat că programul adoptat de Congresul al XI-lea al partidului, documentele Congresului Educației Politice și al Culturii Socialiste, programul de măsuri adoptat de Plenara C.C. din noiembrie 1976, recența expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu la ședința comună a C.C. al P.C.R., Marii Adunări Naționale, Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale și activității centrale de partid și de stat, indicațiile date de secretarul general al par-

tidului, reprezintă pentru scriitorii orientarea cea mai sigură în construirea culturii socialiste, în dezvoltarea artei și literaturii naționale, platforma politico-ideologică ce va sta la baza desfășurării lucrărilor Conferinței Naționale.

Vorbitorii au evocat cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu în legătură cu munca eroică a oamenilor din țara noastră în momentele grele de după cutremurul din 4 martie 1977 :

„În aceasta se vede, arăta cu acest prilej tovarășul Nicolae Ceaușescu, rodul activității politico-educative a partidului, a creației literar-artistice, al tuturor celor care prin scrisul lor, prin munca lor au contribuit la formarea trăsăturilor minunate ale omului nou, constructor al socialismului și comunismului, la cultivarea umanismului nou, care pune pe primul plan omul, bunăstarea, libertatea, fericirea sa.”

S-a subliniat faptul că scriitorii își desfășoară activitatea într-un climat fertil, de dezbateri și rezolvare în spirit democratic a tuturor problemelor creației, a problemelor obștii, ceea ce a determinat apariția unor opere de valoare, cu rol însemnat în formarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii, în cultivarea trăsăturilor morale înaintate, a idealurilor umanismului revoluționar. S-a arătat că scriitorii, sint conștienți de răspunderea socială și patriotică a activității lor, că sint hotărâți să nu-și precupească eforturile de a făuri noi opere care să oglindească inspirat realitățile prezentului, viața și aspirațiile celor ce muncesc, bogăția spirituală a poporului nostru angajat în vasta acțiune de edificare a socialismului pe pământul patriei.

Dezbaterile și hotărârea adunării scriitorilor comuniști au evidențiat cu tă-

rie necesitatea unei priviri critice și autocritice asupra întregii activități de creație, a unei analize cuprinzătoare, în cadrul căreia, paralel cu evidențierea aspectelor pozitive ale activității scriitoricești, să fie discutate și scăderile ce s-au mai ivit. Vorbitorii au insistat asupra necesității întăririi spiritului militant, partinic, al criticii literare, pentru creșterea obiectivității sale în promovarea largă, generoasă, a valorilor autentice, ca și în combaterea mediocrității, a polemicilor neprincipiale, dându-se răspuns ferm căutărilor sterile, concepțiilor străine umanismului socialist revoluționar, ca și ideilor false despre literatura noastră, emise în afara hotarelor țării.

În cuvântul participanților și în hotărârea adoptată de adunare, s-a subliniat că scriitorii din țara noastră sint ferm hotărâți să riposteze cu maximă tărie oricărui atentat împotriva muncii noastre pașnice, de către cercurile ce folosesc paginile unor publicații și emisiunile unor posturi de radio pentru a profeta neadevăruri și calomnii la adresa a tot ce se înfăptuiește azi în România.

Participanții la discuții au arătat că sint ferm hotărâți să manifeste întransigență revoluționară față de toți cei care încearcă să mistifice realizările societății noastre socialiste, să escamoteze adevărul despre patria noastră socialistă și oamenii ei, slujindu-se de numele de scriitor, pe care nu-l onorează nici prin talent, nici prin moralitate.

În cadrul adunării, s-a exprimat hotărârea scriitorilor comuniști ca, de la tribuna Conferinței Naționale a Scriitorilor, să facă să răsună cu tărie angajamentul tuturor creatorilor din patria noastră de a realiza opere care să răspundă exigențelor spirituale ale societății noastre, în plină construcție socialistă.

ȘEDINȚA BIROULUI UNIUNII SCRITORILOR

● Marți, 12 aprilie a.c., a avut loc ședința de lucru a Biroului Uniunii Scriitorilor, cu următoarea ordine de zi :

1. Pregătirea adunărilor generale ale Asociațiilor și a Conferinței naționale a scriitorilor, care va avea loc în 26-27 aprilie 1977.

Plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor

● Miercuri, 13 aprilie a.c., au început lucrările Plenarei Consiliului Uniunii Scriitorilor în vederea definitivării lucrărilor de pregătire a Conferinței naționale a scriitorilor.

2. Diverse.

Pe marginea problemelor puse în discuție, au luat cuvântul tovarășii : Alexandru Balaci, Mihai Beniuc, Constantin Chiriță, Ștefan Augustin Doinaș, Domokos Geza, Laurențiu Fulga, Ion Ho-

bana, Mircea Radu Iacoban, Eugen Jebeleanu, Horia Lovinescu, George Macovescu, Romul Munteanu, Dumitru Radu Popescu, Sütő Andras, Szász János.

Lucrările ședinței au fost conduse de Virgil Teodorescu, președintele Uniunii Scriitorilor.

Din partea Comitetului Asociației scriitorilor din București

● Vineri, 22 aprilie a.c., va avea loc Adunarea generală a scriitorilor din București. Sint invitați să ia parte toți membrii titulari și stagieri. Ședința începe la ora 8,30, în sala Teatrului Național, cu următoarea ordine de zi :

— Raportul de activitate al Comitetului de conducere pe perioada 1972-1977 ;

— Discuții ;

— Alegerea noului Comitet de conducere.

Sâmbătă, 23 aprilie, vor avea loc ședințele de secții.

Calendar

● 11.IV.1854 — s-a născut Ioan Neultescu (m. 1901).
● 11.IV.1858 — s-a născut Delavrancea (m. 1918).
● 11.IV.1907 — a murit Simion Florea Marian (n. 1874).
● 11.IV.1924 — s-a născut Ion Grecea.
● 11.IV.1942 — s-a născut Virgil Mazilescu.
● 11.IV.1944 — a murit Ion Mănușescu (n. 1881).
● 12.IV.1899 — s-a născut Tudor Teodorescu-Branșiște (m. 1969).
● 12.IV.1899 — s-a născut Vintilă Cioclitu (m. 1947).
● 12.IV.1904 — s-a născut Mihail Steriade.
● 12.IV.1924 — a apărut revista „Societatea de miște”, editată de Ion Clopotel.
● 12.IV.1940 — s-a născut Mircea Martin.

● 12.IV.1944 — s-a născut Gheorghe Anca.
● 13.IV.1934 — a murit Constanța Hodoș (n. 1869).
● 13.IV.1936 — s-a născut Nicolae Veica.
● 13.IV.1947 — a murit Iosif Morușan (n. 1917).
● 14.IV.1898 — s-a născut Iosif H. Andronie.
● 14.IV.1935 — a murit Panait Istrati (n. 1884).
● 14.IV.1947 — a murit Ioan (Iancu) Botez (n. 1870).
● 14.IV.1950 — s-a născut Daniela Crăsnaru.
● 15.IV.1879 — s-a născut Th. Capidan (m. 1953).
● 15.IV.1927 — s-a născut Petre Luscalov.
● 15.IV.1929 — s-a născut Huszár Sándor.

● Un bogat sumar alcătuieste numărul pe luna aprilie — 4(121)/1977 — al revistei „Magazin istoric”, care împlinește acum 10 ani de la apariție. Intemeindu-și activitatea pe „concepția călăuzitoare a istoriografiei românești contemporane — materialismul dialectic și istoric —, potrivit căreia valoarea unei istorii științifice constă în înfățișarea obiectivă, conformă adevărului, a evenimentelor și faptelor, în interpretarea lor justă” — cum se afirma în articolul-program din aprilie 1967 și cum s-a demonstrat în cele peste 10 000 de pagini tipărite până acum — revista „Magazin istoric” a reflectat rolul și locul poporului român în cadrul istoriei europene și universale, aportul lui la sporirea tezaurului culturii și civilizației mondiale, militând neconștient pentru cunoașterea reciprocă, apropierea și cooperarea între popoarele Europei, ale întregii lumi.

Ca și numărul de acum 10 ani, „Magazin istoric”, aprilie 1977, dedică o bună parte din paginile sale sărbătoririi Independenței de stat a României. Astfel, Virgil Cândea semnează o erudită incursiune în istoria neafirmării revoluționare față de toți cei care încearcă să mistifice realizările societății noastre socialiste, să escamoteze adevărul despre patria noastră socialistă și oamenii ei, slujindu-se de numele de scriitor, pe care nu-l onorează nici prin talent, nici prin moralitate.

În cadrul adunării, s-a exprimat hotărârea scriitorilor comuniști ca, de la tribuna Conferinței Naționale a Scriitorilor, să facă să răsună cu tărie angajamentul tuturor creatorilor din patria noastră de a realiza opere care să răspundă exigențelor spirituale ale societății noastre, în plină construcție socialistă.

— Raportul de activitate al Comitetului de conducere pe perioada 1972-1977 ;

— Discuții ;

— Alegerea noului Comitet de conducere.

Sâmbătă, 23 aprilie, vor avea loc ședințele de secții.

Sâmbătă, 23 aprilie, vor avea loc ședințele de secții.

Sâmbătă, 23 aprilie, vor avea loc ședințele de secții.

Sâmbătă, 23 aprilie, vor avea loc ședințele de secții.

Sâmbătă, 23 aprilie, vor avea loc ședințele de secții.

Sâmbătă, 23 aprilie, vor avea loc ședințele de secții.

Sâmbătă, 23 aprilie, vor avea loc ședințele de secții.

Sâmbătă, 23 aprilie, vor avea loc ședințele de secții.

Sâmbătă, 23 aprilie, vor avea loc ședințele de secții.

Sâmbătă, 23 aprilie, vor avea loc ședințele de secții.

Realismul fundamental

PUȚIN timp ne mai desparte de Conferința națională a scriitorilor, eveniment care ne îndeamnă încă o dată, în chip firesc, să aruncăm o privire către desfășurarea literară a ultimilor ani, cu preocuparea de a distinge, din perspectiva clipei de față, tendințele principale, de a evalua experiențele acumulate și operele prin care acestea s-au ilustrat, realizările și eventualele eșecuri, drumurile fecunde și cele impropii. Asta presupune, desigur, acțiuni disociatoare și de sinteză ce nu stau în puterea numai a unuia, solicitând, spre a fi duse la capăt, eforturi conjugate. Într-o anumită măsură lucrul acesta s-a și înfăptuit, fiindcă aproape toate publicațiile noastre, în vremea din urmă, au inițiat dezbateri privitoare la fenomenul literar contemporan urmărit în aspectele sale importante: natura și formele conflictului, eroul, relația individ-istorie, funcția educativă și formatoare a artei, temele social-politice ș.a., toate laolaltă, dezbaterile de care vorbim, contribuind la fixarea unui profil, fie și numai în liniile lui structuratoare, al momentului nostru de creație.

Sentimentul care se impune oricui cercetează producția literară a ultimilor ani — cu toate nereușitele într-un plan sau altul, cu toate inegalitățile și ezitățile — este acela al unei afirmări robuste, hrănită de seve generoase, armonizându-se în totul cu tonalitatea generală a vieții de la noi, cu ritmurile de înaintare înregistrate în oricare domeniu. În termeni deciziși și însuflețitori, această constatare este făcută în Expunerea secretarului general al partidului la Congresul Educației Politice și al Culturii Socialiste: „Doresc să dau o înaltă apreciere minunatelor opere literare, ca și operelor din celelalte domenii ale artei, realizate în anii socialismului, în mod deosebit celor făurite în ultimii ani — care au îmbogățit tezaurul nostru de valori culturale, au contribuit la elevarea vieții spirituale a poporului, la făurirea omului nou, devotat cauzei socialismului, idealurilor partidului nostru comunist”.

AFIRMAREA plină de forță a valorilor contemporane desigur că și-a aflat puncte de sprijin în climatul unor împrejurări de viață pe care literatura năzuiește să le exprime integral. Este vizibilă în configurarea operelor din acest răstimp relația strinsă dintre creație și spiritul momentului nostru, dintre viziunea literară și imperativele cele mai fierbinți ale actualității, chiar și atunci când aceste opere trimit către evocarea trecutului oricât de îndepărtat, cum o fac nu o dată. Tot ce s-a scris mai expresiv în acești ani poartă însemnele contactelor nenumărate cu prezentul, e îmbibat de sensurile acestuia, răspunde, într-un fel sau altul, solicitărilor sale. Iar dependența creației, atât de accentuată, de realitățile zilei a dat înțietate acelor formule de artă adaptate mai bine spre a le reprezenta. În acest sens este de observat un aspect dintre cele mai caracteristice al evoluției literare din ultimii ani, și anume fortificarea poziției realismului ca atitudine artistică multiplu activatoare. Desigur că varietatea stilurilor rămîne un bun cîștig, dar faptul la care ne referim privește mai mult decît sfera tehnicii de expresie: sporirea considerabilă a deschiderii către realități, pătrunderea masivă, mereu în creștere, a elementelor vieții de fiecare zi în spațiul reprezentărilor literare.

Proza, romanul în primul rînd, după ce pînă nu

de mult își căuta refugii în simbolic și Imaginar, manifestă în vremea din urmă o mare apetență pentru social, absoarbe, am spune, în mari cantități, materie socială, un șuvoi de evenimente și forme de viață identificabile în contextul imediat. Nu absolutizăm, dar orientarea dominantă aceasta ni se pare a fi, cel puțin în proză: către eveniment, către social și politic, către istorie așa cum a fost, și odată cu asta o revenire la epic, la „creație”, la personajele distinct conturate, deținătoare de „stare civilă”. Tendința aceasta a făcut să se vorbească în ultimul timp de un nou moment al romanului românesc, exprimat în câteva scrieri care nu fac abstracție de vocația reprezentativă și sintetizatoare a prozei. Prin Marin Preda, Constantin Țoiu, D. R. Popescu, Augustin Buzura, prin regretatul Alexandru Ivasiuc, și încă prin alții, romanul de azi s-a reîntors la pasiunea pentru social și politic, străduindu-se să ofere imaginea obiectivă, în spiritul adevărului istoric, a unor evenimente și împrejurări ce ne definesc esențial, propunînd o meditație bogată asupra schimbărilor ce au avut loc în societatea românească pe parcursul deceniilor de după război. Iar impasul în care ajung unii autori, atașați și ei orientării de care vorbim, e determinat mai ales de insuficiența selecției. Ingrădădesc fapte fără a le zăgăzui pe cele nesemnificative și ajung la un soi de cauzistică socială lipsită de înțelegerea mai înaltă a vieții. Realismul e aparent, în astfel de lucrări, căci nu coboară în planuri de adîncime, nu forează către rădăcinile realului.

IN POEZIE lucrurile desigur că se pun altfel, deși nu ni se pare cu totul impropriu să vorbim și aici de o adîncire a viziunii realiste. Nu în sensul că poezia s-ar obiectiva pînă la epicizare, fenomen de care se făcea caz altădată, dar în acela că ea resimte din ce în ce mai direct înmulțirea contactelor cu realul, cu formele vieții imediate, zilnice, ușor detectabile în reprezentări care nu sînt golite de lirism. Intimizarea excesivă a spațiului poetic sau apelul numai la surse livrești sînt, în poezia cea mai recentă, atitudini care cedează teren unui lirism izvorît din atingerile cu realitățile clipei. Noile poeme ale lui Eugen Jebeleanu continuă spiritul vizionar și sarcastic al mai vechilor sale **parabole civile**. Civismul e cultivat fără timorări și de exponenții celei mai noi promoții, iar atunci cînd are puterea să înfrîngă o serie de stereotipii și convenții obține sugestia de prospețime cuceritoare emanată de lirica unui Mircea Dinescu.

Fără doar și poate că realismul fundamental al literaturii române de azi e consonant noului umanism pe care această literatură îl propagă și de care în nici un chip nu poate fi despărțit. Aducînd imagini ale vieții din lumea noastră, explorînd istoria ultimelor decenii despre care caută să dea reprezentări veridice și pe deplin mărturisitoare, literatura actuală nu întinde oglinzi impasibile, căci însoțește gestul răsfrîngerii de un accent participativ. Desfășoară o pledoarie, chiar dacă nu totdeauna imediat vizibilă, militează pentru o idee, e pedagogică în sens superior fiindcă aspiră să influențeze conștiințele. Și de multe ori chiar își atinge țelul înscriindu-se, datorită acestui aport, printre componentele prețioase ale vastului program de educație proiectat la scară națională.

G. Dimisianu

D. ANGHEL : Portret de țărancă

TALPA

LI SE SPUNEA Talpa țării... Și asta însemna că erau priviți drept ceea ce avea țara mai sănătos și mai trainic, după cum, în lemnăria unei case, era privită talpa ei.

Acum, s-a pierdut mult din înțelesul acestei vorbe, iar ea nu mai spune nimic celor ce trăiesc, și mai ales celor ce s-au născut, în case, în cartiere și chiar în orașe construite în întregime din piese prefabricate. Dar nu de mult, într-o vreme pe care eu am mai apucat-o, sub țaria acestei împerecheri de cuvinte îți trosneau urechile.

Din grămada de lemne aduse de la pădure în vatra viitoare case, meșterii dulgheri alegeau, trecîndu-le prin filtrul unor priviri îndelung exersate, trunchiurile cele mai zdravene, de carpen, de ulm, de jugastru, toate din familia voievodală a stejarului. Și după ce le dădeau deoparte, își suflecau mincile cămășii și se apucau de lucru. Sub loviturile lor, din tășul topoarelor scăpărau scînteii.

Așa era cioplită, în primul rînd, talpa casei, cu multă trudă, dar cu neistovită vigoare, și cu o bucurie care dădea, celor ce o încercau, o frumusețe lăuntrică a cărei pierdere nu știu cu ce va putea fi înlocuită. Cînd era gata, o așezau la locul cuvenit, și pe ea se sprijinea întreaga construcție, așa cum întreaga construcție a ființei omenești se sprijină pe talpa piciorului, cea dintîi dintre toate tălpile. Pe această talpă, omul s-a ridicat în două picioare, pînă ce a atins cu fruntea lui cerul.

Atît de nobilă e fruntea, atît de umilă talpa, dar și una și alta sînt la fel de sfinte, cum sfînt e tot ceea ce face parte din alcătuirea omului, care, la rîndul lui, face parte, și nu îi e îngăduit să decadă, din marea alcătuire a firii.

Una dintre cele mai nobile însușiri ale frunții a fost nu numai să dea un nume fiecărui lucru din univers, ci, pomînd de aici, să creeze metafore. Așa că la noi, în Carpați, din talpa piciorului a apărut talpa casei, iar mai apoi, din acestea, Talpa țării.

Lor, celor mulți, celor în contact direct cu pămîntul, celor pe care se sprijinea totul, li se spunea Talpa țării.

Dar ei erau bătuți la tălpi, cu vergele de fier, pînă ce făceau bășici, pînă ce țîșnea singele și rămînea carnea vie. Copil fiind, eu i-am văzut, cuprîns de milă și groază, ieșind schilozi din curtea posturilor de jandarmi.

Cum m-am născut în februarie 1908, adeseori mi-am dat seama că am fost zămislit în mai 1907. Atunci cînd în conștiința tatălui meu, care era un om grav și drept, nu se poate să nu se fi reflectat, traumatizîndu-l și marcîndu-l profund, tragedia acelei primăveri.

De aceea, sînt înclinat să cred, am venit pe lume atît de sensibil la nedreptate.

Geo Bogza

Împotriva întunericii

În noaptea din noiembrie 1940 cînd s-a cutremurat Pămîntul, în camera noastră de studenți de lângă Gara de Nord erau adăpostiți patru tineri, patru colegi de Facultate. În zguduirea apocaliptică de durată parcă a infinitului, unul dintre noi nu a coborît în stradă spre spațiile libere de amenințarea prăbușirilor de ziduri. Era cel mai înzestrat dintre noi, un tînăr luptător comunist, adăpostit între pereții ospitalieri ai prieteniei noastre de amenințarea fascistă, pregătind sub îndrumarea Partidului acțiuni îndrăznețe. El nu a putut coborî pentru că pe străzi mărșăluiau umbrele cete ale legionarilor care încercau în acele zile dramatice să arunce țara în prăpăstii din care nu mai exista speranța ascensiunii spre lumini.

În noaptea din martie 1977, după zguduiri apocaliptice care nu se vor șterge din memorie, am coborît din moloz și dărîmături pe străzi, ca o picătură din fluviile umane care străbăteau într-o mare tensiune emoțională itinerariile cunoscute pentru a afla dimensiunile marelui dezastru. Pe străzi se aflau acum oameni adevărați, tinerii și soldații din armata poporului, al căror devotament și dăruire umană vor rămîne pentru totdeauna înscrise în vasta cronică românească. Ei erau îndrumați și însuflețiți de forța rațională a Partidului care, timp de trei decenii, a modelat conștiințele umane în tiparele

unui nou umanism, în sensurile ideale ale devotamentului integral, pînă la sacrificiul vieții, pentru cei mulți, pentru uriașa ființă colectivă a poporului, a cărui istorie dramatică îl impune drept exemplu al setei de viață și de cunoaștere. Fiecare dintre noi a participat și a vibrat îndelung, cu sensibilitatea ascuțită de impactul cu forțele oarbe ale naturii, fiecare dintre noi a fost martorul credincios al nenumeratelor acte de dăruire și de umanism, împlinite de reprezentanții unei orînduiri în al cărui centru se va afla totdeauna omul. Lumea întreagă a fost asaltată de fluxul imaginii societăților de televiziune care au purtat în fața ochilor oamenilor, dilatați de profundă emoție, fețele cataclismului, împotriva căruia s-au ridicat forțele omului conștient de înalta sa responsabilitate, de singură ființă rațională în univers. Lumea întreagă și-a exprimat, prin infinite mărturii și adeviziuni, toată caldă înțelegere pentru momentele de încordare prin care trecea poporul român. Se manifesta pretutindeni un sens puternic al solidarității, al acelei înțelegeri umane și universale care este finalitatea noastră, a tuturor oamenilor conștienți de pe această Planetă. România era un simbol de arcă în care, în timpul catastrofelor pe care le-a cunoscut omenirea, trebuiau să fie păstrate și salvate valorile fundamentale ale umanității, reintărită și reafirmată demnitățile umane.

ACESTEI imense coraliități de caldă adeviziune și participare au încercat să i se opună voci singulare, reprezentînd forțele obtuze care încearcă să minteleze adevărul, să fardeze uriașa realitate, care încearcă să afirme idei nocive de separare și de opoziție între diferitele forme ale activității umane, considerînd că individul trebuie să fie separat de societate, să constate permanența unei contradicții antagoniste între individ și colectiv. Aceste voci singulare caută să stabilească ierarhii absurde de valori, să împingă pe „aleși” să-și uite legăturile cu restul omenirii. Asemenea voci încearcă să agite sentimentul de solidaritate care este substanța structurală a societății, baza vieții integrale și a oricărei creații la scară umană. Aceste voci retrograde ale unei mișcări care încearcă să readucă pe lume întunericul fascismului nu pot să înțeleagă că în țara noastră finalitatea întregii orînduiri este de a favoriza, prin toate mijloacele, libera dezvoltare a personalității umane, în procesul neîntrerupt al unei uriașe efervescențe creatoare de valori materiale și spirituale. Ei nu pot înțelege profunda tradiție umanistă a acestui popor, deschiderea sa intelectuală, înclinată spre înțelegerea rațională a fenomenelor sociale, politice ori culturale, oriunde în lume. Cînd omenirea se află în fața unor ore grave, ea trebuie să devină conștientă de înalta responsabilitate de a salva omul, de a nu ani-

hila ființa sa creatoare. Pentru această finalitate forțele României contemporane converg într-o albie unitară, se însumează solidar, pentru a edifica o lume într-adevăr a omului. Pentru aceasta, reprezentanții autorizați ai României contemporane stabilesc înalte puncte de legătură între popoare și consideră că profunda cunoaștere reciprocă este o pirghie de transformare a lumii, echivalent viața, cunoașterea și frumusețea cu adevărul integral.

DEILE noi nu au înspăimîntat niciodată. Dar ele trebuiesc escavate în străfundurile realității, adevărului și contemporaneității. Orice afirmație trebuie să fie pătrunsă de imensa gravitate pe care o cere totdeauna actul miraculos al adevărului. Nu vom putea admite vocile aceluia care se ridică împotriva libertății omului, care incită la reîntoarcerea zilelor întunecate de siluire a personalității umane. Nu vom putea admite vocile aceluia care golesc, intelectual și spiritual, conținutul imaginilor și al verbului, utilizînd această extraordinară forță pentru exacerbarea intoleranței, a absurdului, căutînd să centreze interesul public pe problemele violenței, ale falsei libertăți anarhice, ale dezumanizării.

Aspirăm și activăm cu toate forțele sufletului și minții în perspectiva unei umanități profund conștiente, trăind într-un univers dimensionat uman.

Alexandru Balaci

BENONE ȘUVAILA: Jărani

Tatăl meu

Saci de griu, fără număr,
am semănat în pămînt.

Tot în pămînt —
părinții, străbunii.
Pămîntul mi-a dat
mereu alte grîne.

Din pămînt, primăvara,
răsare sămînța.

Așa e firesc! Chiar dacă uneori
mi-a fost săracă recolta —
acum ni-s holdele darnice,
în boarea de primăvară.

Tóth István

Îmblinzirea pămîntului

Rădăcini cărnoase de plante, ca niște mari degete,
se-nfig în pămînt. Prin ele
miinile noastre ajung pînă la sevele
dătătoare de viață, pînă la straturile dislocate,
legîndu-le.

Iar sevele gliilor
ascultătoare devin, iau căldură
din căldura inimii noastre,
ce-a alungat în străfunduri oarbe stihii,
cu pulsul ei ritmic.

Pămînt străvechi, glie țesută de miini muncitoare,
prin care trăim. Chiar ceru-nstelat
aici își are răsădul, aici boabele,
în mari germinații — răsădul
luminii de aște, semînțele
scinteietoarelor stele.

Fábián Sándor

În românește de Dim. RACHICI

Despre Iubire

ÎN TOTDEAUNA, în fierbințile luni ale verii, ochii mei caută aproape noapte de noapte strălucitoarea stea care ar putea întrece în frumusețe steaua pe care eu locuiesc alături de semenii mei. Uneori mi se pare că o găsesc, dar chiar în acele clipe mă cuprinde o înfrigurare și o teamă că m-aș putea rătăci numai privind-o. Și, mai ales, mi se face atît de dor de acasă, mi se face atît de dor de pămîntul pe care locuiesc, încît, deși știu că n-am plecat, că numai gîndul mă duce către mirifice lumi, o neînțeleasă tulburare mă stăpînește. Cum se întorc atunci ochii mei lacomi către un mărunt obiect sau către măiestre crengi înflorite, nu v-aș putea spune. Și cu cit îmi dau seama că sînt acasă, în țara mea, printre frații mei codri și surorile mele flori, cu atît dorul meu de acasă sporește pînă la disperare. Nu mi se pare deloc o exagerare a spune: nu pot trăi decît aici. Ce mă leagă de fierbintele cer, mereu fierbinte, ce mă leagă de seva din frunze, cum bate singele meu în scoarța arborilor, cum lumina ochilor mei înfloreste în orbatoarele, ale noastre, stele? O sfîntă și inegalabilă iubire, unică și de nemăsurat Iubire, fără de care inima mea ar înceta să bată.

Iată de ce, trăind mereu aici, sau cu gîndul aici, tot ceea ce am scris pînă acum și ceea ce voi scrie de acum înainte a fost și va fi strîns legat de marginile acestei palme de pămînt numite mîndru România. M-au tulburat de cînd mă știu brazilii, izvoarele, aparținînd unei naturi care, îndrăznesc a spune, nu seamănă cu natura altor locuri de pe lume, care poate fi mai bogată, mai atrăgătoare, dar niciodată egală cu natura țării mele.

Scrișul românesc este cuprins în întregime de o adîncă și stăpînită iubire. N-am întîlnit niciodată stridente, n-am întîlnit niciodată un fals elogiu care, desigur, se poate face în orice literatură, tocmai fiindcă lirica românească este prin excelență patriotică. Și cînd spun lirica românească mă gîndesc la adevărata literatură, nu la acele producții de serie care au existat și din păcate mai există, la acele rînduri scrise în grabă, și care capătă ca titlu numele sfînt al patriei.

Nu se poate despărți marea poezie de cuvîntul țară, nu se poate despărți de pămîntul pe care te-ai născut și în care te vei întoarce, cum nu te poți despărți de iubire și de maică. Mă gîndesc că, numai pronunțînd numele sacru Eminescu, rostesc numele Poeziei, al poeziei românești, al poeziei locurilor românești. Căci de la publicistică pînă la teatru, de la basme pînă la poezie, întreaga creație eminesciană vibrează de iubirea față de țară, de dorința de a o ști mereu mîndră și înfloritoare, cerînd drepturi pentru ea, luptîndu-se pentru ea.

Întreg pămîntul românesc este presărat cu oasele martirilor noștri. Florile ce înfloresc din pămînt sînt ochii lor, murmurul izvoarelor este vocea lor care, de veacuri, nu tace. Sîntem un popor încercat, greu încercat și lovit din plin de-a lungul vremurilor. E de la sine înțeles că și în scrișul nostru trăiesc, uneori nemărturisite, durerea de veacuri, dorul de nestins și, mai ales, legătura pe veci cu pămîntul țării. Fiindcă trăind aici, în aceste timpuri, numai despre acest loc și despre aceste timpuri poate fi vorba în scrișul nostru. În anul ce a trecut au apărut numeroase volume de versuri de o înaltă înută artistică, volume ce cuprind în ele un emoționant mesaj al iubirii față de pămîntul românesc. Voi cita numai trei volume, care mi se par a fi cele mai semnificative: înții de toate evenimentul literar al anului, volumul de versuri *Un dor fără sațu*, aparținînd strălucitului poet Emil Botta, cel care a înălțat la rang de stea de primă mărime poezia contemporană românească, apoi două volume aparținînd lui Adrian Popescu — *Cimpile magnetice* — și Dinu Flămînd — *Alteieri*. Găsesc că astfel de cărți contribuie la sporirea sensului noțiunii de „poem patriotic”.

Mîndra Românie are și azi eroii săi, eroii scrișului, cei ce ard pe altarul literii române. Și numai la o simplă încercare de a se tăgădui acest adevăr pădurea s-ar scutura cu tunete și fulgere, și înalții stejari ar prăvăli ploaie de ghindă și furtună de veste de frunze. Căci mi se zbate tîmpla, se zbate singele ci fierbinte pentru fiecare respirație amară sau triumfătoare a pămîntului meu.

Ioana Diaconescu

SPIRU CHINTILĂ: „Rapsod popular”

Despre patriotism

DRAGOSTEA de țară este un sentiment cu o cuprindere pe cât de largă în spațiu, pe atât de profundă în timp. Căci ceea ce înalță și unifică pe fiii unui întreg popor, în contemporaneitatea lor, este acest sentiment care nu numai că are puterea de a-i uni pe toți conviețuitorii țării în atât de imensa trăire comună, încât el trece ușor din stadiul sensibilității în acela al conștiinței; dar are și puterea de a lega strâns și fecund contemporaneitatea cu trecutul, cu tradițiile, constituite în zestre vie, cu oamenii cei mii și mii ai veacurilor apuse, care au ostenit și s-au luptat, printre bucurii și restriști, la alcătuirea moștenirii spirituale ce ne-au lăsat, tocmai pentru ca să putem fi noi înșine, astăzi, ceea ce sintem, adică mai departe purtători de creație; și mai are deci acest sentiment și puterea de a ne lega tot atât de strâns și de rodnic, pe noi, trudnicii ziditori ai zilelor de astăzi, de cei care vor veni după noi și vor moșteni la rîndul lor munca, dăruirea și speranțele noastre.

Dragostea de țară atinge punctul cel

mai de sus, în conștiința destinului propriu și unic al unui popor, destin concretizat în istoria lui, care este deopotrivă trecut, prezent și viitor. Iată de ce manifestarea sa cea mai patetică, unind tragicul și sublimul, se produce în momentele de extremă stringență, atunci când acest destin, care este însăși ființa națională, se simte sau se vede amenințat de vrăjmași: plină este istoria noastră de astfel de exemple și noi știm cu toții că vom fi întotdeauna gata de luptă, oricît de aprigă, dacă ființa națională a poporului român va fi pusă vreodată la încercare.

În afară însă de generala și comunitara iubire de țară, și concomitent cu ea, există un simțămînt patriotic personal, ce fiecare român îl manifestă, și trebuie să-l manifeste în domeniul activității sale profesionale, care implicit se răsfrînge în sfera obștească. Îți iubesti țara nu numai în așteptarea primejdiilor sau numai cu vorbele, ci mai ales prin activitatea și munca ta zilnică, menită să contribuie la făurirea destinului, personalității întregii națiuni.

Deoarece sînt scriitor, am reflectat întotdeauna la obligațiile firești, în acest sens, ce incumbă oricărui muncitor pe tărîmul literelor. Desigur, ne bucurăm cu toții de realizările trecutului, de operele literare ale înaintașilor, în care se oglindește cu atîta satisfacție și mîndrie chipul propriei noastre activități contemporane. Cîtă muncă și cîtă pricepere, cîtă dăruire și cîtă grijă s-au consumat pentru ca aceste opere să existe, să dea un profil autentic ființei spirituale a poporului nostru, profil unic printre popoarele lumii. Sînt scriitorii și operele care s-au născut, s-au plămădit și s-au împlinit pe pămîntul țării noastre. Sînt scriitorii și opere care ne învață și pe noi cum, la rîndul nostru, fiii aceluiasi pămînt, să-l îmbogățim prin munca și dăruirea noastră față de el, pentru ca toți frații noștri din cuprinsul hotarelor țării să se bucure de înfăptuirile noastre, și așa cum, din celelalte domenii de activitate, ei ne îndeamnă și ne întîmpină, noi să nu-l dezamăgim, ci să le dăm acele momente de satisfacție pe care le merită.

Nici eu și nici un alt scriitor român

nu poate admite ca numele și operele lui să fie folosite de către cercuri vrăjmașe dinafară în scopul denigrării României. Nu numai că țara mea este astfel lezată, dar însuși numele meu grav ofensat, așa cum mi s-a întîmplat, spre mîhnirea mea, în diferite rînduri.

Ca să mă restrîng, în altă ordine de idei, la intervalul strict actual al anilor din urmă, nu pot să nu-mi mărturisesc propria mea satisfacție și bucurie ori de cîte ori am descoperit în vitrinele sau pe rafturile librăriilor acele cărți bune scrise de confrății mei, care mă ajută să văd mai limpede în sufletul poporului din care eu fac parte, care mă ajută prin realizări contemporane să-mi explic mai clar operele trecutului și să îndrăznesc a privi în față viitorul, descifrîndu-l, pe cît este cu putință, premisele acelui destin unic și unitar, în diferențiere și diversitate, ce zi cu zi, numai cu trudă și generozitate creatoare se precizează, se definește, se autentifică și se impune.

I. Negoșescu

Comunitatea de destin

ADA referiri despre o literatură specifică unui spațiu geografic determinat cum ar fi în cazul de față Transilvania sau Banatul, ori amîndouă ținuturi la un loc, plus Bucovina, sau, mai corect, a informa cititorul interesat despre tot ceea ce își găsește astăzi exprimare într-un limbaj beletristic german provenind din aceste provincii românești, presupune, de la bun început, o scurtă incursiune de ordin istoric.

Formarea pe pămîntul țării noastre a comunității etnice germane ca entitate specifică — începînd cu cea săsească din Transilvania — a fost urmată, într-o etapă istorică ulterioară, de apariția unei literaturi proprii, fenomen care coincide cu începuturile literaturii române. De aici interferențe și analogii, de aici și strînsa legătură între literatura germană din Transilvania, aflată la primele sale manifestări, și cele dintîi tipărituri românești din secolul al XVI-lea. Era firesc ca această comunitate, avînd oarecum o condiție de enclavă, să-și creeze propria sa emanație spirituală în care să se reflecte particularitățile naționalității, frămîntările și aspirațiile ei.

Problemele literaturii germane din România erau legate de la început de situația istorică specifică a etniei, de raporturile sale cu celelalte naționalități. În faza incipientă a acestei literaturi este exprimată cu o pondere remarcabilă și ideea comunității de destin și de interes cu poporul român, devenind o preocupare crescîndă în decursul secolelor următoare și culminînd în anii construirii societății noastre socialiste în ceea ce denumim în limba germană „rumänien deutsche Literatur“, termen intraductibil de altfel, însumînd atât apartenența literaturii noastre ca parte integrantă la literatura în ansamblul ei de pe teritoriul României, cît și condiția specifică a acesteia, determinată de apariția și evoluția ei în sfera ariei de răspîndire a limbii germane. Acest fapt, desigur, nu înseamnă că literatura germană de la noi, în evoluția ei în timp, nu ar fi primit — sau nu ar primi și astăzi — adesea înriuriri fructuoase din partea uneia sau alteia dintre literaturile spațiului germanic de pe continentul nostru.

A da referiri despre o parte a literaturii unei țări, accesibilă majorității publicului cititor numai prin intermediul traducerilor, înseamnă însă a da și unele date. Anual apar în jur de 50 pînă la 60 de cărți de autori de expresie germană aparținînd tuturor generațiilor, autori care în majoritatea lor trăiesc sau provin din Transilvania sau din Banat, deci din acele comunități de sași sau svabi stabilite cu secole în urmă pe pămîntul țării noastre. Nu puțini dintre acești autori, cunoscînd aproape în egală măsură și limba română, sînt preocupați de mijlocirea dintre literatură, traducînd proză și poezie din limba română în germană, ceea ce a înlesnit, mai ales în anii din urmă, o răspîndire crescîndă a multora din cele mai semnificative opere literare românești dîncolo de hotarele țării noastre.

Dacă în primele două decenii de după război proza și o parte însemnată din poezia germană de la noi erau orientate spre

o tematică prin care își găseau reflectare, de exemplu, luptele și sacrificiile comunistilor, radicalizarea intelectualilor legați de popor ori efortul oamenilor muncii pentru triumful revoluției, în anii din urmă întîlnim adesea, exprimate într-un mod artistic mult mai evoluat, teme menite să contribuie prin realizarea lor scriitoricească la edificarea unei Românie libere, independente, prospere: patria comună a tuturor fiilor săi, indiferent de naționalitate.

În ultimii ani a debutat, mai întîi în publicațiile de limbă germană iar apoi și la edituri, cu volume proprii, un număr însemnat de tineri, care în poeziile și în paginile lor de proză afirmă poezia cu mesaj, literatura legată de realitățile sociale contemporane, reflectînd aspirațiile oamenilor zilelor noastre, ale lumii progresiste. O altă preocupare a scriitorului german de la noi, din ultima vreme, este tratarea unor teme ce au tangență cu populația germană din România postbelică și cu contemporaneitatea în întreaga și complexa ei problematică.

Editurile care au redacții sau secții pentru literatura germană din țara noastră („Kriterion“, „Dacia“, „Creangă“, „Facla“, etc.) vin în cel mai adevărat sens al cuvîntului în ajutorul scriitorilor, solicitîndu-le lucrări în limba germană, lucrări care apar adesea — dat fiind numărul relativ mic de scriitori germani raportați la numărul colegilor lor români — cu o promptitudine exemplară. Nici cînd în România nu au fost editate, tipărite și vindute atîtea cărți germane ca astăzi. Nici cînd nu au fost traduse în limba română atîtea cărți scrise de autori germani autohtoni.

Interesul pentru cartea germană se află în țara noastră în creștere. Faptul că atât scriitorii cît și mediile lor de afirmare — publicațiile și editurile — primesc un sprijin crescînd din partea Partidului Comunist Român și a statului nostru, este încă o dovadă a consecvenței cu care România socialistă este preocupată de soluționarea, în toate aspectele ei, a problemelor naționalităților conlocuitoare.

Cu atît mai inexplicabil este pentru noi faptul că unele cercuri ultrareacionare și neofasciste din centrul Europei nu pot și nu vor să înțeleagă, — deși în parte se folosesc de aceeași limbă ca și noi, — nu numai că scriitorii germani din România sînt parte integrantă a scrisului acestei țări, ci și faptul că oamenii muncii care formează comunitatea germană din România — de la începuturile alcătuirii ei pe teritoriul acestei țări conviețuind cu poporul român — nutresc sentimente de fidelitate față de patria lor strămoșească. Azi, mai mult ca oricînd, dreptul la cultivarea și îmbogățirea tradițiilor specifice ale fiecărei naționalități de pe cuprinsul României socialiste este o caracteristică a vieții noastre spirituale. Ca urmare a acestui adevăr, toți creatorii de artă, indiferent care din limbile vorbite în țara noastră le este mai proprie, consideră de datoria lor să contribuie cu tot ce pot da mai bun, la îmbogățirea tezaurului cultural al patriei noastre comune.

Arnold Hauser

VLADIMIR ȘETRAN : Evocare 1907

Ascultă glasul neamului

S-au năruit atîtea cite-au fost să se sfîrșim în această noapte dar ne-a rămas credința unui rost pe care-l ducem prin puteri și fapte.

Pădurea, iată-i, încă neclintită chiar de-au pierit atîți copaci de preț ne-a mai cernut destinul printr-o sită dar legămîntul ne-a rămas semeș.

S-au năruit atîtea, dar în noi i-o flacără ce urcă pururi trează chiar de-a plouat cu ziduri și cu sloi, la postul vieții am rămas de pază.

Ascultă glasul neamului crescînd chiar dacă voci s-au stins pentru vecie, ascultă seva-n arbori murmurînd spre primăvara care iar invie,

Ascultă peste multele dureri o forță vie care-n noi renaște parcă pe dealuri ar urca oieri și dealul i-ar primi și recunoaște.

Ascultă-aceste seve de lumină cum loc își fac prin grindine și nor, cum tainic cresc aici și nu se-nclină toți arborii unui străvechi popor.

Lucian Avramescu

Radu Cârnelci

Elegie de primăvară

Atunci, în acea seară, când luna frumoasă tinjea spre pământ ca o femeie ce-ntruna în taină iubește, fără cuvânt,

În acea seară timpul mugit galopă din măruntaiele firii: inspăimintat sufletu-mi și uluit a fost la pornirea dezarmonirii.

Atunci chipul negrei tristeți căzu peste cetate cotropitor, iar sevele s-au oprit și vieții se dădură pieirii cu izvoarele lor,

Căci a fost clipa anatemată când singele zborul și-a rupt, iar corbii durerii în suflete năvăliră abrupt,

Cintările precum zidiri plesniră prăbușindu-se-n pulbere, iar visele intrară în piatră spre-a nu se spulbere,

Atunci a fost destrămarea de gând și, prelung, după ea vaierul, iar deasupra pământului luna plingind — și colcăia de suflete aerul.

Palid în ora târzie

Lui A. E. Baconsky

Domnule trist și frumos,
de ce ai plecat de la noi,
Domnule Melodios!

Cintecul, nobil altoi,
lumii cu grijă l-ai dat
din tănuitele foi.

Demn era pasu-ți, bărbat
palid în ora târzie,
o, rivnitor inclinat

Către o veșnicie
— lumină-n ochiul de stea —
hărăzită doar ție.

Și te durea, te durea
răul veacului mare,
precum o facere grea.

Iată-te acum, depărtare,
pleoapă clipind luminos
vâmlor a împăcare,

Rămii trist și frumos
— nemuririi splendoare —
Domnule Armonios!

La marginea somnului

La marginea somnului,
pe drumul omului,
mă aștepti ca o pasăre cu zborul în jos,
ca o pasăre cu zborul curat dar în jos,
trei daruri să-ți aduc pentru drum,
pentru drumul tăcut ca un fum.

Și prin clipe trec iernile, verile,
trec în virtej primăverile,
cu chipuri de pământ, cu botezuri și nunți,
prin clipe anii, înguste punți
spre marginea somnului,
pe drumul omului.

Horele sint de aer, vai, ielele, ielele,
cerul coboară, o, stelele, stelele,
ca un riu negru, legănător,
somnu-i pe-aproape, înșelător,
de aer ielele,
în vuiet stelele.

Mamă, așteaptă, veghează
la marginea somnului, trează,
iată sosesc îndată cu zorii,
cu cocoșii, cu colindătorii
și-ți aduc piinea și untdelemnul și vinul,
să se-mplinească destinul —
la marginea somnului,
pe drumul omului...

Ana lui Manole

Trupul tău ca floarea pală s-a ivit
într-un zid ce luneca adinc în sine,
răsufletă-ți, ca un abur istovit,
s-a-nălțat în păsările line,

Ochii tăi, lumini de munte peste-abis
așteptind la ploile de primăvară,
se topiră-n raza-punte, ca un vis,
spre o zare lung-imaginară,

Părul tău — cenuși albastre — risipind
o lactee de mister și de durere,
face umbră unui astru de argint
peste văile de cer severe,

Numai vocea ți-a rămas într-un sărut
la Manole-mpătimit în cutezanțe,
ce-și ridică zidul tot mereu durut
pin-n turla lacrimii-speranțe...

Fiii lui Zamolxe

Mereu și iar, din moarte pentru viață,
se iscă muguri, flori și fructe în
și ne-adunăm din destrămări și ceață,
cum zice Blaga-n versu' lui divin,

Și iată, suntem falnica pădure
cu trecătoare veșnicii în trup
și suntem largul cimpurilor pure
cu galaxii de ierbi care irump.

Zamolxe, sigur, zeul de putere
stă-n fiecare dintre fiii săi,
cu noi impodobindu-se a vrere,
frumusețind a cerurilor văi.

E-o naștere în fiecare clipă
și-n fiecare clipă-un asfințit,
ci, noi suntem înaltul de aripă
a vulturului care ne-a ivit,

Căci iar și iar, din moarte pentru viață,
se iscă imnuri, anotimpuri în
și ne-adunăm din destrămări și ceață
cum zice Blaga-n versu' lui divin.

Ovidiu Genaru

Sînt aici

Nimeni nu mă strigă dar eu răspund mereu:
Sînt aici, sînt aici, ca și cum liliacul s-ar îndoi că exist.
Ieri, azi și mâine mereu aceleași trei pojghițe
instantanee ale cerului.
Dacă ceea ce mă îngrijorează e contemplarea,
Dacă sămința tună în catedrala unui fir de iarbă,
Dacă-mi impart la cină piinea cu umbrele,
Dacă din gelozie aș împușca o pasăre cîntătoare,
Dacă uneori se mai rupe podețul strîmt al bucuriei,
Dacă pe bolta gurii răsare luna plină,
Dacă perna mea de lacrimi e udă,
Dacă fărîna de sub unghii nu se mai poate spăla
și-mi frige miinile

atunci exist, exist, exist, sînt aici.

Adînc

Totdeauna scriu primăvara și toamna
pentru că simt lumina în minte ca greutatea
pe cîntar

pentru că Venus e în flăcări
pentru că lumea e șiroaie de lacrimi.
Ușor palmuită de aripi
e libertatea mea primăvara și toamna.
În autobuze roșii imaginare fug
și cu plugul tai felia de piine pe masa familiei.
Utilizînd mașina de scris
dau o mină de ajutor naturii
să ciuruiască putreziciunile
și cînd dragostea îmi bate-n geam cu sfircuri
eu spun că nu-s acasă
Eu sînt plecat adînc în mine însumi.

Lumini de vișini

Tu, primă zi de-aprilie, tu, undă caldă colinară
c-un bici de stamine lovești
pubertatea mormintelor.
Oricare noutate doare.
Lumini de vișini și de nașteri orbitoare
mă doboară cu fața la pământ
și sufletu-mi subțire-i
ca lacrima strivită
între pleoapele sfinților străbuni.
Trecătorule, nu ne striga pe nume.
Taci și umbli pe grea poteca ta de ginduri,
treci podurile și treci vama
privind cum se întorc inconștiente
privighetorile ce cîntă și mai frumos ca
înainte.

Cunoști durerea...

Cărților pierdute la 4 martie

Cunoști durerea manuscriselor pierdute
sau uitate? Sînt prunci și prunce
care nu mai pot să se mai nască
deși din dragoste
din marea dragoste Maria noastră imaculată
rămase grea de dragoste de plai
hirtia noastră cea imaculată.
Cunoști durerea manuscriselor pierdute?...
E voie salcia să-aprindă o luminare
în amintirea lor prin lunci din suflet?
Da, fiule, ai dezlegarea mea...

Îndrăgostiți

Ei s-au îndrăgostit. Sînt orbi la cele
dimprejur. Pe calea ferată își dau intîlnire
și trenurile deraiază.
Orice dorință pat de nuntă este
și nici cu virful limbii nu mai știu vorbi.
Ieri i-am văzut impurpurați de ris,
umblau pe stradă goi unul cu altul îmbrăcați.
Din trunchiul lor săruturi cad ca frunza.
Cu ochii-nchiși primejdia îi ocrotește
pe cînd eu și c-o petală de cireș mă-nec...

Nord

Case anume mărunte
să-ncepă în văile adînci de munte
din suflet. Păpuși de fin
cu nume de copii dar fără de stăpin
decît cerescul Maramureș blind.
În pilcuri ca-n oglinzi arzînd
vin și mestecenii trimiși lunii
să-ntrebe ce mai fac pe-aici străburii.

La Putna pietre care par că dorm
se pot destinde într-un arc enorm.
Sub nord ca sub un clopot stîns
nu e gorun să-și plece fruntea-nvîns,
sub nord mai stau deschise cărți
în care singele alunecă pe hărți.
Frunză cu frunză își șoptesc laîmna.
Eu nu mai sînt decît o rudă cu lumina.

O nouă antologie a lui 1907

Flăcări în primăvară este titlul cuprinzătoarei antologii, alcătuită la Editura Minerva, sub îngrijirea lui Victor Iova și cu o prefață de Pompiliu Marcea, care trage această justă concluzie:

„...Cu privire la literatura lui 1907, putem afirma cu toată certitudinea că scriitorii români și-au făcut pe deplin datoria de artiști cetățeni, prezentând, în spiritul adevărului și în opere de o valoare artistică adeseori excepțională, marea răscoală a țărânimii noastre, petrecută acum șapte decenii. În acest sens, antologia ce-și deschide paginile este un argument“.

Într-adevăr, dintre contemporani, au intervenit pentru cauza cea dreaptă I.L. Caragiale, A. Vlahuță, George Coșbuc, A. Mirea (D. Anghel și St. O. Iosif), Elena Farago, Octavian Goga, Panait Cerna, George Ranetti, G. Topirceanu, G. Tutoveanu, G. Rotică, I. C. Vissarion, Lazăr Iliescu, Spiridon Popescu, Paul Bujor, Mihail Sadoveanu, N. D. Cocea, N. Iorga, M. Gh. Bujor, C. Dobrogeanu-Gherea, Constantin Mille, Radu Rosetti, Vasile M. Kogălniceanu și alții.

Cel dintii, retras în exilul său voluntar la Berlin, cu ferma hotărâre de a nu participa în nici un fel la viața publică, a ieșit însă din acea rezervă pe care singur și-o impusese, cu epocalul său pamflet 1907, *din primăvară până-n toamnă* și cu o serie de fabule, toate sub pecetea anonimului, de a doua zi ruptă, spre a deveni ceea ce francezii numesc „le secret de Polichinelle“.

Antologia reproduce, dintre fabule, *Duel și Mingițiere*, ambele publicate în 1907 de Mihail Dragomirescu în revista sa „Convorbiri“ (replică transformată, cu o „nouă direcție“, împotriva „Convorbirilor literare“ și mai ales a lui Titu Maiorescu, de care învățacelul se desprinsese).

Mingițiere are meritul de a rezolva spiritual, sub o formă bătrânească, problema acută a „instigației“, ridicată de autorități, care în ruptul capului nu înțelegeau să recunoască dreptatea revendicărilor țărânimii și aruncau vina pe alții. Pentru că se cunosc prea puțin fabulele lui Caragiale, o reproducem integral:

„O babă chioară — așază tingirea cu păsat / Pe-o pirostrie schioapă... Hier-tura-n foc a dat... / Și scuipe biata babă, și blestemă, se-nchină. / «Spurcatu !... Necuratu...» (El singur e de vină !) (Morală :) Spre mingițiere adeseori / Ne trebuiesc... instigatori“. (*Convorbiri*, 15 noiembrie 1907).

Pentru guvernării primei părți a răscoalelor, pe care nu le-au putut reprimă conservatorii, instigatori ar fi fost dintre liberali Spiru Haret și „generoșii“ (socialiștii renegați), iar apoi N. Iorga cu studenții săi, preoții și învățătorii care s-au pus în fruntea răsculaților.

Liberalii depistau și ei instigatorii, cu concursul unor localnici, proprietari, arendași și slugile lor, infami delatori care-și denunțau vrăjmașii personali, ca să-i vadă răpuși fără judecată de plutoane de execuție, la dispoziția guvernanților.

Ziarul „Adevărul“, care a stat mereu pe linia progresistă, trasată de întemeietorul ei, Alexandru Beldiman, a formulat o justă definiție a instigatorului, pe care o redăm după rezumatul cabinetului Președinției Consiliului de Miniștri al lui Dimitrie A. Sturdza.

«Să nu ne jucăm tocmai acum cu aceste cuvinte ! În sensul larg, „instigator“ se poate numai orice persoană sau instituție, care, dorind binele țărânilor, au ațîțat în el dorinți nerealizabile la moment. „Instigator“ (în sensul strict) este acela care cu evidente și conștiente intenții criminale, de a arunca țara în foc cu porniri de jaf, de apropiere a avutului altora, au (sic) avut un amestec în aceste răscoale» (*Răscoala țărănilor din 1907*, vol. 3, 1949, Editura de Stat, pag. 68).

AL DOILEA mare eveniment publicistic, după inegalabilul pamflet al lui Caragiale, a fost 1907, poemul lui A. Vlahuță, din care s-a reținut îndată versul inițial:

„Minciuna stă cu regele la masă...“
Autor al unei vechi lozinci *Noi vrem pământ*, — poem care ar fi fost răs-pîndit în foi volante la țară, ca manifest incendiar, — George Coșbuc revine cu *Parabola Sămănătorului*, parabolă evanghelică nemobilizatoare. Unghiile leului se tociseră.

D. Anghel reușește să publice în organul guvernamental „Viitorul“ de la 24 noiembrie 1907, *Scrisoarea deschisă a unui melc*, în care dezmințea existența „vreunui căpcăun“, adică instigator: „Nu căutați aiurea și altora pricină ! Că nu e nici N. Iorga, nici G. Coșbuc de vină Ci Sărăcia cruntă, eterna Sărăcie !...“

Așa este, dar sărăcia țărânimii nu era decît urmarea firească a celei mai revoltătoare exploatare, recunoscută chiar de cite un mare proprietar ca Radu Rosetti, în lucrarea sa *De ce s-au răs-culat țărăni* (1908). Antologia dă din carte citeva pagini, printre care citeva cu subtitlul: *Adevărații instigatori*. Re-ținem fraza definitorie:

„Adevărații instigatori ai acestor miș-cări sunt egoismul, lăcomia, lipsa de scrupul și lipsa de prevedere a clasei stăpînitoare, a celei vechi și a celei noi...“

Nu se putea condamna mai categoric clasa stăpînitoare cu ciocii ei, arendași și vechii. De altfel, talentatul memorialist a dat în romanul său *Păcatul sulgerului*, exemplul lepădării de „păcatele“ propriilor lui înaintași: sulgerul era însuși străbunicul său, mare rășlulor de pământuri răzeșești.

Poetul *Clăcașilor*, Octavian Goga, e reprezentat în antologie cu patru poeme; *Un om, O țară știu, Cain și Cosașul*, dintre care primele două au fost scrise la cald, însă nu și la temperatura clo-cotitoare a felei.

Din lirica feminină, se remarcă Elena Farago, sub influența lui N. Iorga, cu trei poezii în forma tradiționalistă și a patra, mai emancipată, în versuri libere. Se știe că poeta, care semna Fatma, a colectat bani pentru familiile țărănilor uciși.

Ciclul 1907 al lui Tudor Arghezi, foarte viguroasă condamnare a stăpî-nirii și a tronului, datează din 1955. Unul dintre „eroi“ este politicianul liberal Al. Ionescu-Olt, celebru pentru agra-

ION RESSU : 1907

mata sa metateză (biserica „autofe-cală“ pentru „autocefală“), iar dintre eroine, sora lui Al. Bogdan-Pitești. În *Cauza cauzelor*, ironia și sarcasmul sînt armele teribile ale genialului pamfle-tar. E învîntată și „poliția străină“ de a fi desfăcut și „scrisorile studenților din străinătate“.

Și fiindcă veni vorba de studenți, a-ceștia au figurat la loc de cînstre printre aa-zîșii instigatori, iar unii țărani îi așteptau ca pe niște mintuitori, cu un mesaj foarte înalt, în favoarea lor, — deșartă iluzie care le punea vîrf tutu-ror.

Suveranul mai este vizat și de pe atunci de G. Ranetti și de tînărul poet bucovinean G. Rotică, cu povestea unui împărat dintr-o „țară oarecare“, în-demnat la urmă să plece:

„Fugi, monarh, că noaptea trece : Se vîd stropii singelui“.

Balada a apărut în „Neamul romă-nesc“ de la 9 ianuarie 1908. N. Iorga rupea în acel moment toate punțile.. Dintre poeziile populare, foarte intere-sant ni se pare *Cîntecul lui Anghel Capră*, cules la 6 mai 1941 și păstrat în Arhiva Institutului de folclor, fono-grama nr. 9470. Răscoala e văzută ca în cîntecule haiducești, cu lupte sin-gulare, pînă ce intervin „jandarii (mai jos, dubletul corect „jandarmii“) și „procuroru“.

Folclorului ise adaugă în antologie un grupaj de „Mărturii orale“ (extrase din *Amintiri despre răscoala din 1907*,

București, 1957). Din comuna Cetate, județul Mehedinți, hotărîtă cu Doljul, un Constantin Agiu a reținut versurile populare închinat în 1907 comunei Oprîșoru și săteanului Ionică a lui Cîr-stoi „care-a răscolat poporu“ și „a băgat ciocii-n draci“. Satul fusese tea-trul unei adevărat bătălii între popor și armată, ca „într-un crîncen război“. A doua zi, în zori, „băieții arendașului și Giusu, omul lor, erau obosiți de mun-ca depusă noaptea prin schingiuirea țărănilor arestați“. Represiunile, vai ! nu erau numai sîngeroase pentru țărani, ci și extenuante pentru păstrătorii „ordinii“.

Din publicistica ceasului, cel mai memorabil rămîne articolul lui N. Iorga (8 martie 1907), al cărui final era un cutremurător blestem împotriva zbiri-lor sangvinari. Ziarul conservator „Pa-triotul“ denunță de d-nul I. Cantacu-zino pentru răspîndirea manifestelor socialiste și a poeziei *Noi vrem pământ*, dimpreună cu *Visul Maicii Domnului*, dar mai ales pe N. Iorga, al cărui sus-zis articol, constituia nici mai mult, nici mai puțin decît „o crimă de lăse-na-țiune în împrejurările actuale !“ Ge-neros ca totdeauna, guvernul n-a sanc-ționat crima. Adevăratul patriot avea să plătască cu viața, peste 33 de ani, același curaj, de rîndul acesta împo-triva nazismului și a năimiților săi.

Vom reveni cu contribuțiile din zilele noastre.

Șerban Cioculescu

REVISTA REVISTELOR

● TRIPLU, numărul recent apărut al revistei „Secolul 20“ este în totalitate consacrat evocării a două mari personalități ce au iniriuit profund arta și cultura veacului nostru : André Malraux și Constantin Brâncuși.

Deschizîndu-se cu un vibrant editorial, aparținînd lui Dan Hăulică, în legătură cu tragicul seism din 4 martie 1977, revista reunește apoi, în două ample secțiuni, o serie de texte, exegeze, mărturii și documente de o remarcabilă valoare, prin interme-diul cărora contribuția lui Malraux și a lui Brâncuși la constituirea ori-zontului spiritual propriu

contemporaneității este reliefată cu vigoare și claritate în liniile esențiale. Sint, astfel, prezentate citeva dintre ultimele texte ale lui André Malraux : *Inchinare* (cuvîntare rostită în fața catedralei din Chartres la 10 mai 1975, cu prilejul comemorării a 30 de ani de la eliberarea din lagărele naziste, în romă-neste de I. Igirosianu), fragmente din romanul *Lazăr* (traducere de Florica-Eugenia Condurachi), *Rege, te aștept la Babilon* (în romănește de Cris-tina Isbănescu Hăulică) și eseul despre *Neocritica* (traducere de Aristida Erimicioiu). Se adaugă, într-o alăturare sugestivă, în spiritul — poate — chiar al „metodei Coloc-viului“ preconizată de Malraux în *Neocritica*, revelatoarele mărturii semnate de Geo Bogza (*Norul cel mare*), Eugen Jebeleanu (*Sîhuri pentru André Malraux*), André Gide (*...vitez și disperat totdeodată*), Jawaharlal Nehru (*...în jocul vieții și al morții*), Victoria Ocam-po (*Timpul lui Malraux*). Acestea sînt interferate cu eseuri și comentarii datorate unor exegeți străini și români : frag-mente din lucrarea lui Jean Lacouture, André Malraux — une vie dans

le siècles (în romănește de Angela Cîsmăș), *Malraux și eroul de Radu Popescu*, *Intîia noapte a morții* lui de Valeriu Răpeanu, *Carul blindat* de Constan-tin Toiu, *Mitul resurecției* de Nicolae Balotă, *Intîl-niri cu André Malraux* de Ion Mihăileanu, fragmen-te din cartea lui Gaetan Picon, *Malraux — par lui-même* (traducere de Alexandru Baciu), *Mal-raux și creația artistică* de Jean Leymarie (în romănește de Alina De-leanu), un „dialog“ des-pre muzeul imaginar in-tre Malraux și Roger Caillois (tradus de Sanda Răpeanu și Ruxandra So-roiu). Este, această parte a revistei, un adevărat și extrem de interesant „do-sar Malraux“, care nu nu-mai facilitează publicului nostru contactul cu aspec-te mai puțin cunoscute ale gîndirii și scrisului autorului *Condiției uma-ne*, dar și oferă, prin mo-dul în care a fost conce-put, o perspectivă origi-nală asupra întregii sale activități.

La fel de bogată este și secțiunea dedicată lui Constantin Brâncuși, pusă sub grăitorul titlu *Biruin-te ale spiritului românesc*. Un eseu de Dan Hăulică (*Puritate și plîntitudine*) si-tuează creația marelui artist în raport de reve-

larea unei noi dimensiuni umaniste, ce reconciliază, într-o supremă sinteză, concretul lumii cu esen-țele idealității. Însotită de o prezentare aparținînd lui Barbu Brezianu (*Con-fluența Brâncuși—Eliade*) este apoi tipărită piesa — „de citit, nu de montat“ — *Coloana nesfîrșită* de Mircea Eliade. Un dens capitol de glose și co-mentarii conturează mai exact proporțiile și adin-cimea influenței operei lui Brâncuși în contextul artei europene și univer-sale (*Pornind de la Joyce și Brâncuși și Carola Giedion-Welcker*, *De la Rodin la Brâncuși* de Wil-liam Tucker, *Brâncuși — Sație* de Valeriu Răpeanu, *Brâncuși : Renașterea Trans-Renașterii* de Pierre Rouve, *O mare oază de tăcere* de Benjamin Fon-dane, *Portret imaginar* de Barbu Brezianu, *În atel-lierul mesterului* de Ni-culae Agărbiceanu, *An-samblul de la Tîrgu-Jiu : O paradigmă a conver-gențelor metodologice* de Georges Charbonnier, *E-pisodul american al artei brâncușiene* de Dan Gri-gorescu etc.).

Unul dintre cele mai reușite din ultima vreme, acest număr al revistei „Secolul 20“ este unul de referință.

r.e.d.

Putină istorie

IMPLINIREA a șapte decenii de la izbucnirea marilor răcoale țărănești este, mi se pare mie, un prilej binevenit de a prezenta un scurt și modest istoric al proprietății de pământ din țara noastră. Nu sint istoriograf de profesie, dar, ocupându-mă de toponimia românească într-o lucrare de ansamblu, am descoperit, ca să zic așa, valoroasa carte a lui Radu Rosetti: **Pământul, sătenii și stăpînii în Moldova. Tomul I. De la origini pînă la 1934.** București, 1907. Întemeindu-se pe un număr extraordinar de mare de documente privitoare la felul de viață al țărănilor, nu numai din provinciile noastre istorice, ci și dincolo de granițele lor, unde au trăit, în secolele trecute, români, cu aceleași obiceiuri sociale și juridice, autorul acestei voluminoase lucrări a ajuns la constatări de mare însemnătate pentru cunoașterea raporturilor reale dintre marii proprietari de pământ și țărăniile trăitori pe moșiile acestora. În cele ce urmează voi înfățișa rezultatele cercetărilor lui Radu Rosetti.

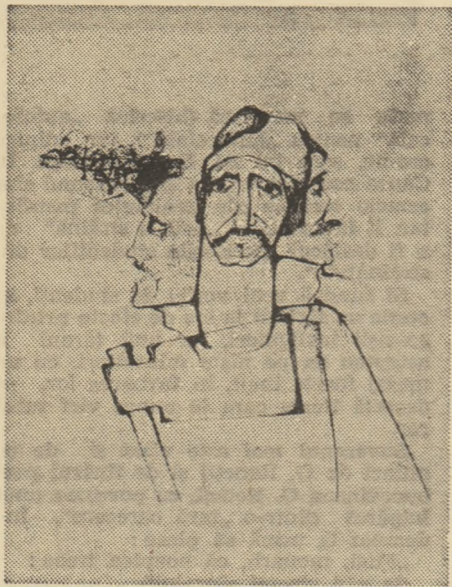
Moșia unui sat a aparținut, la început și o bucată de vreme după aceea, tuturor locuitorilor lui. Era, deci, proprietate colectivă, dar nu în sensul juridic al acestui termen. Sătenii erau posesori, adică stăpîni de fapt ai pământului, cu dreptul de a-l cultiva pentru satisfacerea nevoilor de hrană ale familiilor lor. Fiecare gospodar cultiva pentru sine și ai săi o anumită porțiune numită **jireabie**, aceeași, ca întindere, la toți. Dispunea de ea numai pentru a lucra, ceea ce înseamnă că nu putea s-o înstrăineze, presupunînd, pur și simplu teoretic, că s-ar fi pus atunci problema „vînzării” ei. Deoarece țările noastre erau slab populate, moșia unui sat depășea, prin suprafața ei, necesitățile locuitorilor lui. De aceea un gospodar cu familie mai numeroasă putea cultiva, dacă îl ajutau împrejurările, și mai multe jireabii. Nu mai vorbim de existența unor întinderi mai mari sau mai mici de pământ care nu aveau sate și rămîneau, deci, nelucrate. Așa se explică, între altele, faptul că pe oamenii care se remarcă, mai ales în războaie, domnitorii îi răsplăteau cu danii de sute de hectare. În felul acesta a luat naștere, încetul cu încetul, clasa boierească. A fost primul și, un timp, singurul mijloc de creare a marii proprietăți. Mai târziu s-au adăugat abuzurile de tot felul, tolerate, dacă nu și încurajate, de domni de-a lungul timpului.

Viața sătenilor, privită sub aspectele ei să le zicem publice, era „condusă” de un „stăpîn de sat”, numit în mai multe feluri: **jude, cneaz, vataman**. El îndeplinea funcții diverse: era judecător, în cazuri de conflicte juridice, era primar, cu sarcini de ordin administrativ, era perceptor, căci strîngea dările pentru domnie, era, în fine, și „comandant” militar, întrucît el trebuia să „recruteze” luptători în caz de război. Pentru toate aceste însărcinări era plătit de obștea satului în natură, nu prin produse, ci prin obligația de a o folosi, plătiind dijmă în griu etc., moara judeului și, în aceleași condiții, circiuma lui. De altfel, pentru obște era o imposibilitate materială să scape de aceste îndatoriri, fiindcă numai judele avea dreptul să pozeze moară și circiumă.

Satele luau naștere, la început de tot, în modul cel mai firesc cu puțință, adică prin stabilirea unui gospodar împreună cu familia sa, într-un loc oarecare, unde condițiile de viață i se păreau favorabile. Mai târziu ele erau, de obicei, întemeiate de cineva, care, prin însuși acest fapt, devenea „stăpînul” satului întemeiat de dînsul, adică judele sau cneazul lui. Sint foarte numeroase documentele care înregistrează acest fapt. Noua așezare căpăta numele întemeietorului, căruia i se adăuga, de cele mai multe ori, sufixul **-ești**, pluralul lui **-esc** din cuvinte ca **bărbătesc, românesc** etc., cu însemnarea „care este al lui sau aparține lui”, în cazul de față el desemna pe „membrii familiei celui care a întemeiat satul” (și, în continuare, pe „membrii familiilor stabilite ulterior acolo”). Iată câteva exemple. Ștefan Voievod (cel tînăr), la 25 iunie 1519, întărește fiilor lui Mișu Medelnicerul, între altele, un sat pe Birlad, „unde a șezut cneazul Băcsan unde se zice acum Băcsănești”. Altă dată locul lui **-ești** îl ia **-eni**, pluralul lui **-ean**: „Alexandru cel Bun dă lui Onica un sat pe Jijia, satul Oniceni”, sau se folosește forma de plural al numelui întemeietorului: „Petru Voievod (Rareș), la 18 martie 1538, întărește lui Baciu și nepoților săi de frațe, între altele, satul Tărzii, unde a fost cneaz Tărzii”.

ACEASTĂ stare de lucruri n-a durat prea multă vreme. Cei puternici abuzau de forța lor și își întindeau posesiunea pământului peste limitele fixate prin tradiție. Abuzul era, la început, suportabil, în sensul că judele își aroga dreptul de a cultiva mai multe jireabii, folosind în acest scop, dacă nu putea munci pământul numai cu membrii familiei sale, mina de lucru a consătenilor lui. Cînd s-au înmulțit boierii, ridicăți, o bucată de vreme, tot dintre țărani prin danii din partea domnitorilor și cînd, în același timp, puterea acestora a început să slăbească din tot felul de cauze, abuzurile au devenit aproape o regulă. Așa s-a ajuns ca Miron Costin, de pildă, să stăpînească, prin moștenire de la ascendenții săi, 161 de sate, adică de moșii, fie și destul de puțin întinse multe sau foarte multe dintre ele.

Partea cea mai gravă a acestei denaturări a situației inițiale acum începe. Ca să lucreze o întindere de pământ de citeva sute de hectare, pentru a ne limita la o cifră relativ modestă, boierul trebuia să recurgă la brațele de muncă

ADRIAN PRISECARU : 1907

ale țărănilor. Aceștia nu erau obligați nici „de drept”, nici „de fapt”, să muncească pentru altcineva. Am arătat mai sus în ce constau obligațiile lor față de stăpînul satului, adică față de judele lui. Și totuși au fost siliți să se supună. În felul acesta a luat naștere „claca”, al cărei sens, să-i spunem juridic, era următorul: țărani nu mai erau considerați posesori ai porțiunii lor de pământ, ca mai înainte, ci ca un fel de chiriași sau arendași ai boierului, și în această calitate plăteau chiria sau arenda prin munca lor. Așa s-a născut **iobăgia**, „iobăria de pământ” a țărănilor, adică interdicția de a părăsi moșia unde s-au născut și, în caz contrar, aducerea lor înapoi cu forța.

Cantitatea de muncă devenită astfel obligatorie nu era fixată la un anumit cuantum, chiar dacă așa ceva exista teoretic. Limita obligației era determinată de necesitățile materiale ale cultivării pământului. Se știe că numărul „abstract” al zilelor de muncă era variabil, dar totdeauna în sens ascendent, după cum cereau boierii și, mai ales, după cum cedau domnitorii din interesul strict personal de a nu avea dificul-

tăți în conducerea țării. În ce privește „dreptul” țărănilor de a cultiva pentru sine o parte din moșia satului, el a fost fixat la o treime din suprafața acesteia. Punctul culminant al acestui lanț de abuzuri a fost atins prin Regulamentul organic, care stabilește prin lege — legea era el însuși — această „împărțire”, ad **usum leonis**, a moșiei și, lucru mai grav, vorbește de „proprietate” asupra pământului, bineînțeles numai pentru boieri. Așadar, de-a lungul citorva secole, problema agrară, care, într-un anumit fel, a existat totdeauna, a suferit, în ce privește rezolvarea ei, modificări care i-au schimbat caracterul pînă la desfigurare. De la proprietate de fapt, adică de la simpla posesiune a pământului, cu drepturi egale pentru toți, deci colectivă, s-a ajuns la stăpînirea deplină a lui, cu titlul juridic de proprietate, de către stăpînul moșiei, și la transformarea țărănilor în muncitori pentru alții în schimbul posibilității, care era un fel de favoare, de a lucra în folos propriu o treime din întinderea ei.

REFORMA din 1864 a fost un act revoluționar, mai mult teoretic însă. Căci, în realitate, ea a desființat claca, a eliberat strict personal pe țărani, care nu mai aveau obligația de a munci pentru proprietarul moșiei. Este adevărat că ei au devenit și stăpîni de drept pe o treime din moșie, dar au trebuit să plătească bănește eliberarea și dreptul de proprietate. Căci legea prevedea despăgubirea boierilor pentru renunțarea la munca țărănilor. De fapt, reforma din 1864 a fost o lege de desființare a clacii. Și atîta a fost imposibil de realizat pe cale normală. Se știe că autorii ei, Cuza și Kogălniceanu, au fost siliți s-o impună prin lovitură de stat.

Pentru a plăti răscumpărarea libertății personale, țărani au trebuit să-și vîndă vitele de muncă, ceea ce a avut drept rezultat sărăcirea lor. Au rămas unii cu vite mai puține, alții fără nici una, iar toți sau aproape toți au continuat să depindă într-o măsură mai mare sau mai mică de marii proprietari. În cursul său de Drept administrativ ținut la Universitatea din Iași în anii 1908—1909, C. Stere relatează următorul fapt (reproduc textul respectiv din cursul litografiat, p. 324): „Așa, d-l I. Gh. Bibicescu, unul dintre directorii Băncii Naționale, citează un caz, și anume că într-un sat țărăni s-au angajat cu muncă pentru 6000 de lei. După aceea au muncit pe aceeași moșie 18 ani, după care timp datoria a crescut pînă la 70000”.

În asemenea condiții nu e de mirare că, după 20 și citeva ani de la Reforma din 1864, au izbucnit (în 1888) primele mari răcoale țărănești. Situația — fie zis în trecut — s-a repetat într-un anumit sens după improprietărea din 1919 (dacă țin minte bine data). Țărani au primit pământ, dar cei mai mulți nu l-au putut lucra decît cu dificultăți financiare enorme — împrumuturi bănești, în general oneroase — care nu le-au îmbunătățit viața.

FAPTELE prezentate aici, sumar și stingaci, explică și justifică ridicarea în masă a țărănimii noastre în primăvara anului 1907, care a însemnat, înainte de toate, un strigăt disperat de alarmă, pe care burghezo-moșierimea l-a auzit, dar nu l-a ascultat. A trebuit să se producă actul revoluționar de la 23 August 1944, cu consecințele lui, binecunoscute, pentru instaurarea dreptății în favoarea celor mulți.

Iorgu Iordan

TIBERIU TRETINESCU

A PLECAT dintre noi Tiberiu Tretinescu, coleg de redacție, pînă nu de mult. S-a născut la 17 septembrie 1921 la Focșani. A urmat liceul la Sibiu, Turnu Măgurele și București, iar Facultatea de litere la București. În anul 1941 s-a numărat printre fondatorii revistei „Albatros”, condusă de Geo Dumitrescu, colaborînd cu versuri, critică literară și proză. A mai publicat reportaje și

donimele K. Vladimir și Velgu Ocu) în „Uni-

versul literar”, „Tim-pul”, „Viața”, „Evenimentul”, „Frontul Plugarilor”, „România liberă”, „Situația” (Craiova) și „România literară” din al cărei colectiv redacțional a făcut parte între anii 1969—1974. În 1941 i-a apărut, în Ed. Albatros, volumul de nuvele **Ver-gu Ocu**. În noaptea de 10/11 aprilie a.c. a încetat din viață după o îndelungată și grea suferință.

Cuvinte și variante

PENTRU cei care se ocupă cu studiul propriu-zis al vocabularului sau cu întocmirea de dicționare (ca să nu mai vorbim de imensa masă a nespecialiștilor) este, adeseori, destul de greu să faci distincție între **cuvînt** și **simplex** lui **variante**, care sint realizări concrete de alt tip decît cele morfologice (d. ex.: **casă, case, caselor** etc.) ale aceleiași unități lexicale abstracte. Astfel, în raport cu forma **coreografie**, împrumutată din franceză (**choregraphie**) și acceptată de limba literară, **coreografie** (din ital. **coreografia**) este o simplă variantă lexicală etimologică, nu un alt cuvînt, întrucît cele două complexe fonetice aproape identice exprimă absolut același conținut semantic. Tot variante de aceeași natură sint, spre exemplu, **cofeină** (comp. germ. **Koffein**) și **personagiu** (comp. ital. **personaggio**) față de formele corecte **cafeină** și **personaj**, pe care le-am primit din limba franceză.

Numeroasele variante de proveniență externă li se opun celei create în interiorul limbii române (sau al altei limbi) pe cale pur fonetică, prin analogie sau prin alte procedee (cum sint **etimologia populară, contaminația** etc.), pe care nu le putem examina aici. În categoria foarte largă a variantelor fonetice se încadrează, printre altele, o serie de forme neliterare, care tind să se răspîndească chiar în vorbirea și în scrisul oamenilor instruiți și cultivați. Ne referim, de pildă, la **dezertație, premiză, incerva, paleativ** etc., cărora le corespund în franceză: **dissertation, prémisses, énerver** și **palliatif**, iar în latină: **dissertatio, praemissa, enervare** și **palliativus**. Tot simple variante nerecomandabile mai sint și: **incarna** (pentru **incarna**), **insera** (pentru **insera**), **incrusta** (pentru **incrusta**), **infiltra** (pentru **infiltra**) sau **intitula** (în loc de **intitula**), explicabile prin analogie cu acele cuvinte românești mai vechi, în care trecerea lat. **in-** la **in-** este cu totul normală. Cf. **incipere, includere** și altele, devenite **incepe(re), include(re)** etc. Cit privește pe a se **incărna** (verb regional care înseamnă „a prinde sau a pune carne”, „a se îngrișa”), precum și pe a (se) **insera**, acestea sint, în mod evident, formații interne ale limbii noastre de la subst. **carne** și seară cu prefixul **in-**, așadar alte cuvinte decît neologismele **incarna** și **insera** cu ale căror variante nu trebuie în nici un caz confundate ori amestecate (cum se întîmplă cu **incărna** și cu paronimul lui neologic chiar în Dicționarul limbii române al vechii Academii). Spre deosebire de variantele neologice citate (**incarna, infiltra** etc.), cu care are în comun numai modul de a fi apărut în limbă), forma **investi** nu mai poate fi considerată, pe plan sincron, o simplă variantă a lui **investi** (ca în Dicționar de neologisme, p. 399), deoarece ea s-a specializat din punct de vedere semantic față de acesta din urmă, transformîndu-se, astfel, într-o unitate lexicală distinctă. De aceea și spunem, astăzi, în mod corect că **investim** un capital într-o întreprindere oarecare, dar că **cineva este investit** cu un drept, cu un titlu ori cu o demnitate.

O altă „variantă” care ar putea fi considerată cuvînt de-sine-stătător este, după părerea noastră, **ocluzie**, care s-a format din mai vechiul **ocluziune** (fr. **occlusion**), prin înlocuirea sufixului **-iune** cu **-ie** și după modelul numeroaselor perechi de felul lui: **mişe/misiune, funcție/funcțiune, obligație/obligațiune** s.a.m.d. **Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație**, (v. ediția a III-a, p. 172), ne recomandă exclusiv scrierea și pronunțarea **ocluziune**, cu toate că (urmîndu-i pe medici, pe geografi și pe meteorologi) spunem **ocluzie intestinală, ocluzia elcilonilor** și **ocluzie orografică** (v. **Mic dicționar enciclopedic**, p. 647 și, mai pe larg, **Dicționar enciclopedic român**, vol. III, p. 562). Este foarte adevărat că tehnicienii, metalurgiștii și lingviștii folosesc numai forma cu suf. **-iune** (vezi ultimul dicționar citat), dar aceasta nu dovedeste decît că **ocluzie** și **ocluziune** sint specializate semantice, ceea ce ne dă dreptul să vedem în ele cuvinte diferite și să le tratăm ca atare în lucrările lexicografice. Cam așa se procedează cu alte dublete lexicale de acest fel în **DEX**, care nu excelează totuși prin consecvență, deoarece pe **concesie** — **concesiune, fracție** — **fracțiune**, **rație** — **rațiune** și **secție** — **secțiune** le tratează în cite două articole separate, iar din lecție — **lecțiune, porție** — **porțiune** și **reacție** — **reacțiune** face cite un singur cuvînt, deși atît primle, cit și următoarele dublete au, în planul sincron, același statut (cf., de pildă, **reacție chimică, nucleară** etc., dar **reacțiune nebuloasă** sau **reacțiune industrială**, cum înregistrează chiar **DEX** la p. 782). Cum ne ni se pare și mai surprinzător este faptul că **Dicționarul limbii române** (Rom. VIII, p. 404—405) face din **pensie**, **penziune** și **pension** un singur cuvînt cu mai multe sensuri (dintre care numai **pensie** și **penziune** fundamentale !), în timp ce pe **rație** și **rațiune** le tratează în articole separate, decît în conformitate cu teza pe care o apărăm aici. Spațiul de care dispunem ne împiedică să mai cităm și alte exemple la fel de concludente, pentru a demonstra lexicografii noastre nu prea au o contribuție clară și mai ales unitară despre **cuvînt** și despre **variantele** acestuia.

Theodor Hristea

Studiu de portret

NOILE Amintiri despre Ibrăileanu, strinse în volum de Ion Popescu-Sireteanu, cuprind, pe lângă multe lucruri cunoscute, cum ar fi superbul portret făcut criticului de Al. Rosetti ori studiul publicat de M. Ralea în 1936 în „Viața românească”, și câteva inedite. Cum volumul în ansamblu a făcut obiectul a două articole succesive ale lui Ș. Cioculescu, mi se pare că pot renunța să-l descriu, trimițând pe cititorii interesați la „Breviarul” din numerele 7 și 8 pe acest an ale „României literare”. Voi încerca, folosindu-mă de inedite, care mi s-au părut remarcabile, să schițez un fel de studiu de portret al lui Ibrăileanu.

Un fost student, Traian N. Gheorghiu, evocă o oră de curs a profesorului său care, luând ca pretext caietul de versuri al unui începător, vorbește despre poezie. Autorul evocării are pretenția de a cita întocmai cuvintele lui Ibrăileanu, după notițele scrise cu acel prilej. În astfel de cazuri, istoricul literar e mefient. Multe din ideile lui Ibrăileanu le recunoaștem, ca și, chiar, anume fraze sau turnuri de frază comune studiilor sale tipărite, însă nu e de ajuns. Tot Traian N. Gheorghiu relatează un incident din 1927, când Ibrăileanu a scos din mână unor huligani pe o studentă evreică, a adăpostit-o în sala de curs și a vorbit apoi, abătându-se de la lecția zilei, despre innobilarea speciei umane în cursul evoluției ei până la Kant, Eminescu, Einstein și Iorga, chiar dacă ea se mai întimplă să producă din când în când, pe lângă astfel de admirabile exemplare de *homo sapiens*, și destule din categoria *homo stupidus*. Psihologic, totul e plauzibil, însă rămâne a se proba că Ibrăileanu a folosit întocmai cuvintele ce i se atribuie.

Inedite sînt și amintirile lui Alexandru Carp și Corneliu Carp, cumnații criticului. Al doilea se plînge că a semnalat zadarnic specialiștilor unele greșeli strecurate în biografiile și corespondența Ibrăileanu. Nici I. Crețu, nici G. Carțaș, cărora li s-a adresat, n-au publicat lista acestora. Ar fi bine să nu dezarmeze, fiindcă astfel de erori nesemnificate la timp persecută apoi multe generații de cercetători. Alexandru Carp adnotează (cu bune precii-

zări) cel mai amplu și folositor inedit din acest volum și anume amintirile Elenei Carp-Ibrăileanu, soția criticului (**Din viața lui G. Ibrăileanu**). Acestea erau scrise în 1942, când autoarea le-a încredințat fratelui ei împreună cu o importantă sumă de bani care urma să fie întrebuințată pentru tipărirea „volumașului” ca și pentru crearea unei burse la facultatea de litere din Iași. Devalorizarea banilor a împiedicat realizarea dorințelor Elenei Ibrăileanu, care a decedat în refugiu la Arad, la 23 octombrie 1944. Manuscrisul a rămas în familie pînă acum, cînd vede prima oară lumina tiparului.

Amintirile Elenei Ibrăileanu urcă pînă în anul 1894, cînd și-a cunoscut viitorul soț, amîndoi fiind atunci studenți, ea la științe, el la litere. („A venit o dată la noi în casă cu Stere și un alt student. La mine erau mai multe studenți și au venit să iscălim niște manifeste studentești”). Deși debutul cunoștinței are, cum se vede, legătură cu politica, cea mai mare parte a amintirilor Elenei e de caracter strict privat. Naive, agreabile, feminine, casnice, amintirile ne înfățișează un Ibrăileanu tînr oarecum deosebit de acela a cărui imagine o consacră biografiile. Timid ca eroul **Adele**, dar exuberant, vesel și copilăros, Ibrăileanu este un îndrăgostit delicios în felul în care își urmărește pretutindeni iubita, punînd la cale înfilniri, dînd țircoale casei, observîndu-i orele ca să-și iasă înainte „ca din întimplare”, seducîndu-i, în fine, toată familia. E un foarte nostim amestec de delicatețe și tenacitate în aceste „combinații”. Ibrăileanu n-avea deloc, la 20—30 de ani, fobiile de mai tîrziu. Nu numai că nu se temea de microbi, dar veghea cu devotament pe prietenii bolnavi de tifos. Era amator de plimbări și excursii, bea la întoarcere bere și mîncă ridichi de lună și unt prin circumile din marginea orașului, mai și dansa. Era tandru cu surorile viitoarei soții, se preta la farse și se dădea peste cap să facă plăcere tuturor.

Pînă tîrziu, la căsătoria cu Elena (aminată pînă în 1901), viața grupului de tineri e la fel de voioasă și idilică. Amintirile rețin mai ales vacanțele, lungi, de Paști, de vară sau de Crăciun, cu plimbări la mănăstiri în trăsură, cu excursii pe munți. Tinerii glumesc, joacă loton, maus sau pichiu. Noaptea cîntă uneori așa de tare

încît îi sperie pe călugări. Într-un rînd, merge în grupul lor C. Stere, poreclit „mareșalul”. Trec în Bucovina, după ce ofițerul de grăniceri le oferă o masă copioasă. Stere e grozav de antrenant, le spune istorii din tinerețe sau versuri care le fac pe domnișoare să roșească. Moda cu plimbatul pe la mănăstiri și prin munții Moldovei era a vremii, căci acolo tinerii înfîlneșeau mare parte din intelectualitatea țării, pe Caragiale, Vlașu, Pătrășcanu, Spiridon Popescu, Hoșga ș.a.

Alt ton au paginile, din ce în ce mai lapidare, de după 1901, cînd soții Ibrăileanu trebuie să părăsească „lumea visurilor” și să intre în „proza vieții”. Printre examene, comisii, supliniri și alte asemenea lucruri, ei găsesc totuși ocazia să se mai reapeadă în vacanțe la mănăstiri. Numai că acum merg cu bagaje multe, cărucior pentru copil, „mancă și bucătăreasă”, deși o duc material destul de greu (o, tempora!). Fac și cite o călătorie în străinătate, e drept din motive de sănătate. Văd Italia, Elveția. Amintirile sînt exacte în detalii (ca și cum autoarea ar fi ținut jurnal la zi, și e probabil că a ținut), și sîrăce în impresii („nu voi încerca deloc să o descriu”, spune Elena despre Veneția), ca un documentar de o inestimabilă valoare istorico-literară. Interesant e uneori și ce aflăm despre membrii cercului din jurul lui Ibrăileanu și al „Vieții românești”, din care lipsește, oarecum surprinzător, Sadoveanu. Topirceanu îi uimește pe toți prin inventivitate. Într-un rînd drezează curcanii din curtea lui Ibrăileanu să sară la vizitatori, în așa fel încît prea obeisantele păsări trebuie sacrificate. Hoșga e tabietliu și lipsit de umor. Tinerii îl tachinează cu mare succes pe tema pensionării, pe care se pare că o aștepta nerăbdător.

Amănuntele despre viața și mai ales firea lui Ibrăileanu continuă să fie lucrul cel mai atrăgător. De prin 1908 sănătatea lui se șubrezește. E declarat neurastenic. Obsesia bolilor și a microbilor datează s-ar zice de pe acum, deși criticul n-avea decît treizeci și șapte de ani. În timpul războiului, o duc greu. Ibrăileanu scrie la lumina chibritului, pe foiețe de hîrtie, cugetările scăpătoare ce vor intra în **Privind viața**. În 1920 sînt semne că neurastenia a devenit îngrijorătoare. Ca să meargă cu familia la Agapia, comandă o camionetă pe care o căpтуșește pe dinăuntru.

Cam tot acum își ia obiceiul de a dormi ziua și de a lucra noaptea. Cert este că în 1925 i se înfățișă deja lui Al. Rosetti ca o „pasăre de noapte, cu marii săi ochi, obișnuți cu întunericul, clipind la lumina lămpii”. Boala fatală se declanșează în 1928, anul în care își petrece ultima vacanță la mănăstiri. La Universitate continuă să meargă pînă în martie 1934, deși rar. Cu vîrsta, devenise și foarte superstițios. Era încredințat că îl persecută ceva din natură. Împreună cu Topirceanu îl numea pe persecutorul nevăzut El. Se temea de foc. Casa i-a ars de două ori, a doua oară definitiv. De două ori a ars redacția „Vieții românești”, pierzîndu-i-se multe volume. Au ars mănăstirile Rîșca, Vărațic și Agapia „unde avea atîtea amintiri scumpe”. Și Elena încheie: „Cred, dar nu știu sigur, că a ars și casa în care s-a născut el în Tg. Frumos, și tot prin foc i-a fost destinat să se mistuie și nefericitul lui trup...”.

Mult mai sîrăce sînt informațiile culturale. E chiar curios cum acest aspect rămîne ca și neobservat în amintirile Elenei, așa de minuțioase în schimb cînd e vorba de a nota viața de familie, primele cuvinte ale Maricicăi sau biografia pisicii Tîlică care „a trăit 14 ani și 4 luni”. Aflăm doar că Ibrăileanu citea încă de prin 1894 pe Flaubert (entuziasmat de **Bouvard et Pécuchet**, îi citea Elenei din el), Maupassant (traducea din **Bel Ami**) și Gherea. Mai tîrziu s-a pasionat de Anatole France. Lucruri știute, deci, de biografi. Soții Ibrăileanu se duceau des la teatru, la operă și chiar la operetă. Criticului îi plăcea muzica romanticilor, adora pe Liszt și pe Chopin. Avea o părere rea despre Wagner (ca și Maiorescu), deși „nu-l prea cunoștea”. Fredona arii din operete și opere, cu destulă exactitate. Elenei i se părea un fin pricepător al muzicii, dar exemplele nu ne conving. Era neîndoielnic o fire muzicală și un sentimental căruia muzica îi făcea bine. De altfel, a cerut ca la ceremonia din urmă să i se pună un disc cu Beethoven.

Nicolae Manolescu

Prima verba

Eseul critic

COLEG de promoție „echinoxistă” cu poeții Dinu Flămînd, Ion Mircea, Adrian Popescu, prozatorii Marcel Constantin Runcanu, Ioan Radin, Eugen Uricaru, criticii Peter Motzan și Petru Poantă, universitarul Marian Papahagi (**Exerciții de lectură**, Ed. Dacia) întregeste tripla triadă tinăra a Clujului cu o voce critică remarcabilă, bizuită pe o formație literară și lingvistică de romanist, pe un spirit disociativ de comparatist și pe o aptitudine, în dispunerea și dezvoltarea ideilor, de eseist. El nici nu e critic în accepția curentă a termenului, ci un eseist, nu un producător de judecăți ierarhizante și rezumative, ci un pasionat al „exercițiului de lectură”, un demontator de mecanisme fine ce explorează opera literară pentru a-și verifica puterea de înțelegere și coerența gândirii estetice, afin în multe privințe cu — dintre contemporani — Al. Paleologu, Gelu Ionescu, Liviu Petrescu. În consecință, atenția tînrului eseist e îndreptată spre opere

axiologice consacrate sau spre problemele generale, teoretice, ale literaturii. Argezi, Ion Barbu, Bacovia, Tudor Vianu, Ion Vinea, Lovinescu, Nichita Stănescu — dintre români, și Ungaretti, Pessoa, Murilo Mendes, Hesse — dintre străini sînt autorii comentariilor de Marian Papahagi cu finețe și, în cele mai multe cazuri, prin pătrunzătoare incursiuni analitice. Sceptic declară („O dată în plus i s-a relevat autorului că totul s-a spus, totul a fost găsit înainte de el. După această ultimă dezamăgire nu mai rămînea loc decît pentru resemnare, ca în fața inevitabilului!”), eseistul pare că abandonează orice năzuință de originalitate, uzînd în chip ironic de o modestie pe care textele dacă nu o contrazic, nici nu se poate spune că o confirmă. În realitate, scepticismul acesta e mai mult metodic și, practicat în spirit cartezian, conduce finalmente la judecăți categorice. Și nu lipsite de originalitate, chiar dacă aceasta nu este numaidecît a punctelor

de vedere, deci a judecăților ineseși, cit a lianților, a punctelor de legătură între opinii aparent ireconciliabile, a arhitecturii eseului.

De pildă, într-unul dintre cele mai convingătoare, cel dedicat lui Ion Barbu, teza principală: integrarea în unitate ca aspirație a poeziei și a poeziei barbiene este de-a dreptul o banalitate, dar modul în care Marian Papahagi îi încearcă rezistența și valabilitatea ține, fără îndoială, de originalitate. Eseul e construit după modelul strategie al atacului prin învăluire, provocînd mai întîi o comparație de opinii critice notorii, trecute oarecum neutru în revistă, pentru ca apoi să urmeze comparația decisivă: trimiterea detaliată la ideile lui Ortega y Gasset, relație surprinzătoare din perspectiva istoricului literar care știe cu precizie că, deși contemporani, filosoful spaniol și poetul român au fost unul altuia completament necunoscuți, nu și din aceea a comparatistului care, la rîndu-i, știe că în circuitul ideilor unei epoci nu există numai „idei predate” sau „idei primite”, ci și „idei simultane”. Odată stabilită relația cu funcția de punct de sprijin al demonstrației, eseul poate continua fără ca autorul să mai fie nevoit a-și exersa orgoliul originalității, fiindcă aceasta e de acum un fapt dovedit. Strategia e cam aceeași în mai toate eseurile, cu diferențe firești de accent și de extensie. Nu și în acela, simili-monografic, despre „măștile lui Vinea” unde, plecînd de la celebra afirmație a lui Remy de Gourmont („In fond nu există decît un singur gen: poemul...”) la care Vinea subscrie deschis,

eseistul se angajează într-o subtilă operație de „demontare” din interior a prozei, poeziei și chiar publicisticii autorului **Lunatecilor**, spre a pune în lumină nu cutare aspect al literaturii, ci o structură de scriitor („Nehotărîrea lui Vinea spre publicare provenea deci nu dintr-o insuficiență interioară, ci dintr-o superioară luciditate. Înselat de absolut, ca toți marii săi contemporani, Vinea aspiră la închiderea unui discurs care, prin forța lucrurilor, nu putea să se închidă pentru că se purta asupra propriei sale ființe... Izolarea în „sine” și în „gînd”, ieșirea din ele, reîntoarcerea la „vedenia” de sine, instaurează aproape un circuit hegelian în centrul căruia singura realitate nedezmințită rămîne eul poetic în multiplicitatea contradicțiilor sale”).

Cu egală seriozitate și aplicație sînt scrise eseurile dedicate scriitorilor străini, mai cu seamă cele despre italianul Ungaretti, portughezul Pessoa și brazilianul Mendes. Curios e că aici, unde materia, prin presupusa ei vastitate greu epuizabilă dinafară, ar pretinde o examinare pur eseistică, autorul face, mai mult decît în secțiunea autohtonă, critică literară propriei zisă. Lăsînd deoparte incercarea intrucivă exagerată de a citi „în sistem” romanul lovinescian (ciclul **Bizu**) și alte două esuri cam grăbit construite (despre poezia lui Nichita Stănescu și despre eseistica lui Hesse), cred că nu greșesc văzînd în Marian Papahagi un eseist erudit și un critic comparatist de înaltă vocație.

Laurențiu Ulici

De la „Desculț” la „Niște țărani”

CIND, la sfârșitul anului 1973, apărea cea de-a XV-a ediție ilustrată a romanului *Desculț*, critica nu avea să comenteze un roman intrat în conștiința publicului, devenit de multă vreme obiect de studiu în școli, subiect la examene, al cărui titlu circula ca un adevărat simbol al condiției umilitoare a țărânului român din trecut. Momentul era în primul rând unul sărbătoresc: de la apariția celei dintâi ediții a romanului *Desculț* se împlinea un sfert de veac. Cei ce au scris atunci despre *Desculț*, cei ce i-au solicitat interviuri autorului au insistat asupra semnificației romanului care a marcat, în luna decembrie a anului 1948, începutul unei noi literaturi, după aproape patru ani de căutare a drumului. La aproape un an de la această respectuoasă și unanimă sărbătorire avea să apară un nou roman, *Niște țărani*, de astă dată al unui debutant pe tărîmul epicii: Dinu Săraru.

Un sfert de veac trecuse de cînd *Desculț* încheia și deschidea un drum, și acum *Niște țărani* oferea un subiect de meditație privind reflectarea vieții țărănești contemporane în literatură. Între ele, un sfert de veac de literatură în care lumea satului a fost nu numai un obiect al inspirației, ci s-a transformat într-o *permanență*. E drept, se continua pe acest tărîm unul din filoa-nele cele mai generoase, din care se născuseră capodopere precum *Ion* sau *Baltagul*. Dar, în 1948, Zaharia Stancu nu continua pe Liviu Rebreanu sau pe Mihail Sadoveanu. Darie nu era chemat nici de glasul pămîntului, nici de cel al dragostei, el era un receptacol al durerii, înzestrat cu o memorie afectivă care l-a făcut să nu uite nici una din durerile celor din jurul său. Iar satul nu trăia în aura de legendă, la confluența dintre realitate și fantastic, precum se întâmpla în opera matură a lui Mihail Sadoveanu. *Desculț* se lega mai ales de perioada *Bordeienilor* — realismul liric facilitînd atunci pătrunderea cărții într-o lume care începea să cunoască literatura, o lume care își avea obîrșiile imediate în mediul sătesc și pentru care proza însemna reproducerea realității așa cum a fost, iar lirismul — formula care impresiona sufletește pe cititorul de atunci.

Interviurile, declarațiile, mărturisirile autorului au accentuat caracterul de mărturie documentară al unei cărți în paginile căreia totul era identic cu realitatea pe care autorul o trăise și acum o evoca însoțind paginile de o

revoltă nedisimulată, acuzatoare, tensionată prin acele sfîșietoare poeme în proză ce potențau solidaritatea sa cu cei din mijlocul cărora pornise.

Deci literatura noastră de astăzi începe cu o mărturie despre țărânul român aflat într-un moment hotărîtor al existenței lui seculare: răscoalele din 1907. În fond, *Desculț* se situa în aceeași perioadă istorică ce inspirase romanele și nuvelele țărănești ale lui Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu. Pentru că același Cezar Petrescu încercase să treacă dincolo de hotarul primului război mondial, dar țărânul lui era sufocat de invazia „aurului negru”, deci înceta să mai existe ca atare.

De aceea cînd, în 1956, Marin Preda publica *Morometii*, un nou capitol se deschidea în literatura noastră țărănească. Ilie Moromete nu mai era răscolul din *Desculț* și nici înfrîntul Ion. Era țărânul care trăia drama prăbușirii micii sale proprietăți, pe care o apăra cu toate resursele minții sale agere ce își oferea mari perioade de meditație care îi dădeau o netă superioritate asupra adversarului. Șiretenia era o expresie a inteligenței, o formă de apărare pe care Ilie Moromete o folosește pînă la moartea sa; ea demonstrează mai degrabă neputința personajului de a intra în fluxul unei vieți pe care el nu o înțelege. Ilie Moromete rămîne țărânul reprezentativ pentru perioada dintre cele două războaie mondiale.

ODATA cu *Setea* lui Titus Popovici, țărânul de astăzi, țărânul care trăiește revoluția nu ca spectator, ci ca participant, ca unul din componentele împlinirii ei, își face apariția în literatura română în paginile unui roman frescă, ale unui roman în care temeinica tradiție a epicii românești își afla continuatorul. La un deceniu de la apariția romanului *Desculț*, *Setea* marca intrarea în literatura română a unei noi tipologii țărănești. În anii imediat următori, proza din și despre viața satului contemporan românesc se diversifică prin apariția citorva personalități deosebite: Fănuș Neagu, D. R. Popescu, Ștefan Bănuțescu, N. Velea, Ion Lăncrănjan. Prin Fănuș Neagu pătrundem într-o lume acut contemporană, dar care este proiectată în misterul legendei, al protoistoriei, o lume țărănească vitală și stranie în același timp. E în proza lui Fănuș Neagu o noutate care vine din adîncuri, o ro-bustețe pe care n-o ucid momentele de

greu cumpănă pe care acești oameni le trăiesc fără să le disimuleze. Cu Fănuș Neagu proza țărănească iese din domeniul reflectării, spre a pătrunde în acela al unei recreări ce trece pragul realității spre o mitologie originală ce nu-și are înaintași și poartă pecetea unicității.

D. R. Popescu, care pornește ca romancier tradițional prin *Vara Oltenilor*, dă una din imaginile cele mai tulburătoare ale lumii satului contemporan în vastul său ciclu ce se definitivează înaintea noastră, și în care lupta împotriva monștrilor morali, a profitorilor revoluției, a celor ce au căutat să-i de-terneze adevăratele ei sensuri capătă semnificații de o înaltă ținută morală, ce reprezintă însuși sensul evoluției noastre sociale. Satul nu mai are la D. R. Popescu dimensiunile sale tradiționale, viața lui e inserată într-o succesiune de planuri în însăși viața societății românești contemporane.

Început ca reportaj pe urmele celor ce au transformat imaginea țărânului român în simbol (Liviu Rebreanu, G. Coșbuc) *Drumul în cîmpie* al lui Ștefan Bănuțescu se metamorfozează în pagini de o superbă ținută literară, în care satul românesc trăiește în zonele unei tulburătoare întîlniri a realului cu fantasticul. Iar N. Velea aduce o tipologie răsucită, plină de interes pentru ineditul pe care acest prozator al faptului insolit știe să-l pună în evidență.

Vastul roman *Cordovanii* al lui Ion Lăncrănjan a fost privit în momentul apariției sale mai întîi ca o negare a literaturii idilice despre un proces care n-a fost nici linear și nici lipsit de asperități: transformarea socialistă a agriculturii. Dintre cărțile scrise înainte de *Cordovanii* pot fi menționate astăzi *Cuscrtii* lui Al. Ivan Ghilia și *Casa* lui Vasile Rebreanu. *Cordovanii*, în ciuda prolixității unor capitole, în pofida unor lungimi, a unor repetiții, rămîne romanul în paginile căruia țărânul nu mai ilustrează doar un proces, ci devine eroul care are de ales, pentru care drumul nu este nici simplu și nici rezultatul unei „iluminări”, ci al unei profunde și dramatice opțiuni.

Puțin timp după aceea, Ion Brad se reîntoarce în lumea satului natal, pe care nu-l mai evocă poetul, ci acela care, prin descoperirea familiei și prin ultimul drum parcurs de reprezentantul generației vîrstnice, aduce în proza română imaginea unui alt sat. Valorile fundamentale sînt aici cele tradiționale, dar modul de a privi viața, de a o în-

țelege, ca și viața însăși, sînt ale satului de astăzi, ale satului care intră în orbita unei alte mentalități ce creează, ce-i drept, decalaje și nu odată conflicte între generații. Un poet pentru care satul nu mai este numai oaza frumuseții și izvorul marilor dureri, ci un univers din ce în ce mai modern, în care conflictele sînt ale lumii și oamenilor de azi.

ȘI, revenind la ceea ce spuneam în rîndurile de început, această literatură despre viața satului cunoaște, după 1965, un moment de penumbră. Nu atît țărânul și satul dispar din orizontul prozatorului român, ci acel moment hotărîtor al istoriei sale, care nu numai a transformat, ci și a negat condiția sa de pînă atunci. E drept, după 1969, anul apariției romanului *Ingerul a strigat*, după ce se reactualizează discuția interbelică privitoare la prezența ruralului în literatură, satul, și mai ales satul contemporan, începe să revină în atenția prozatorilor noștri. În *Fețele tăcerii*, Augustin Buzura a izbutit o imagine dramatică a unui drum social, plin de semnificații. În 1974, însă, prin *Niște țărani*, romanul lui Dinu Săraru, lumea satului, a satului contemporan intră din nou și în mod strălucit în cîmpul de investigație al scriitorului român. Cu *Niște țărani* se încheie un drum început cu *Desculț*, dar se deschide, în același timp altul, acela al esențializării tipologice. Abandonînd fresca, folosind imaginea suculentă, pitorească, Dinu Săraru scrie primul roman psihologic al colectivității. *Niște țărani* reprezintă pentru lumea satului românesc cartea în paginile căreia trăiește, observat cu o mare acuitate și povestit cu farmec și franchețe, procesul hotărîtor pe care l-a parcurs țărânimea noastră în acești treizeci de ani. Dinu Săraru se întoarce la originile acestui proces și povestește cu gravitate un moment care a transformat această clasă nu numai în structura e. materială, ci și în modul ei de a privi și înțelege viața.

Între *Desculț* și *Niște țărani* se situează o perioadă de un sfert de secol, timp în care țărânul român de ieri și de azi, valorile sale morale terne și noul său mod de a înțelege viața au devenit subiectele unei proze care a dat atîtea pagini de mare și neprețuită valoare.

Valeriu Răpeanu

Subiect obsedant

SE ȘTIE cum primește și asimilează țărânul în vocabularul său cuvintele noi, necesare, legate de noile stări de lucruri, de muncă sau de viață. Literatura a speculat cu umor (cînd n-a abuzat) acest proces modern de împrumut și de extindere tehnică aduși de progres și de extinderea noțională produsă de cultura de masă. În fond și *plug* vine de la *pflug*. Acel „t” căzu din rostire ca de la sine. Și Cel de sus, dacă ar fi vrut să nască oare pe cont propriu o vocabulă care să transmită înțelesul unei nelte capabile să are pămîntul arabil din rai, tot „plug” i-ar fi zis, — cuvintele, în gura țărănilor, au în ele acest absolut...

Țărânul (marele filolog) a făurit prin munci și secole limba română. El a crescut-o, arghezian, — și iubind și blestemînd, — ca pe o odraslă al cărei destin dur, dacă nu complicat, poate că îl și întrevăzuse, dublînd grija și atenția paternă ce se acordă de obicei copiilor aleși ce pornesc în viață cu un neajuns datorat tocmai excepționalității. Integrarea noțiunilor noi în vorbirea țărănească s-a făcut spontan todeauna, pe calea cea mai lesnicioasă, deci firească, astfel încît pînă

și inevitabilele stilciri menționate de legile fonetice au căpătat o sacralitate lingvistică. Nu-i corect, dar așa se spune. Rîdem de mitocanul caragialian care zice „să avem pardon”, fiindcă asimilarea lui nu e nici naturală, nici bazată pe instinctul sigur al limbii, dictat de numărul vorbitorilor, ca și de calitatea ori importanța muncilor lor. Nu vom ride niciodată, — sau foarte rar — de bizareria pe care țărânul o pune în modificarea vreunui neologism. Ne gîndim atunci, dacă, potrivit aceluiași instinct sigur al vorbirii, generațiile viitoare nu-l vor pronunța cîndva, ca el, cum s-a întîmplat în atîtea cazuri.

O veche alianță, în jurul — nu purității limbii, care e o concepție conservatoare, retrogradă, ci al firescului ei, al naturaletii specifice și organice, — a existat totdeauna între „omul de la „plug” și „omul de condei”, prelucrătorul graiului viu. Literatura română nici nu poate fi gîndită fără această relație a ei fundamentală, atît în ce privește limba, cît și problemele. Eroul obsedant al scrisului românesc modern, de ieri și de astăzi, de la capodoperă la rebut, a fost și este țărânul. Subiect mereu reluat. Subiect

mereu privit din alt și alt unghi de vedere, într-un raport perpetuu, și el schimbător odată cu devenirea istorică. Subiect permanent, pentru că este fascinant, — și nu-i oare fascinația ceea ce rămîne încă necunoscut, în cunoscut, — neștiutul ce mai subzistă, în ciuda reduției lui treptate, în ceea ce este știut? Satul vechi de ieri, satul socializat de azi cu realitățile lui complexe, problema, tot atît de complexă, a ștergerii, în timp, a diferențelor dintre spațiul rural și cel citadin, au fost și sînt teme obsedante. De modul cum înfățișează literatura noastră aceste realități depinde, nu atît viitorul țărânimii, cît viitorul prozei noastre și poeziei noastre. „Țărânul”, ca erou, poate să probeze, indirect (ca-ntr-o reacție chimică în care el ar juca rolul de revelator), cît de falsă ori idilică e în stare să fie uneori o anumită viziune superficială a existenței lui. Dar tot el, cînd este privit în întregul său adevărat și greu de existență și de istorie reală, poate să legitimizeze superior și să promoveze, tot indirect, — fiind de fapt vorba direct de el, — o literatură plină de o extraordinară putere de convingere. Această literatură, în orice caz, nu poa-

te fi suplinită de acei literatori fără simțul realității care cred că țărânul după ziua lui aspră de muncă nu face altceva decît să alerge să joace șah, ping-pong ori să învețe limba engleză.

Scriitorul român este structural legat de viața țărânimii. Ea este forța talentului său, dat de seva și de orizontul cîmpiei. Limba — cînd se artificializează — aici își regăsește sarea. Idilismul, țărânii nu l-au înțeles niciodată. Pentru ei asta e ca și cum ai petrece o săptămînă invitat la moșie. Rămîn problemele serioase care aparțin majorității muncitoare și serioase. Nu scriitorul le rezolvă, desigur. Dar scriitorul adevărat, care vede în viitor, este și va fi aliat bun al dezlegărilor din etapă în etapă. Depășind dificultatea artistică, ce ne-ar putea face să fim încă — anacronic — rurali în spațiul citadin, sensul acelor rezolvări artistice de mare profunzime cer, din contră, azi, odată cu dezvoltarea cunoașterii, o concepție modernă, citadină de abordare a temelor, în ce se mai crede încă a fi, în literatură —, printr-o anume inerție profesională — „spațiu rural”.

Constantin Țoiu

1907

MEMORIE DE

Trei generații de la străbuni pînă la tine

DESTINUL țărănimii române nu mi-l inchipui decît în strînsă legătură cu desprimăvărările. Istoria a vrut ca evenimentele cardinale ale țărănilor de la Dunăre și Carpați să se petreacă — parcă simbolic — la granița dintre iarnă și primăvară, cele mai expresive, mai radicale anotimpuri ale anului. În urmă cu șapte decenii, făurarul și mărtisorul lui 1907 au intrat în istoria eroică a neamului prin răscoala țărănească, sub semnul lui „Noi vrem pămînt!”, „foc izbăvitor care a cuprins aproape întreg teritoriul țării, din Flămînzii Botoșanilor pînă în cele mai îndepărtate cîtune din cimpia Mehedinților, fiind cea mai mare ridicare a păturilor țărănești contra neomeniei și abuzurilor moșierilor, ale arendașilor și autorităților aflate în slujba regimului corupt al burgheziei și marilor latifundiarilor.

Momentului de tragism, în vilvătăia căruia și-au pierdut viața 11 000 de răsculați, îi răspund — peste vreme, ca o îndelungă rivnită și pe deplin meritată desdăunare — momente semnificative din recentul trecut al țărănimii române, toate concentrate calendaristic în desprimăvărările succesive ale ultimelor decenii: 1945 — reforma agrară, 1949 — înființarea primelor cooperative agricole și, suind statornic pe scara anilor, 1962 — anul încheierii procesului de cooperativizare în România (și vom trăi curînd un moment festiv: se împlinesc de atunci 15 ani!), 1966 — întiul congres al cooperativei agricole de producție, 1971 și 1976, congrese ale primarilor și, iată, așteptăm acum un nou congres al cooperativei agricole de producție. Este o istorie concentrată a țărănimii române. Sint etapele unui drum de necentenită ascensiune către civilizația socialistă, bunăstare și belșug. „Să nu uitați Darie!”, sună un cunoscut leit-motiv din epopea narativă **Desculți**, ce rememorează evenimentele din 1907 din perspectiva autodevenirii istorice a țărănimii române. Conștiința de a nu uita nimica-nimicuța din învățămîntele trecutului, de a

ține minte toată ofensa și obida pe care „anii împotrivirii” le-au revărsat asupra mulțimilor trudoare, de a transforma arborele nostru memorial în forță de edificare a vieții noi — iată filonul de continuitate prin care răsculații de ieri s-au perpetuat în noi și noi generații, din fii în nepoți, pînă în geana de lumină a prezentului socialist.

Celebrarea împlinirii a șaptezeci de ani de la marea răscoală țărănească din 1907 ne prilejuiește acest interludiu memorial, privind înapoi prin oceanel timpului, în a cărui lentilă defilează etape însemnate ale dezvoltării societății românești în ultimele trei decenii. Spiritul revoluționar și conștiința de mai bine a celor de azi poartă sigiliul de foc al acestei grave meditații la trecut, forță vie pentru prezent, sub semnul credinței în viitorul comunist. Este puntea de cuget și simțire care face arc peste timp, peste generații, „de la străbuni pînă la tine”, cum zice Poetul vizionar. În acest curcubeu de aducere aminte vor să se înscrie, ca un pios omagiu, și însemnările de față. Timpul și calitatea mea de cronicar al evenimentelor din care se țese, sub ochii noștri, noul destin al țărănimii, îmi oferă nenumărate mărturii demne de a fi relevate la acest jubileu. M-am gândit că bine ar fi să evoc un singur punct de foc al răscoalei — comuna Slobozia Mindra — pe care am avut prilejul să o cunosc ca reporter în urmă cu aproape douăzeci de ani, răgaz de timp în care i-am urmărit evoluția. Și tot astfel m-am gândit că bine ar fi să rememorăm valorile țărănești care s-au perindat de la răscoală încocoșă prin linia unei singure familii țărănești, în genealogia tată-fiu-nepot, care leagă — istoricește vorbind — cele șapte decenii de istorie țărănească, punînd în record ora de față cu „zăpezile însingerate” ale lui 1907. E un excurs memorial a cărui acțiune se petrece între apa Oltului și Călmățuii, exact pe locurile foștilor „desculți”.

La început a fost revolta

La început a fost revolta, cumplită și dreaptă, ivită din imensa minie a țărănimii oprimate. Pe scara generațiilor care alcătuiesc neamul Dachinilor din Slobozia Mindra, țăranul răscolat Stan Dachin personifică însăși revolta. În 1907, el a fost cap de răscoală.

...Pămîntul era al boierului. Grîul și seara și porumbul — ale lui; eleșteul cu peștii cei buni al boierului era; ale lui erau livezile cu fructe; via cu struguri, grădinile binemirosoare, casele frumoase și multe, conacul acela strălucitor și alb ca zahărul, odihna și plăcerile mari. Toate erau ale boierului. Pînă și cerul era al lui, aerul pe care îl respirau satele țără-

nești ascunse în bordeie de lut, ori soarele mindru care se vestea în fiecare dimineată. Ale țărănilor erau doar truda de rob, sudalma arendașului, biciul vechilului și bolile care împuținau trupurile vlăguite. Așa s-a iscat în Cimpia Română, ca și altundeva pe cuprinsul țării, marea ridicare din iarna lui 1907. Noaptea primăverii geroase s-au înroșit de marile ruguri care au mistuit cuiburile ciocoiești aflate pe pămînturile de la apa Oltului, a Dunării și a Călmățuiului, pînă unde se întindea raza de vîz și acțiune a răsculaților din Slobozia Mindra și împrejurimi. Stan Dachin, țăran cu duh și har, pogorit parcă din baladele haiducești, s-a găsit atunci în fruntea ră-

vrățiilor. Avea o pușcă veche de vîntoare; i-o lăsase taică-său, să puște cu ea prepelețe, iepuri de cîmp ori lupi suri, cînd aceștia coboară în cimpie și ies la drumul mare. Stan Dachin a socotit că ar trebui mai degrabă să împuște lupii turbați ai satelor teleormănene. S-a apucat, care va să zică, de vîntoarea de „lupi”; îi ținea isonul glotimea flămîndă a Sloboziei Mindra, agitînd în lumina lunii coasele lungi, cu care adunau an de an pîinea albă a cimpiei, topoarele cu care doborau pădurile ca să aibă boierii căldură, masă și conac strălucitor. Boierul a fost pleznit în scăfîrlie, proprietarii arendașești puși pe goană, ciocoi fugeau ca potirnicile să ceară tunuri, armată și răzburarea cea mai aspră, care nu a întîrziat să vină.

Țăranul Stănuță Dachin n-a mai prins primăvara verde a aceluia cumplit; a fost zdrobit în băți, iar prețul îndrăznelii sale a fost moartea. O moarte anonimă, mută, cuprinsă în abominabila crimă a burgheziei și moșierimii, care s-a soldat cu

11 000 de țărani-eroi căzuți în oceleașii imprevizibili, în toate „sloboziile” țării, mult ca frunza și iarba. Aflu din monumentala carte antologică a evenimentelor din 1907 (apărută în 1967 sub îngrijirea Institutului de studii istorice și social-politice și Institutului de istorie al Academiei), că peste 2 000 de sate, comune și localități au fost implicate, într-un fel sau altul, fie în foc, fie în cohortele răsculaților, care au bătut zarea cu de-amîmuntul.

În inima comunei Slobozia Mindra, pe un dimb frumos, se află o piatră comemorativă ridicată în memoria lui Stan Dachin și Florea Neațu, celălalt cap de răscoală. Locul e umblat; la doi pași se află cîminul cultural, unde țărăniile vin adesea să învețe, să se deprindă cu științe agrozootehnice, să asculte cuvîntul partidului. Toate atîtea ori trec prin fața acestui grav răscolitor monument, care îi coboară, cu mîndrie și răspundere, la rădăcinile mai îndepărtate ale împlinirilor din anii aceștia.

La început a fost revolta...

Treapta înțelegerii

Ion Dachin este fiul de singe al răscolatului din 1907. L-am cunoscut încă în urmă cu douăzeci de ani; era în puterea virstei, abia împlinise 50 de ani, bine legat, avea părul aspru, încăruntit prematur, privirea neobișnuit de vie, iute în mișcare, energic, plin de umor și ironic la nevoie. Azi are vreo 67 de ani, dacă memoria nu mă înșală, și e pensionar al C.A.P.; fapt e că prin 1944, Ion Dachin, fiul răscolatului, era tînăr. Împreună cu alți trei țărani săraci înființează celula de partid. Primăvara lui 1945 îl găsește pe comunistul Ion Dachin în cimpurile Călmățuiului, pînă larg prin moșia înghețată bocnă, zornăind în urma sa lanțurile măsurătorii; tăia, plin de îndrăzneală, pămînt săracilor, înfăptuind, la îndemnul Partidului Comunist Român, reforma agrară. Într-o altă primăvară, cea a lui 1949, Ion Dachin se afla printre bărbații din inițiativa cărora (comisia de inițiativă) s-a conturat ideea constituirii gospodăriei colective, care avea să ia ființă în vara aceluiași an, la 31 iulie, sub numele „1907”, memorie vie a luptei înaintașilor, monumentul cel mai traic prin care fiii răsculaților își cinsteau tații, ducînd fapta lor eroică în era revoluției și împlinirilor socialiste. Sint aproape 30 de ani de atunci: îmi amintesc cum, tînăr reporter fiind, urmăream cu înfrigare „dialogul de întrecere” dintre gospodăria colectivă din Slobozia Mindra,

condusă de Ion Dachin, fiul de singe al răscolatului de pe moșia boierească de la Olt, și — tocmai în celălalt capăt a țării în nordul cel mai de nord — gospodăria agricolă colectivă din Păulești, condusă de Maria Zidaru, fostă slujnică la castelul grofesc de la apa Someșului (mai tîrziu avea să devină inginer agronom și Era al Muncii Socialiste). Era palpantă această confruntare între cele două gospodării colective-etalon, printre primele cinci înființate în „anul unu” al cooperativizării agriculturii. Întrecerea s-a lărgit apoi; au intrat în horă „milioniarii” din Berveni-Carei, cei din Sintana-Arad și altele. De la 90 de familii cite cuprindea începutul gospodăriei colective din Slobozia Mindra a ajuns curînd la 600. Sosise treapta înțelegerii. Își găseau împlinire nu zuintele de decenii ale țărănimii; abia acum avea loc adevărata slobozenie. În setata năzuință spre libertate a celor îndicați cîndva, în foc și răzmeriți se limpezise acum, își afla matca sigură, chezoș fiindu-i lupta organizată a clasei muncitoare, condusă de către partidul comunist. Ion Dachin, fiul capului de răscoală din Slobozia Mindra, asemenea altor sute de țărani mii ca el, străbătuse „drumul spinos al înțelegerii”, vorba lui Sadoveanu, personificînd dobîndirea prin luptă a conștiinței de clasă a țărănimii române.

„Caloienii” din continentul soarelui

Am vorbit pînă acum despre tată și fiu. Colectivistul Nicolae Dachin din Slobozia Mindra, bărbat în floarea virstei la ora de față, este fiul comunistului Ion Dachin

și nepotul răscolatului din 1907. El trăiește în epoca luminoasă a împlinirilor. Este acum, printre cooperatorii din Slobozia Mindra, un gospodar temeinic, împărtașit

Fotografie de Vasile Blendea

D. R. POPESCU

Neliniștitele cîmpuri

Poarta satului

DUMINECILE nu mai erau sărbători; oamenii, scoși din case, trebuiau să facă zi de clacă la moșie. Dacă nu ieșeau la clacă, te aștepta a doua zi isprăvnicul la poarta satului și nu te lăsa să te duci în cîmp să-ți muncești pămîntul.

Intr-o dimineață de martie, cițiva săteni din Jiana-Veche s-au strîns nechemăți și nevorbiți, la poarta satului, să-l aștepte pe Lega, administratorul moșiei boierului Nae Izvoranu. Lega trebuia să vină de la Severin unde însoțise douăsprezece care cu lemne. Se săturaseră jienarii de el; îl așteptau la poarta satului să-l bată cu bice, pentru că după sărbători să nu-i mai bată el și să nu le mai atîină calea de a ieși la cîmp. Soarele primăvăratice se înălța spre amiază, dar zarea nu se umplea de zgomotul carelor și nici de copitele calului călărit de Lega. Sătenii s-au așezat pe pămînt, fiecare ținîndu-și bicul la îndemînă.

— Ca să ne facă invoielile la pămînt, în fiecare an trebuia să ducem două mii de kile de griu sau de lemne la Severin, cale de patruzeci de kilometri. Așa nu se mai poate: invoiala grea, șase zile de transporturi făcute de pomană, un trandafir și limba de porc de Crăciun, douăzeci de ouă, două baniți de fasole, prea multe vor ei, de pomană, și nouă prea puțin ne lasă. Dar o să-l alungăm astăzi cu bicele pe Lega. În alte sate oamenii au dat foc, iar noi n-am făcut nimic, și doar nu ne merge mai bine, a zis Lepădat Dincă, un jener muncitor, cinstit de săteni.

După el au început să vorbească, fără rînd, toți cei aflați de față.

— Mi-a prins Izvoranu vaca în fin, și pină nu i-am săpat douăzeci și doi de metri de șanț și nu i-am pus salcimi pe lingă șanț, nu mi-a dat vaca înapoi.

— M-am împrumutat de bani la Tache Ciupagea, să-l îngrop pe tata. Nouă ani m-am întors de la mașina de treierat cu cerga goală, și tot nu mi-am achitat datoria.

— O viață întreagă am fost servitor la boier, pe mîncare și pe apă. I-am cerut lui Izvoranu bani să-mi fac grajd și magazie și mi-a spus că el are destule grajduri și magazii, că are el destule și mie nu-mi mai trebuie.

Toți se plîngeau și injurau și așteptau să vie administratorul Lega. Voiau să înceapă cu el, căci bicerii veneau mai rar pe la moșie și nu-i băteau atît de des și de crunt ca Lega. Numai Grigore Bodac, contabilul boierului Izvoranu, îi mai bătea cu bicul pină le țîșnea singele prin cămașa sîrtecată. Grigore Bodac l-a bătut odată cu bicul pe Stefan Tică pină i-a rupt cămașa și salele; din bătaia asta a murit Stefan Tică.

Nicu Turtureanu, bărbat de douăzeci și cinci de ani, a zis:

— Tot cu bicele o să-i batem și noi. Eu am să mă răfuiesc cu Ștefan Ghidel, că el m-a pîrit boierului. Pentru o iapă moale și bleagă am dat griu boierului și i-am făcut patruzeci de zile de clacă, după cum ne-am înțeles la țîrguială. Mai aveam de lucru două zile, cînd Ghidel mi-a luat iapa la obor. Eram la prăsit, tot la boier, cînd vine muierea cu mîncare și c-o jumătate de țuică și-mi spune că mi-a luat Ghidel iapa din curte, pe motiv că nu terminasem claca... Pină la obor nu m-am oprit. L-am luat pe Ghidel de piept, am dat cu el de gard, pină am spart gardul; am făcut spîrtură mare în gard ca să-mi pot scoate iapa prin ea. Am luat iapa acasă. Ghidel m-a ajuns pe drum, cu boierul, că aveau cai iuți. Mi-a dat Izvoranu două cravașe peste spate. Am sărit jos din spinarea iepii și am luat-o la fugă prin salcimi. A doua zi, m-am socotit cu boierul: pentru iapă trebuie să mai fac patruzeci de zile de clacă. Cele două cravașe nu erau trecute în catastif. Am rămas fără iapă, dar pe Ghidel nu-l iert, și nici pe boier.

Toți își spuneau ce aveau pe suflet, numai Dumitru Bărboi tăcea. Oamenii se uitau la el cu coada ochiului și nu-i ziceau nimic. Îi cunoșteau toți taina: Bărboi avea o femeie frumoasă, cu sinii pietroși și cu trup de salcie pletoasă. Cînd era fată, veneau la horă în Jiana-Veche băieți din șapte sate s-o vadă și să joace lingă ea. O pețiseră mulți cioboreni, flămînzei și dănceni, o pețiseră flăcăi din Balta Verde, din Pătule și din Jiana-Mare, dar

ea îl alesese pe Dumitru Bărboi. Trăiseră bine, pină cînd boierul Petrache Ghiciu s-a culcat cu ea, fără voia ei.

— Trei boieri avem în sat, pe Izvoranu, Ciupagea și pe Ghiciu. De n-am avea nici unul, n-ar mai fi cine să ne batjocorească nevestele și să ne facă de ris. Dacă Ghiciu îmi cade în mină, îl sfărîm, zise Dumitru Bărboi, uitîndu-se în pămînt.

La poarta satului, nevorbiți și nechemăți, veneau încontinuu țărani să-l aștepte pe administratorul Lega. Cam pe la amiază, pe drum se văzură doi oameni venînd către sat. Erau din Jiana-Mare, oameni cunoscuți. Cel care mergea înainte, Gheorghe Puc, după ce le dădu ziua bună, le spuse că au venit studenții la Rogova să-mpartă pămînt țăranilor.

— Să mergem toți la Rogova, și cei din Jiana-Mare, și cei din Jiana-Veche, și cei din alte sate, să împărțim acolo pămînturile boieresti.

— De ce să mergem noi la Rogova, a zis Ștefan Rochian, că doar avem boierii noștri, aici în sat. Slavă domnului, nu ducem lipsă de boieri, avem trei, mari și lați. Ce să mai împărțim pămînturile boierilor de la Rogova, le împărțim pe ale boierilor din Jiana-Veche.

— Oameni buni, a grăit Lepădat Dincă, ne stringem tot satul și ne facem dreptate cum și-au făcut moldovenii și cum fac cei de la Băilești. Ne facem dreptate că ne-au mîncat boierii fripti. Mergem acasă și mîncăm, iar după aceea ne stringem toți la circiuma lui Iancu Barzan. Cine nu vrea să vină de bunăvoie, va fi bătut și tot va veni cu noi.

Apelul

După amiază jienarii s-au strîns în fața circiumii lui Barzan. Păun Cîntărețul n-a vrut să vină, de frică. L-a bătut Lepădat Dincă și l-a încuiat în beci. Ion Ghidel s-a băgat sub pat, să nu meargă la adunare; oamenii l-au apucat de picior și l-au scos de sub pat. I-au tras două ciomege pe spinare și lui Ghidel i-a trecut frica și a venit în fața circiumii.

Ștefan Rochian suna din goarnă, să se adune sătenii. Tineri și bătrîni veneau la circiumă, din toate părțile satului; aveau în mîini ciomege și securi, furci și coase. De cînd se stiau bătrîni, asemenea adunare nu mai văzuseră. Lepădat Dincă, suit pe o masă, făcea apelul.

- Bărboi Dumitru.
- Prezent.
- Bugaru Dumitru.
- Prezent.

Dincă scrisese toți țăranii pe cîteva foi. Striga apelul ca la școală, să nu lipsească nimeni. Cei care lipseau, foarte puțini, erau aduși cu forța. Lepădat Dincă se gindea că fără să fie uniți, n-o să poată obține nimic.

- Staicu Alexandru.
- Prezent.
- Staicu Ion.
- Prezent.

Veniseră și femeile, în grupuri. Unele, iuți din fire și gureșe foc, aduseseră cu ele cite o furcă sau un vîtraț. Voiau să bată slugile boieresti ce le batjocoriseră sotii și copiii, să-și infigă unghiile în carnea boierului ce le pingărise trupurile.

- Tutunaru Ion-mare.
- Prezent.
- Tutunaru Ion-mic.
- Prezent.

Ștefan Rochian nu mai chemă din goarnă sătenii; veniseră toți. Se îndreptară spre conacul boierului Izvoranu, să ceară pămînt. Cînd ajunseră acolo, boierul dispăruse. Grigore Bodac le ieși în cale, urmat de pindarii și de slugile boierului. Le spuse că Izvoranu a plecat la oraș chemat de treburi.

— Poate a intrat frica în el...

— De cine să-i fie frică, s-o oțărît Bodac? De voi? Duceți-vă la casele voastre și să vă iasă din cap că i-ar fi cuiva frică de voi.

— Altădată să-ți fie frică, Grigore, a zis cineva din mulțime și l-a pîlit cu ciomagul. Au trecut peste el și peste pindarii și s-au apropiat de conac. Administratorul Lega, venit între timp de la Severin, văzîndu-i bătîndu-l pe contabil, s-a furișat în grajd, a încălecat roibul și a luat-o prin spatele conacului, spre Gogoși. Cițiva jienari au sărit în spatele cailor boieresti și s-au luat după el, dar nu l-au ajuns. Cu capul gol, buimăcit de cele auzite venînd de la Severin și de cele

văzute în curtea boierului, Lega bătea calul cu călcile și se ruga lui Dumnezeu, cu glas tare, să nu-i ia zilele.

După ce au spart pătulele cu topoarele, înainte de a merge la alt boier, Lepădat Dincă a strigat din nou apelul. Nu lipsea nimeni.

Trînta

La curtea lui Tache Ciupagea, jienarii n-au găsit pe nimeni. Boierul fugise și slugile părăsiseră conacul. Ușile pătulelor, încrucișate cu păianțe de fier și încuiate cu lacăte mari și grele, bătrînești, au sărit în tîndări sub ascuțișul securilor și porumbul a curs, drugi, pe pămînt. Păsările cerului s-au strîns în stoluri la ușile pătulelor și au ciugulit, nestingherite, boabe galbene de porumb. Flămînzi, ciinii din împrejurimi se strecurau printre oameni, luau în gură drugi de porumb și se pierdeau în lăstărișuri. Mîncau ciinii boabe de porumb și beau apă sături. Jienarii au spart și ușile și unii au scos pe miini, în curte, un butoi de vin și au bătut punînd gurile la slăvină. De prin cămări au scos picioare de porc afumate și codri de slănină lată de patru degete. Au mîncat și au dus și acasă, copiii. Doi s-au îmbătat și au vrut să dea foc conacului, dar nu i-au lăsat ceilalți.

— Dacă-i dăm foc conacului, să ardă și boierul, dar să-i dăm foc să ne uităm la el cum arde, n-are nici un rost. Doar nu sintem nebuni, a zis Dumitru Bărboi.

De la Tache Ciupagea au plecat la boierul Petrache Ghiciu. Acesta, împreună cu Gheorghe Aldea le-a ieșit în drum, cu pușca în mină, amenințîndu-i că trage în ei dacă se îndreaptă spre conacul lui.

— N-ai curaj să tragi, boierule, că noi nu ți-am făcut nimic. Am venit să ne măsori pămînt în coasta Frasinului.

— Să nu vă măsur pămînt în cimitir! Plecați acasă, că de nu, trag fără milă! Eu nu v-am făcut nimic vouă.

— Nu ne-ai făcut nimic? Și giștele ni le luai la obor, așa de a dracului piele ai.

Un jienar a pus foc pe gardul boierului, și Petrache Ghiciu, văzînd, a tras cu pușca în el, dar nu l-a nimerit. Atunci, Costache Piciorgros a luat cojocul în cap și s-a repezit spre boier; i-a aruncat pușca din mină și l-a strîns în brațe și l-a invîrtit prin aer.

— Îndrăznești să te apuci la trîntă cu mine, mă? a zberat boierul văzîndu-se cu picioarele pe pămînt. I-a pus piedică lui Costache Piciorgros, dar țăranul avea picior tare și nu s-a împiedicat; l-a strîns din nou pe boier în brațe de i-au trosnit oasele. L-a invîrtit prin aer ca pe un nimic și l-a trîntit la pămînt, în risetele sătenilor. Roșu ca un rac, furios, Petrache Ghiciu a întins mina spre pușca de vîntoare și-a îndreptat-o cu țeva spre pieptul țăranului. Înaintea pocnetului puștii, s-a auzit o lovitură cumplită sfărîmînd teasta boierului: Dumitru Bărboi dăduse cu furca.

Salbe de aur, salbe de foc

Spre marginea satului, legați cot la cot, păseau cei înscrisi pe lista morții de Gheorghe Aldea și de administratorul Lega. Soldații, cu puștile încărcate, îi impresurau. Maiorul Pop Cornel venea în urma lor, călare, alături de boierul Tache Ciupagea. Cînd s-au oprit, în cîmp, la marginea de drum, și au fost întrebați de ce s-au revoltat, țăranii au răspuns în cor: pentru pămînt.

— Vă dau eu pămînt! O să-l duceți în spinare pină o să putreziți, să vă săturați de el și să se sature și cei ce nu-s aici.

Ion Bunarău era legat lingă frate-său Gheorghe. Ion găsise un stup plin cu aur, îngropat în pămînt. Acasă avea un copil de două zile. I-a zis lui Tache Ciupagea:

— Nasule, nasule, nu mă lăsa să mor, am copii, și e păcat să-i las pe drumuri. Am să-ți acopăr pieptul cu salbe de aur, nasule. Tot aurul și tot ce am, să fie al dumitale, numai scapă-mă.

Boierul s-a făcut că nu aude. I-a șoptit maiorului:

— Dumnezii mamei lui de bandit, acum îi sint naș, dar cînd a venit să mă omoare, nu-i eram. Trageți în el, fără milă!

Doi soldați au primit comanda să-i dezlege la mina dreaptă pe răsculați. Apoi maiorul le-a ordonat țăranilor să ingenucheze cu un genunchi spre răsărit. Cînd au ingenuchiat, i-a pus să se inchine; cînd au fost cu mina la frunte, s-a auzit comanda: Foc!

— Salbe de foc le-au pus pe piept...

Pruncul

Prin sat treceau soldații în goana cailor, de parcă un neam barbar ar fi năvălit din pustii să pustiască lumea. Cu torțe în miini, treceau de la o casă la alta și puneau sub streșini, lingă cuib de rîndunică, foc mistuitor. Copitele băteau pămîntul în ropote sălbatice, puștile umpleau cerul de tunete și de fum. Speriate ca de ciumă, femeile fugeau în păduri, tirîndu-și copiii după ele. Soldații, alături de slugile boieresti, de frații Bodac și de Gheorghe Aldea, intrau în case înainte de a le pune foc și alegeau, bătîndu-se uneori, pături, cînti și icoane și tot ce găseau mai bun. Satul ardea potolit, cu fum inecăcios, alb cenușiu. Flăcările se chinuiau, trăgeau să moară, nu se lipeau de unezeala trestiiilor din acoperiș; gazul aruncat de roșiori le îmbărbăta, le dădea putere pentru o vreme, dar apoi iar se potoleau și ardeau mocnit, scotînd fum inecăcios, alb cenușiu. Erau prea sărăcicioase casele, n-avea ce să ardă decît trestia umedă și pămîntul din care erau făcute. Ori pămîntul nu arde. La conacele boieresti arseseră grînzile, ușile mari de lemn, mobila adusă din străinătate, rufăria și aurul. La săteni n-avea ce să ardă. Sărăcia nu arde.

Au ars în casele jienarilor morții furați de pe cîmp. A ars în casă Ștefan Rochian, băiat de nouăsprezece ani, împușcat cu o zi înainte, împreună cu unchiul-său Ștefan, cel care chemase cu goarna țăranii la răscoală. Au ars în grajd caprele lui Dionica Bugaru. Cînd satul ardea cu fum inecăcios, alb cenușiu, Friț Bunarău împlinea trei zile. A doua zi după nașterea lui, taică-său murise împușcat la marginea satului, din ordinul maiorului Pop Cornel. Buimăcit de moartea bărbatului și văzînd pe fereastră focul întinzîndu-se peste tot satul, Marița Bunarău, încă neînsănătoșită, de frică să n-o găsească flăcările culcată în pat, a ieșit în drum cu pruncii în brațe. Soldații treceau în goana cailor pe lingă ea, cu torțe aprinse în miini, ca o hoardă barbară venită să pustiască lumea. Femeia fugi spre marginea satului, să nu mai vadă și să nu mai audă nimic, dar puterile trupului i s-au sleit și mintea a refuzat s-o mai slujească. A lăsat copilul în șanțul din marginea drumului și a pornit cu brațele întinse, spre locul unde-i căzuse bărbatul. Treceau soldații în goană, copitele cailor băteau pămîntul aruncînd în șanț, peste pruncul de trei zile, pulbere și zgomot. După o vreme, Liță Rochian l-a găsit jumătate îngropat în țărînă. Plînsese pruncul, neauzit de nimeni, și Liță s-a gîndit că tot așa plîngea și țara în zilele acelea, neauzită de nimeni.

Cimitir fără cruci

Unul lingă altul, peste treizeci de trupuri stau cu fața în iarbă sau privesc cerul. În seara ce se tirăște după ziua de apune, cele peste treizeci de trupuri par că se odihnesc după o zi oboseală de clacă. În ochii celor ce privesc în sus, orbi, norii curg spre alte zări neștiute de ei. Cele peste treizeci de trupuri ce se odihnesc la marginea șoselei stau neclătite, așteptînd noaptea, să se culce. Nimeni nu vorbește, nimeni nu cîntă să nu tulbure odihna celorlalți Ziua moare, în apus, roșind cerul. Peste iarba moartă de la marginea șoselei vîntul rece al seara așterne întuneric. Cei peste treizeci de jienari culcați cu fața în iarbă sau privesc cerul nu simt că trupurile li s-au răcit de mult. Din sat și din păduri un mormînt neîntrerupt vine pină la ei și trace mult departe, neauzit. Clopotele bisericii se bat, n-au voie să-și împrăstie cîntarea peste trupurile mortilor. Jienarii nu au voie să-și plîngă morții, n-au voie să se apropie de părinți și de frați, să-i plîngă. Maiorul Pop a dat ordin să nu tragă clopotele după cel mort și să nu plîngă nimeni. Jienarii nu pot veni să-și adune morții în sat și să-i îngroape în cimitir.

— Să nu se spurce cimitirul de el, a zis maiorul Pop. N-o să băgăm în cimitir

niște nelegiuți de care să se sperie strămoșii lor. La marginea satului să rămână până aducem benzina să le dăm foc. Cu ce o mai rămîne din ei, îngrășăm pămîntul! Să se învețe minte și alții...

Clopotele nu bat, femeile nu-și jelesc bărbații și copiii. Morții stau în cîmp, singuri. Noaptea, la marginea satului se aude un glas neuzit de oameni:

- Bărboi Dumitru
- Prezent.
- Bugaru Dumitru
- Prezent.

Toți cei care fuseseră prinși de armată, răspundeau la apelul strigat de un glas neuzit de oameni. Maiorul Pop nu uitase pe nimeni. Dăduse ordin să nu-i jelească oamenii pe morți, ca să-i uite. Să nu le pună cruce la cap, ca să nu-și mai aducă aminte de ei.

- Tutunaru Ion-mare.
- Prezent.
- Tutunaru Ion-mic
- Prezent.

Numărul celor prezenți la marginea satului, culcați cu fața în iarbă sau spre cer trecea de treizeci. Maiorul Pop a dat ordin să-i îngroape, după cîteva zile, în aceeași groapă, pe locul unde fuseseră împușcați. N-a lăsat nici un jienar să se apropie, în ziua îngropării, de cei omorîți. N-a lăsat să tragă clopotele. N-a dat voie să le pună cruce.

— Să li se risipească urma, să n-aibă cruce la cap. Să-i uite oamenii mai ușor, a zis maiorul Pop.

Dar de atunci, bunici și nepoți, tați și copii, cînd trec cu carele la cîmp sau vin pe jos de la muncă, la orice oră din zi sau din noapte, în fața celor îngropați fără cruce, își dau jos din cap pălăria sau căciula, în semn de adîncă cînstire.

Gutui

Pătulenii s-au adunat, fără să-i cheme nimeni, în fața circiumii lui Iorgu Cernăianu. Altădată sluga boierească bătea toba în sat să se adune oamenii și să afle porunci sau să înceapă semănatul sau culesul porumbului. În ziua aceasta nu bătuse nici o tobă în sat și nici un slujitor boieresc nu poruncise oamenilor să se adune undeva. Dinspre Viașu, dinspre Dănceu, sau Ciorboreni veneau oamenii într-una, cite doi sau cite zece. Parcă pe toți îi alungase din casă o stare neînțeleasă, aceeași pentru toți. Lîncezeala, gîndurile mocnite în tot timpul iernii, îi adunase în fața circiumii. Soarele parcă le dădea puteri, îi înviora. Dar nu vorbea nici unul de muncile primăverii și nici unul nu intra în circiumă să bea. Spuneau alte vorbe, neuzite pînă atunci în sat. Și fiecăruia i se părea că acel care vorbește, vorbește în locul lui; și fiecăruia i se părea că acel care vorbește i-a auzit gîndurile și vorbele. Dumitru Pleniceanu cerea să-i deie boierul și lui doi boi aflați la conac, din boii cei mari, de rasă străină; lui Mitrache Monoaica i se părea că Dumitru Pleniceanu i-a auzit vorbele și că rosteste vorbe auzite. Sau aveau tot aceleași gînduri? Melache Cojociu a zis să ia fiecare cîteva pomi din grădină și să meargă pe moșia boierească și să-i ia fiecare cite zece pogoane de pămînt; pomii să-i pună la capetele tarlalelor, ca semn de hotar.

— Eu am doi gutui tineri în grădină, îi dezgrop și-i pun ca semn pe locul unde mi-oi lua pămînt. Să stie lumea care e pămîntul meu, să nu intrăm unul cu plugul și cu semănatul peste pămîntul altuia.

A doua zi cînd plănuseră să meargă pe moșie, nu s-au mai dus. Melache Cojociu a murit împușcat, împreună cu fiul său. I-au înmormîntat în aceeași groapă. La cap le-au pus gutuii dezgropați; cînd se vor coace toamna gutuiile să cadă grele pe mormîntul lor și să le deie știri despre oameni, iar oamenii, văzîndu-le, să-și amintească de cei morți.

Flori de cîmp

Pe poteca de lingă șosea, o fată venea de la cîmp. Iarba se inclina verde, sub pașii ei mărunți. Optsprezece primăveri împlinise fata în primăvara aceasta. Cînta un cîntec de dor și își împletea, mergînd, cozile blonde și grele. Avea în păr o floare de cîmp. Seara voia s-o deie iubitelui. Fata lui Grigore Șchiopol cînta un cîntec de dor și se gîndea la doi ochi albaștri, cînd simțea în piept o lovitură ca de cuțit, dureroasă și fulgerătoare. Căzu într-o mină, presimțînd o lungă despărțire de ochii ce-i iubea atît de mult. Un mac își aprinsese petalele pe pieptul ei. Fata ce împlinise optsprezece primăveri simți prin părul rămas despletit mîngîierile vîntului de primăvară, mîngîieri lungi, de despărțire. Parcă erau mîngîierile cuiva nespuse de drag ei. O detunătură ce se pierdea în infinit o chema să-i urmeze calea. Fata mîngîie ghiocelul împupit, ascuns între firele moi ale ierbiilor, îndelung, ca pe cineva nespuse de drag ei. Mîngîiat de degetele tremurînde și încălzit de privirile fetei ce se stingeau ușor, murînd, ghiocelul înflori.

Noapte luminoasă

Cine a dat foc conacului din Ciorboreni, nu se știe. Poate a venit o scînteie, prin noapte, din Viașu unde ardeau pătulele și magaziele lui Tirnovăneanu; poate a venit din Jiana-Veche unde se zvrcoleau în flăcări conacul lui Nae Izvoranu, pătulele lui Petrache Ghicui și ale lui Tache Ciupagea; poate a venit din Dănceanu unde flăcările cuprinseseră jirezile de paie și de fin ale lui Nicoră; poate a venit din Pătule sau de-aiurea. Focul topea în tineric, noaptea se ascundea prin colțuri, hătîuită de lumina ce-o ajungea și o mistuia în flăcări. Ulițele satului erau galbene și roșii, parcă din cer ar fi curs

miere de primăvară și de toamnă; stelele nu se mai zăreau, atît era de luminată noaptea. Douăzeci și opt de țărani din Ciorboreni se roteau în jurul conacului în flăcări. Dumitru Trandafil, arendașul moșiei generalului Androcle Fotino, fugise peste cîmp, urmărît de noaptea ce lumina pămîntul Dinu Udrea, Ion Luță Nicolae Guran, Dumitru Suță, Costea Hinoveanu, Dumitru Popescu, Constantin Hinoveanu, Ștefan Asproiu, Nae Hornoiu, Dumitru Scăpălanu, Ion Neagoie și alții priveau focul ce lumina zările și nu știau cine aprinsese primul chibrit, căci fiecare aprinsese cite unul.

Din conacul în flăcări săreau grinzile și se prăbușeau acoperișul; părea că focul, în acel loc, țîșnește tumultuos din pămînt, ca un izvor cu apă roșie.

— Prea erau pline de păcate odăile și registrele, prea duhneau ca să mai poată fi răbdate păcatele lui Trandafil. Focul curăță locul. Numai focul spală nelegiuirile ciocilor, a zis Preda Georgescu, om cu minte limpede și cu știință de carte.

— Ce arde acum, griul și porumbul, să fie pomana lui Dumnezeu, a spus Dumitru Scăpălanu, îns bisericos și cu credință în cele sfinte.

Cu o săptămînă înainte murise o mătușă a lui Nae Guran. N-avuseseră griu să-i facă colivă și au cerut prin vecini. Vecinii n-au avut și atunci Nae Guran a plecat pe alte uliți să ceară de la alți săteni. Li trebuiau cîteva pumni de boabe de griu, pentru colivă. N-a găsit la nimeni. Toți spuneau că nu văzuseră griu de la treierat. Moarta a fost îngropată fără colivă. Și cînd n-ai griu de colivă, de colaci nici nu poate fi vorba.

În fața ciorborenilor ardeau magaziele

cremenită, steaua nu voia să cadă, și Sandu nu credea în jocul celor cu puști și cartușe. Cînd mori, steaua alunecă de pe cer, iar înainte de moarte, îți face semn. Steaua lui nu-i făcea nici un semn. Băiatul lui Ristea Golea din Ciorboreni avea nouăsprezece ani și nu se temea de moarte. Privea steaua lui din răsrucea nopții și zimbea încrezător.

Cînd în cer s-a auzit un pocnet și un glonț i-a desenat floarea roșie în piept, căzînd la pămînt, Sandu a văzut căzînd de pe cer și steaua lui.

Constituția

După ridicarea stării de asediu, armata mai rămase în Flămînda pînă la 1 aprilie. Maiorul Pop ordonase sătenilor să le deie soldaților hrană bună și să-i culce în casele lor. Banii veniți de la regiment pentru alimentarea ostașilor s-au strîns în buzunarul maiurului, ca să nu se piardă.

În fiecare zi erau chemați la primărie cîteva țărani pentru a fi cercetați. Oamenii veneau de frică să nu le pună foc la case, căci maiorul Pop spusese că acel ce nu vin de bună voie la cercetări sint vinovați de participarea la răscoală și trebuie să li se ardă casele și să fie împușcați, cînd vor fi prinși. Printre cei ce au fost interogați într-o zi a fost și Gheorghe Bădii din Ciorboreni. Fiind găsit vinovat, maiorul Pop a ordonat:

— Soldat, aplică-i constituția.

Avea maiorul Pop o botică de corn, cu coada lungă de un metru, la cap cu o măciulie cam de mărimea oului de gîscă.

Desene de T. Jian BRĂDEAN

pline pînă la grindă cu griu. Miroas de piine caldă le umplea plămîinii. Parcă se aflau în fața unui cuptor uriaș în care se coceau zeci de piini mari cit roata carului.

— Să fie de pomana lui Dumnezeu pentru toți morții îngropați fără colaci și fără colivă, a mai zis Dumitru Scăpălanu, trăgînd în piept amețit mirosul uitat al piinii calde.

— Să ardă pînă în temelii conacul boieresc, să facă lumină ca să ne vadă Dumnezeu, că ne-a uitat, de la o vreme, chipul.

— Să ne vadă cum pătimim pe lumea asta și să mai ia din boieri că prea au împuiat pămîntul. Iar dacă nu-i ia Dumnezeu, o să i-i trimitem noi plocon, să facă ce-o ști cu ei! Nu te mai gîndi la Dumnezeu, Dumitru, că el nu se gîndește la tine. Cînd ai în curte o balegă, nu te rogi lui Dumnezeu să te scape de ea, ci o iei pe lopată și o arunci la gunoi sau îi dai foc să ardă. Și focul îl zgîndări, ca să ardă bine ce vrei să ardă, cum fac eu acum, încheie Ion Luță zgîndărînd cu furca de fier în grinzile desprinse din casa boierului.

Răsărînd dimineața, soarele, pentru prima dată a găsit ziuă în Ciorboreni.

Steaua din răsrucea nopții

Avea nouăsprezece ani Sandu Golea. Plutonul de ostași nu-l înspăimînta. Tevile puștilor îndreptate spre el și spre ceilalți săteni, nu-l umpleau de groază. N-avea ce spune comandantului, nici nu-l privea. Sus, din răsrucea cerului, îi clipea o stea. Sandu o privea zîmbînd. Bunica îi arătase o stea și el, de mic o privea seară de seară cum îi clipește: era steaua lui. Închizătoarele armelor țăcăneau, dar Sandu nu le auzea și nu le vedea. Privea steaua lui ce-i clipea încrezătoare. Comandantul răcnea, steaua lui, ca todeauna, îi zimbea. Nici un nor nu-i acoperea razele, nici un vînt n-o mișca din loc. În-

L-au bătut pe Gheorghe Bădii pînă i-au despicat carnea de pe oase.

Cînd a ieșit din primărie, clătîindu-se, ciorboreanu, sprijinit de alți oameni, a intrat în circiumă și s-a dezbrăcat în pielea goală. Tot era numai rani și sînge. S-a spirtuit singur, din cap pînă în tălpi: îl usturau rănile, dar el nu le simțea. Primise atîta bătaie cu botica de corn că nu mai avea putere să simtă usturimea spiritului pătruns în rani.

Un flămînzean l-a dus pînă la Ciorboreni cu căruța. Pînă în sat, Gheorghe Bădii n-a putut sta în căruță decît în genunchi; în genunchi a stat tot drumul pînă acasă, dar nu și-a făcut o singură cruce și nu s-a gîndit la Dumnezeu nicio dată.

Cîntecul morților

Aici, la marginea satului, pe unde trăsura taie acum cu felinarele ei roșii două dire prin noapte, în primăvară au căzut cu fața spre moarte jienarii împușcați. Prin aerul nopții biciuit de furtună se aude un cîntec izvorit din pămînt, un cîntec fără cuvinte, ca un suspin prelung. La ora asta sufletele morților ies din lut și cîntă. Boierul Tache Ciupagea se reîntoarce la conac, ghemuit în fundul trăsului. Vîntul îi aduce în urechi cîntec de jale și de blestem, cîntec nemaiauzit. Prin beznă i se pare că înaintea spre el umbrele morților ieșii din pămînt. Felinarele trăsului îi orbesc și nu-i lasă să vină mai aproape. Căli pufnesc pe nări speriați, se ridică în două picioare și nechează sălbatic. Cîntecul morților, nemaiauzit, cîntec de jale și de blestem se împletește cu vijitiul securilor prin aer. Fulgerele albe par niște coase uriașe ce spintecă cerul. Cu cit trăsura se apropie de locul execuției, cîntecul fără cuvinte se aude mai tare, ca un vuiet al mării răscolite de furtună. Un glas, din

spatele trăsului, se roagă încet, ca o mintire:

— Nașule, nașule, nu mă lăsa să mor! Glasul pare a fi a lui Ion Bunarău.

În jurul trăsului s-au strîns sufletele celor împușcați de maiorul Pop, și cîntă. Finul boierului, Ion Bunarău, se roagă în șoaptă: „Nașule, nașule, e păcat să mor! Îmi rămîn copiii pe drumuri. Tot ce am acasă, al dumitale să fie; stupul plin cu aur pe care l-am găsit în pămînt, al dumitale să fie, numai scapă-mă, nașule!”

Cerul se cutremură de tunete, de hohotul morților. Coasele celor ieșiți din lut sint uriașe fulgere ce despică cerul. O pală de vînt cîntă cu morții ce se apropie tiptil, nevăzuți, de căruță. Boierul pipăi punga în care mai avea cîteva din galbenii luați de la nevasta lui Bunarău. Tremura și nu mai avea glas. Trăsura, parcă o țineau în loc miini nevăzute. Felinarele pilpiau amețite, îndepărtînd vedeniile. Dacă o să le stingă, mă gîtuie, gîndi boierul îngrozit.

Pe locul unde maiorul Pop ordonase foc, cîntecul morților se înzeci și felinarele se stînseseră. Stringînd cu miinile pușca și galbenii Tache Ciupagea leșină.

Cenușa

În martie, casele țărănilor s-au risipit în flăcări. Au ars pînă în temelii și grajdurile și pomii și salcimii aflați în bădături. Unele neveste au furat seara cada-

Din volumul 1907-1977. De acolo de unde a pornit vîpaia, culergere în curs de apariție la Editura Eminescu. Semnează: Iorgu Iordan, G. Zane, Dan Zamfirescu (esuran); Ion Andreița, Vasile Băran, Vasile Bogdan, Mircea Cojocaru, Ștefan Dimîriu, Irîmia Gotu, Lucia Hossu Longin, Grigore Hîșel, N'co'ae Lușu, Nicolae Mateescu, Mihai Pele, D.R. Popescu, Pop Simion, Radu Anton Roman, A. exandru Moncu-sudinski (reportaje); Florin Bănescu, Constantin Georgescu, Dan Mutașcu, Șerban Nedelcu, George Niculescu-Mizil, Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Radu Selejean, Eugen Teodoru, Mihai Tutaru, Horia Ungureanu (nuvele, schițe, povestiri).

Teatru

Expresivitatea dramei sociale

Teatrul de Comedie
„12 OAMENI FURIOȘI“

Teatrul Dramatic Brașov
„MARIA ȘI COPIII EI“

PIESA lui Reginald Rose, **12 oameni furioși**, a fost scrisă pentru televiziunea americană și regizorul spectacolului de la Teatrul de Comedie, George Teodorescu, a montat-o convins că lucrarea „obligă la o deplasare de gândire“, cum citim în caietul-program. Nu înțelegem sensul „deplasării“, nu se conturează nici în spectacol o direcție diferită, substanțial novatoare. Structura globală a eroului colectiv — un juriu compus din 12 membri mai mult sau mai puțin „furioși“ — constituie, e adevărat, un handicap pentru orice viziune scenică. Cu atât mai mult, tocmai în acest punct al distrugerii și refacerii, al recompunerii demersului analitic, juridic, uman, se impunea regindirea structurii dramaturgice inițial destinate unui alt limbaj. Nu vrem să spunem că regizorul nu a fost preocupat de continuitatea „acțiunii“, de interferența planurilor, de mișcarea în cadru a personajelor, de acele pauze (exprimate în film prin fondu și înlanțuire) care aici apar în momentele de oboseală ori de stagnare a procesului deliberativ. Toate acestea sînt transcrise corect, chiar cu o vădită acuratețe a punctuației (ploaia, de pildă, este un moment foarte bun, cînd banda sonoră se substituie atmosferei de plictis, propunînd un duș rece, acționînd astfel ca o replică nerostită).

Spuneam că regizorul are de luptat împotriva specificului filmic al lucrării. Mijloacele sale vin totuși prea puțin din universul scenei. De aceea, impresia generală este că regindirea teatralității acestei lucrări nu convinge. De aici, pesemne, jocul îngroșat, inconsecvent și neunitar al citorva actori (il numim în primul rînd pe Constantin Băltărețu) sau agitația sterilă a altora.

Revenind însă la dificultatea reală de a organiza jocul celor 12 bărbați care stau mai tot timpul în scenă: spectatorului i se transmite totuși imaginea browniană a juriului și a fiecăruia dintre membrii săi, oameni cu ticuri, concepții, interese, temperamente, caractere, biografii diverse. Dar să vedem ce rol au toți acești furioși. În spectacolul cu piesa lui Reginald Rose, un tînăr care se presupune că și-a ucis tatăl, aproape un copil, urmează să fie trimis pe scaunul electric. Iată deci, că votul juraților hotărăște soarta unei vieți. Din păcate însă autorul piesei se oprește la acest stadiu tehnicist al problemei, preocupat peste măsură de maieutica probelor și mai puțin de cauzele crimei, de fapt ale pretextului dramaturgic.

Reprezentarea caută să accentueze, să aducă în prim-plan un personaj subtextual care se traduce prin **responsabilitatea asumată**. Aici, jocul unor actori contribuie la reușită. L-am reținut, astfel, pe Juratul nr. 8, George Mihăiță. Interiorizîndu-și personajul, dîndu-i o aură de crucificat al adevărului, lucid, activ, abil în descifrarea păienjenșului de dovezi, interpretul preia conducerea lucrărilor împotriva principalului rival (al 3-lea jurat), sub a cărui agitație se ascunde, ni se sugerează, o dramă. Cu o minimă cenzurare a gesticulației, Silviu Stănculescu ar fi revelat mai credibil, cu o binevenită simplitate, **potențialitatea tragică** a personajului. Mai joacă: Iurie Darie, Aurel Giurumia, Cornel Vulpe, Vladimir Găitan, Candid Stoica, Dumitru Chesă, Costel Constantinescu. Comodă ni s-a părut concepția scenografică. Eclerajul: sărac, lipsit de nerv și culoare. George Teodorescu ar fi obținut, desigur, un alt tonus al spectacolului dacă **planul etic** al investigației ar fi prevalat „complexitatea și dezordinea“ — nici ele gratuite — unui univers ce se înfățișează ca un mecanism în care mobilurile umanismului riscă să se disperseze în sofistica argumentațiilor.

Ioan Lazăr

TEAETRUL sud-american, cu toate că a topit în creuzetul, încălzit pînă la incandescență, al geografiei sale sociale foarte multe influențe, sau poate tocmai din această cauză, are o originalitate misterioasă, inconfundabilă, născută din policromie, din conjugarea frenetică a planurilor reale și imaginare, magice și mitologice, dintr-o irepresibilă prosepție și carnalitate. Prescurtînd dezinvolt drumul între prozaic și miraculos — servindu-se de acesta din urmă ca de un accent impresionist de delicată sau viguroasă frumusețe —, scriitorul sud-american dezvoltă nu numai o zugrăveală fermecătoare, neobișnuită, de aglomerări umane și un peisaj mirific antropomorf — cadrul unei lumi pestrițe, abundente și senzuale — ci mai ales esențializarea lor, descoperind structura profundă a conflictelor sociale și sensul dinamicii ei. Toată această desfășurare de culori așezate în paste groase și luminescente construiește de fapt drama, subțire și tăioasă ca un cuțit de cristal transparent.

Osvaldo Dragún, dramaturg argentinian inspirat de Brecht dar și de teatrul absurd, de naturalism dar și de un realism elevat, revine pe scena românească (a mai fost cu **Trei povestiri**, în 1970) cu o piesă de marcată epicitate, zidită evident pe făgașul cu relief pietros al cunoscutei **Ana Fierling și copiii săi**.

Piesa are mult din umorul de situație, dar și mai mult din substanța cenușie a deriziunii umane. E populată cu personaje eteroclitice, exotice, rezultate din întîlnirea la periferiile societății a unor pături sociale cu însușiri caracteristice — mici negustori, soldați, studenți — sau a unor indivizi ieșiți din tipare, trăind din expediente uneori incredibile, dar specifice lumii ciudate și teribile care e America de Sud.

Trama e aceeași ca și la Brecht: desființarea treptată a unei familii, însă nu prin distrugere fizică, ci prin aberație morală. Verbul e fierbinte, replica mustește de calorii și culori, aici încetînd orice comparație cu dramaturgul german; ritmul suferă de o oarecare dilatare, datorată în special inserțiilor fragile dintre tablouri. Ceea ce mai aduce nou în mod excepțional Dragún este un inedit documentar, o altă lume, necunoscută nouă, forța, umanismul unor caractere.

SPIRITUL fantast dar eminentamente social al literaturii latino-americane trăiește în creația tînărului regizor Mircea Marin o înțelegere de substanță: personajele sînt carnavaliste numai în aparență. Pitorescul, cromatica năucitoare, sînt doar cadrul extrem de original al dramei umane. Pendularea între real și magic are loc într-o lume încleștată de mituri și credințe și capătă rolul unor simboluri grave. Spectacolul de la Brașov e chiar mai efervescent și mai colorat decît textul, care s-ar fi vrut apropiat de rigoarea brechtiană. Mircea Marin a preferat să găsească în Osvaldo Dragún pe Castaneda, Marquez, Sabato.

Iată spectacolul: deasupra vieții agitate și sordide a unor oameni săraci — stranii inițial pentru noi, europenii (piesa trece pentru prima dată oceanul), mai apoi, după escaladarea unor bariere de înțelegere și acceptare, familiari — tronează, impietrite, caricaturile făcute de Orozco aristocraților: hizi, grotesți, animalici.

Prin scenă, prin viața familiei Donei Maria încep să apară personaje-anotimp, personaje simbolizînd sușurile sau coborîșurile micii negustorese către iarnă, către singurătate și moarte.

Accentuînd prima sugestie, Mircea Marin insistă în primul rînd în caricarea unor fizionomii ce țin de oligarhie: soldații. Ei sînt obtuși, lipsiți de cea mai mică fărîmă de umanitate, unelte abulice ale unor generali impersonali, neștiind pentru cine luptă și cu cine. Cretinitatea lor, bine și mult îngroșată, are un singur zeu: moartea altora, iar ura lor are țintă rațiunea. Costache Babii este, între ei, un caporal ridicol, trezind cu talent hohote de ris dar și ilustrînd o alienare subumană. Alte personaje care au trecut din text pe planșeu, sînt mult îmbogățite, măștile, evoluînd aduse de muzică, imprimînd un ritm de sambă veselă scenei. Am scris „evoluînd“, pentru că există o evoluție a carnavalului și o dilatare a dimensiunilor lui de la fals la realitate, o realizare a înțelegerii că

masca e de fapt imaginea adevărului, adevărata față a omului, cel singur și fără chip. Ființele umane poartă măști (haina în acest spectacol devine o mască), așa cum ar purta depersonalizatoare uniforme; avatarurile sufletești sau financiare au o izbitoare exprimare vestimentară. Trebuie subliniat meritul scenografului Th. T. Ciupe în aceste accentuări spectaculare foarte expresive. În special în partea a doua, prin grupul cioclilor, al vagabonzilor insalubri, prin desenul năstrușnic al hainelor negrului, personaj liant în sintaxa destinului Mariei, spectacolul capătă o înfățișare specific realist-magică, stranie și izbitoare în același timp, exotică și poetică, dezvoltîndu-se ca un desen stufos dar cu nemeapomenită forță de penetrație. Finalul este de asemenea o izbită creație regizorală: o arătare uriașă construită din bandaje albe, un schelet ușor de pasare imaculată, de albatros ucis, împușcat de un caporal imbecil, cîzînd lent peste lume, palpînd într-o disperare mută, ridicîndu-se aripile enorme și stingace, stingîndu-se zvicnit cu privirea oarbă, nevinoată, refuzînd înțelegerea morții fără sens. M-a încordat fizic acest sfîrșit, m-a tulburat pentru frumusețea aspră și robustă a simbolului, pentru durerea cuprinsă în el. Peste lumea murdară, neliniștită și încovoiată de spaimă și iraționalitate, se prăbusea speranța, inocența și frumusețea vieții, zvircolîndu-se greoi, încet, în tăcere.

BINEÎNȚELES că se pot aduce reproșuri spectacolului. Replica n-a fost urmărită pînă în sensurile cele mai adînci, demontarea ei funcționînd deseori alb; în unele scene amănuntul pitoresc al mișcărilor și scenografiei se desface de

conflict, își pierde valoare ideatică, devenind doar tușă decorativă sau divertisment. Dar aceste reproșuri nu pot umbri valoarea unui spectacol remarcabil, demonstrînd o deosebită putere de înțelegere a literaturii sud-americane, încă necunoscută nouă cu adevărat, și capacitatea unui artist de talent de a-i găsi o transpunere scenică conformă spiritului ei, familiarizînd publicul român cu o artă de neîndoelnică strălucire. Din acest spectacol se rețin actorii: Coca Bloos, o guapa dezinvoltă și descultă, traficîndu-și trupul pentru a putea „reuși“ (verb cu sens foarte precis în America), Geta Grapă, o veselă proprietară de dugheană fără scrupule, avînd totuși o limită a ticăloșiei, poate prea moale pentru un rol care cerea destulă încordare, Maya Indrieș, serafică făptură a naturii, măcinată de instabilitățile sociale, lipsindu-l pe alocuri sarcasmul pe care sensul replicii îl conține, Mihai Bălaș-Jujucă, negrul bonom, ticălos, paită senzuală și anonimă, Nae Octavian Cristoloveanu, un student rătăcind printre ideologii periferice și slăbănogăie mai întii, apoi hot în scripte, furînd prin mari afaceri, George M. Gridănușu, slugă cleptomana și velleitară. Ceva din nostalgia deltelor din Entre-Rios a adus Dan Săndulescu, cîlcînd cu pași mari, țărănește, printr-o lume pe care o refuză.

Muzica pe care Dumitru Stănicel a înregistrat-o s-a dovedit nu numai frumoasă, dar și precis adecvată, dezvoltîndu-se către corporalitatea întregului spectacol, o corporalitate aproape tangibilă, violentă, dură, enigmatică, dureroasă, nostalgică, dar vie.

Radu Anton Roman

George Mihăiță (stînga), Candid Stoica, Cornel Vulpe în 12 oameni furioși (Teatrul de Comedie)

Radio Televiziune

Sport, muzică și literatură

● De la un timp, fine riduri de oboseală brăzdau obrazul, care ar fi trebuit să fie vesel și destins, al **Albumului duminical**. Iată, însă, că revirimentul a început să se producă: emisiunea își recapătă ritmul și aerul degajat, secvențele sînt în majoritate interesante, cupletele, cîntecele, peisajele palpitate de culoare și chiar de adevăr. Duminica, între 1 și 5, publicul vrea să se amuze, dar să se și instruiască, și a întreține un delicat echilibru între aceste distincte tendințe, a satisface gusturi extrem de diferite, a lăsa neatins reconfortantul sentiment de vacanță al sfîrșitului de săptămîină fără, însă, pericolul

de inec în vagul val al superficialității, a face toate acestea cu onestitate și distincție, nu este deloc ușor, iar realizatorii greului **Album** li se cere tact, înțelepciune și inventivitate. O cale sigură spre succes s-a dovedit alegerea protagoniștilor cu discernămint și exigență. De cite ori pe ecran apar personalități autentice din diferite domenii de viață sau artă totul se termină cu bine. decî e bine. Să remarcăm, astfel, pasionanta mărturisire de credință a lui Radu Beligan, întrebă de reporter ce crede despre Richard al III-lea și despre munca sa în genere. Un zimbet limpede, stăpînit de emoție și farmec

a plutit pe deasupra cuvintelor: am fost totdeauna atras, spunea Beligan, de acele roluri cu întinse zone necunoscute, spații albe guvernate de prea multă tăcere și de prea multă semnificație. Pentru mine, a continuat el, Richard al III-lea este un om straniu, cu excepționale calități și, în același timp, monstruos, primejdios cu premeditare, opțiune nici ușoară, nici întâmplătoare, care dă și strălucirea unei dramei tragice. Destinul unei personalități a cărei viață este dintre cele mai cutremurătoare: **Lucifer**. Fragmente din **Lucifer** lele Teatrului Național au ilustrat elegant gândurile interpretului principal.

● Tot duminică, la ora ce la radio se transmitea un autograf musical al talentatului și originalului compozitor **Adrian Enescu**, **Albumul duminical** urmîrea **Lucifer** al **Celebrității** (muzicant **Andrei Avram**) în interpretarea lui Ion Băntă, Geo Costin și Mihai Mereuță, cărora plină de tîlc despre ce avantaj și ce primejdii ascunde gloria de a fi scriitor sau fotbalist, pentru că, apoi, sportul și poezia sînt revină pe micul ecran prin splendidul film realizat de B.B.C. cu prilejul ul-

„Paravanul“

ACEST film (*The front*, adică „fațada“, regizat de Martin Ritt, cu originalul actor satiric Woody Allen și cu concursul vocal al lui Frank Sinatra) evocă anii întunecați ai maccarthysmului care au urmat ultimului război mondial, ani de persecuții antidemocratice în numele Majestății Sale Modul de Viață American. Comisiile de anchetă organizate de McCarthy cercetau așa-zisele „activități anti-americane“ și întocmeau „liste negre“. Scriitorii cu idei generoase erau proscrși, ostracizați, blocați. Atunci, prietenii lor se oferău să le iscălească ei scrierile. Filmul nostru zugrăvește peripetiile tragice (uneori grotesti) ale acestor artiști, precum și ale oamenilor de paie, ale scriitorilor fantomă. Povestea se termină amar și triumfal: eroul, după un lung interogatoriu în stil de ping-pong, se scoală și, plecând, înfruntă dirz „onorată“ comisie.

Întimplările dramatice reale, de la care pornește scenariul filmului *Paravanul*, mi-au reamintit de extraordinarul reportaj al lui Vladimir Pozner (*Les États-Désunis*), scris între cele două războaie, în care autorul ne zugrăvește o respectabilă și bogată întreprindere, o societate pe acțiuni, unde salarii erau scriitori de toate genurile, capabili să întocmească orice soi de lucrare: un studiu de dermatologie, un roman polițist, o monografie asupra asasinării lui Iuliu Cezar, o colecție de poezii simboliste, o anchetă despre canalizarea orașelor etc., etc. Mușterii care apărea la un asemenea „gost“, la un asemenea „gostwrighter“, la un asemenea artist-strigoi, era fie un junc care voia o teză de doctorat, sau o găsulă care voia să epateze pe amicele sale demonstrând că e o veritabilă intelectuală, sau un candidat la însurătoare care vroia să facă praf pe milionarul tată al fetei, sau un ambitios care aspira la o slujbă mai bună și voia să dovedească patronului că e un specialist. Instituția, întreprinderea de Gostwrighter-ii, lucrătorii ei, clienții ei, știau, toți, să păstreze secretul profesional. Și totodată lumea era mulțumită. Iată, deci, un alt tip de răsturnare a valorilor autentice, un alt mod — dar tot atât de real — de mistificare.

Sistemul de fantome profesionale, de oameni de paie, de strigoi de meserie găsim în cele mai neașteptate indeletniciri americane. De pildă, în aceea de vedetă de cinema, de star feminin. Un strălucit scriitor, dramaturg, regizor, producător, scenarist — Garson Kanin — într-o carte de reportaj tradusă în multe limbi (*Hollywood*) ne spune cum, în cetatea filmului, exista un Club, condus de Mae West, unde, contra 5.000 de dolari, te puteai întâlni cu Greta Garbo, Myrna Loy, Carole Lombard, Loretta Young și alte mari stele. Adică, mai exact, cu copia lor fidelă. O față care semăna leit cu modelul. O prăvălie de roboți feminini, roboți perfecți și reali (adică de carne și os), totul bazat pe o organizare riguroasă de adevărați „cercetători științifici“.

Și fiindcă am vorbit de roboți, să amintim că anul acesta s-au făcut în America mai multe filme despre „Lumea viitorului“. Ni se arată uzina în care se fabrică,

cu materii organice și anorganice, roboți-replică, automate care reproduc cutare persoană reală. Scopul acestor manechine electronice este politic-economic. Până acum, o mafie oarecare, când voia să obțină de la guvernul unei țări anumite concesiuni, cumpăra cu bani pe respectivii demnitari. Metodă veche și nesigură. Licheaua putea oricând trăda. Putea juca pe două tablouri și lua sperț de la ambele grupări interesate. Metodă depășită, după cum afirmă autorii acestor science-fiction. Se vor fabrica în laborator lichele sigure și imuabile, roboți care nu pot trăda, dubluri ale ministrului, magistratului sau șefului de stat de la care banda de gangsteri așteaptă servicii. Dubluri, alter-ego perfecți, exact așa cum sint, „reali“.

SĂ ne mai întoarcem încă o dată la filmul regizat de Martin Ritt, la implicațiile lui încă și azi actuale. Compunerea de opere literare, artistice, științifice cu ajutorul unor colaboratori ascunși („negri“ e numele lor profesional) se practică și în alte țări. Dar când e vorba de actori puși pe lista neagră, răul e fără leac. Nu se poate recurge la un „om de paie“, la un „pretenom“. Persecuția, acum, distruge, ucide; mai rău: sinucide. Amintiți-vă scena sinuciderii, momentul poate cel mai dramatic al filmului. Actorul Hecky Brown (interpretat de Zero Mostel) este un comic, adorat de public. I se oferă iertarea, dacă va denunța pe antimaccartiști. Dar el va prefera să scape altfel. Va scăpa

Woody Allen și Michael Murphy — interpreți ai filmului american *Paravanul*

Flash-back

Artistic și documentar

● CINEVA, într-o cafea bucureșteană, a avut grijă să inventeze după cutremur că salvatorul meu, despre care tocmai scrisesem numindu-l frate al meu dintotdeauna, ar fi un hoț, un scotocor prin ruine, și bineînțeles că vorba — infirmată mai tirziu prin cercetarea unui prieten reporter — a prins pe moment aripi și a circulat cu fervoare. Căci întotdeauna este mai ușor să îmbolnăvești o legendă decât s-o naști sau chiar s-o ucizi.

Întiul drum după ieșirea din spital l-am făcut la el. L-am recunoscut din prima clipă: după vocea cu care dialogasem tot timpul, îndepărtați ca în două lumi de zidul gros de moloz; după chipul întrezărit la lumina lunii în drumul pînă la Salvare. Ne-am prezentat unul altuia ca și cum ne-am fi cunoscut abia acum prima dată. Biografia lui Gabriel este simplă și — revenind la profilul acestui colț de pagină — stau și mă întreb dacă ar oferi unui cineast mai mult decât firavul pretext al unui documentar. Țăran din satul Broșteni, județul Olt, a terminat o școală tehnică la Craiova, a lucrat la o fabrică din Balș, iar anul trecut a venit în Capitală ca lăcătuș la un depou de tramvaie. Locuiește împreună cu alți doi consăteni într-o cămaruță din centrul Bucureștiului. O biografie simplă ca atâtea altele, un scenariu realist sau cel mult neo-realist — și, vai, cât de nedreptățe totuși, dacă s-ar fi pierdut în anonim.

Versiunea moralistilor de cafea ar fi fost într-adevăr un film artistic, mai complicat decât documentarul, mai interesant fără îndoială, dar cit de inovat! Ca să fii hoț și totuși să-ți pui viața în primejdie pentru altul îți trebuie un spirit de aventură pe care să-l fi învățat din scenariile rocambolești din cinematel. Nu neg că unii ar fi putut-o face, dar, prin absurd, m-aș oferi ca om căruia i s-a dăruit viața, să sufăr eu anii de închisoare pe care i-ar fi meritat un asemenea ciudat dăruitor. Ceea ce ar însemna un nou film artistic, poate și mai interesant.

Mai interesant — poate pentru unii. Căci viața merge mai departe și își derulează cu nepăsare nu scenariile complicate de ficțiune, ci documentarul ei monoton. Cu eroismul său anodin, cu oamnei săi modesti, cărora numai martorii ce întâmplător tin un condei în mână le pot și sint datorți să le scoată din anonimul bravurilor, și să li le apere.

Romulus Rusan

timei ediții Wimbledon (competiția va sărbători, în 1977, 100 de ani de existență), film comentat de Dan Maskell și „povestit“ de actorul James Mason, paradă a vedetelor tenisului mondial unind grația, cutezanța și forța, luptind cu minioasă înverșunare dar și cu strălucitoare libertate pentru victorie, căci aici, ca pretutindeni, victoria este marea iluzie care dă sens miilor de ore de muncă, de speranță și de incertitudine.

● Este, oare, firească și îmbucurătoare patetica tensiune a concursului final ce nu poate avea decât un singur învingător și mulți, o, adesea foarte mulți, învinși? Iată eleganta întrecere universitară de canotaj dintre Cambridge și Oxford (simbătă după amiaza, la televiziune) care, din 1845, a devenit o cursă aproape simbolică, desfășurată între maluri cu clădiri vechi demult intrate în literatură sau în legendă, de-a lungul unei Tamise cu nestatornice valuri, cursă urmărită de elicoptere și de un solitar biciclist, de studenți, public și camere de luat vederi. Mai decși, mai pregătiți, poate, mai favorizați de destin și avind în suflet liniștea dată de patru ani de victorii consecutive, cei de la Ox-

ford au venit pentru a cucerii o distincție de care erau aproape siguri.

● Aceeași pe care și-o pun fără îndoială și responsabilii cu îngrijirea nemaivăzutului căluț scoțian care din 1973 uimește o lume întreagă: trei premii I, două premii II. Gîtul i s-a obișnuit cu mîngîierea parfumată a florilor, spinii infringerii sint încă foarte departe.

● La radio, două premiere teatrale foarte bune și a căror actualitate tematică vorbește de la sine: săptămîna trecută, serialul *Răscola* de Liviu Rebreanu (dramatizare de Valeriu Sirbu, regia artistică Cristian Munteanu), lectură plină de acuratețe a unui text tălăzuind de forță și de adevăr, în interpretarea impresionantă a actorilor Fory Etterle, Colea Răutu, Valeria Seciu, George Motoi, Octavian Cotescu, Virgil Ogășanu, Melania Cirje, Silviu Stănculescu... Săptămîna aceasta, *Niște țărani* de Dinu Săraru (dramatizare de Virgil Stoenescu, regia artistică Dan Pucan) a explorat materia unui recent roman de mare succes, dintre interpreți remarcîndu-se Ion Marinescu și Virgil Ogășanu.

Ioana Mălin

SECVENȚA

● CARE mai e viața prin serialele TV? — mă întreb, fiindcă nu mi se pare deloc rău a face din cînd în cînd cite o asemenea sinteză sobră. Viața ascultă în seriale de legi aparte și pauza, odihna, ca să nu spun chiar suspendarea eticică, pe cite o săptămîna, între două episoade, a întâmplărilor și amorurilor, a discuțiilor și întrebărilor, le dă acestora dimensiuni noi, ciudate. Avem așadar (ca să o luăm în ordinea programului) un agreabil „Toate pinzele sus“, un simpatic „Noi aventuri în epoca de piatră“, un foarte englezesc (nu numai ca producție) „Sub stele“, un „Tarzan“ care a rupt inima puștii (s-a terminat s-a terminat!) și un etern, inubliabil „Kojak“. Viață bogată deci, agitată, epică susținută, din liană în liană, din mașină în mașină. Mi-e dor însă de o mișcare interioară, tainică și expresivă. De un Balzac, de pildă...

a. bc.

Telecinema

● Ce deosebește un Kojak, un Mannix, un Șerif tras la stanța de toate zilele, de un Melville, fie el și într-o zi mai slabă a sa ca în acest ultim și ușor manierizat „Un polițist“?*) Delonul de aici e un Kojak al Parisului, cu telefoane scurte în mașini speciale, cu chemări laconice aici, acolo și nicăieri, cu urmăritori tenace ale acelorași personaje, vinovate de aceleași crime și fără-de-legi, cu aceleași mărfuri, valize, valijoare, dublu și triplu captușite, cu droguri și drogați, cu ticăloși mari, mici și mijlocii, cu turnători, informatori, oameni ai dublului și triplului joc fără de care poliția azi nu mai poate dezlega nimic, o lume șablonizată deja în violențele ei, în păcatele ei, în poftele, fauna și flora ei, sistematizate prea bine în statisticile calme: o crimă la 27 de minute, un furt la 32 secunde... Profesionalismul regiei, tehnica imaginii nu-s de pus în discuție. Operatorul unui regizor obscur la Kojak

*) prezentat, vineri, sub titlul „Rondul“.

Un radiolog al fricii și violenței

nu știe mai puțin cinema decât Melville. Deosebirea nu stă în cinema, în fizica și mișcarea imaginii, ci în meta-(peste)-cinema, în meta-fizică. Diferența dintre un Kojak și un Melville pornește de la calitatea privirii. Ceea ce simbată seară e o mecanică de serie a unui fapt divers — la Melville e starea de grație și privilegiu a unui studiu asupra neliniștii omenești într-o lume de furii și zgomet în care el, creatorul, după ochelarii lui negri și sub borul unei pălării albe, se păstrează calm și tăcut. Ceea ce la americani oarecare e o mașinărie cu biebele bine unse, — la Melville capătă prestanța, forța și enigma unei radiografii, a unei encefalogramme. Nimic nu se petrece la el în afara imperiului — înghețat, static — al angoașei. Borfașul, polițistul, delatorul, femeia (privită cu acel misoginism al milieului), un bar, un pian, o colivie, devin obiecte de studiu și de urmărit doar cînd, în fața acțiunii, sint cucerite și cucerite de neliniștea gestului și a înfăptuirii. Atunci, într-o superbă pîndă, Melville

oprește timpul, devine „static“, dilată clipa și dezvoltă suspensul său obsesiv: cum izbutește omul să-și stăpînească angoasa care vibrează în el ca o pasăre micuță, într-o colivie singuratică. Cum, cu ce preț, pînă unde... Fără a înnobi sordidul, dar evitînd orice maniheism, Melville — ca un elicopter fixat straniu deasupra unui tren nocturn — „lucrează“ numai la răscrucile existențiale și pustii. Tot ce vede el de acolo pe chipul omului e impregnat de un scepticism rece și laconic. El e departe de a fi criticul cel mai acerb al acelei lumi violente și nedrepte — dar ca diagnostician al unui corp social care secretează prin toți porii teama și crima, puțin sint atât de exacti, de cruzi: și de subtili. Orice isterie e exclusă; după cum niciodată nu-vei întîlni la el bucuria ușure. Decisivă în diferențierea lui de toți ceilalți profesioniști al genului este, în cele din urmă, vibrația intelectuală a maleficului, din care decurge calitatea rezistenței la orice euforie.

Radu Cosașu

AUGUSTUS JOHN :
Băiat cu pălărie

Acuarelă și desen englez din secolul XX

● CU cei treizeci și unu de artiști prezentați în actuala expoziție de la Muzeul de artă R.S.R., aleasă din colecțiile Consiliului britanic — toți pictori sau sculptori de prim rang — ni se oferă un adevărat compendiu al artei engleze din prima jumătate a secolului XX. Unele din personalitățile acestei perioade sînt bine cunoscute la noi în țară din expoziții precedente (Henry Moore), altele însă — ca și dezvoltarea pe ansamblu a artei engleze moderne — se înfățișează, așa cum rezultă din expoziție, ca un capitol oarecum inedit.

Inedit, fiindcă aflăm, din felul în care este organizată prezentarea, cit de important a fost ecoul curentelor de avangardă franceze și italiene asupra artei engleze de la începutul secolului, dar și cit de originale au fost formele ei de asimilare. Istoricii de artă și criticii englezi urmăresc cu luciditate științifică acest fenomen, rămîine însă un privilegiu al publicului din alte țări surpriza de a sesiza, mai ales, răspunsurile specifice britanice în toată ciocnirea și confruntarea de idei estetice care au însuflețit o perioadă atît de fertilă. Cel mai expresiv apare „vorticismul”, versiunea engleză a futurismului, reprezentat în expoziție prin Wyndham Lewis, principalul animator al mișcării. Curentul, deși se înscrie printre doctrinele estetice energetice, vitaliste (Ezra Pound, ca și T. S. Eliot subliniau cu plăcere elementarismul, forța lui primară), rămîne însă impregnat de acea seriozitate concentrată în care își face loc din cînd în cînd izbucniri de fantezie uriasă, de îndrăzneală ingenuă, de umor nesecat, atît de caracteristice spiritului britanic.

Trăsături asemănătoare observăm și la colaboratori și colegi de generație ai lui Wyndham Lewis: la Nevinson, care a preluat din futurism și cubism în special elemente iconografice (vezi studiul *Acrobatul de pe stradă* — 1918) și la E. Wadsworth, artist protestatar alternînd între imagistica abstract-futuristă și teme inspirate din viața industriei miniere. Alte forme de program estetic nu sînt nici ele străine de asemenea alternative sau sinteze, practicate în același spirit reflexiv (mulți dintre artiștii epocii au fost și scriitori), începînd chiar cu impresionismul Siebert, cu clasicizantul — azi atît de apreciat — Augustus John, cu neo-romanticul Paul Nash și pînă la John Piper și Graham Sutherland, artiști în viață, în viața cărora valorile expresionismului și simbolismului acționează original și puternic.

Expoziția include cîteva desene și acuarele de sculptori iluștri: Henry Moore și Barbara Hepworth. Lucrările lor nu sînt schițe pentru viitoare sculpturi, ci opere de sine stătătoare, expresii ale unei plastici a scrisului, plină de învățăminte din punctul de vedere al analizei procesului de creație vizuală.

Amelia Pavel

Originalitate și perenitate

NE-AM OBIȘNUIT, și nu fără motiv, să considerăm secolul nostru drept timpul celor mai numeroase și spectaculoase mutații estetice, indiferent de domeniul la care ne referim, drept epoca realilor sau falselor revelații, a marilor aventuri, confirmări sau eșecuri, uneori sonore dar efemere, alteori discrete dar durabile. Confruntările pozitive, supralicitările, spaima de anonim sau banalitate, moda sau necesitatea obiectivă, complexe subiective generatoare de iconoclastie dar și solicitările concrete pot constitui tot atîtea cauze ale fenomenului diversificării și complicării sistemului de atitudine, maniere, stiluri și — inerent — a criteriilor axiologice, tot mai frecvent raportate la criterii insolite, uneori extra sau parastetice.

Dar, odată obișnuiți cu acest ritm al nașterii, confirmării sau dispariției conceptiilor, procedurilor, formulelor, și acceptîndu-l ca o dimensiune caracteristică, vom constata că marile și adevăratele modificări sînt mult mai puțin numeroase decît ne apar la o analiză superficială și obiectivă. Depășind prin logică și analiză științifică aparentă alimentată din hipertrofierea mijloacelor de expresie, ne aflăm în fața citorva structuri esențiale, modalități concrete cărora le putem acorda creditul datorat adevăratelor valori artistice și șansa supraviețuirii în timp.

Iată de ce toate culturile cu personalitate pregnantă, constituite în timp, după un proces logic, și prelungite prin articularea datelor proprii și specifice, în concordantă cu legitatea obiectivă, au reușit să traverseze întreaga suită de metamorfoze și seisme estetice într-un mod care le particularizează în primul rînd printr-un respect constant față de propriul sistem axiologic, ferm dar nu și imuabil. Aceasta este, credem, și dimensiunea culturii românești, a artei noastre în ceea ce are ca mai specific, iar distanțarea obiectivă ne relevă, indiferent de preferințele subiective sau de spectaculosul unor cazuri, o continuitate ce nu se confundă, nu trebuie și nu poate fi confundată, cu osificarea sau rutina.

CONSTITUITĂ în timp în raport cu un spațiu spiritual propriu și de neconfundat, arta românească își afirmă originalitatea în ansamblul ei, în forma sa cultă, permeabilă cu lucid spirit selectiv la tot ce a însemnat valoare autentică, indiferent de epocă. Trebuie să adăugăm acestei condiționări dialectice și pozitive o preferință organică, de profundă sorginte afectivă, pentru un anumit tip de relație cu fenomenele realității, generatoarea unui mod specific de interpretare în scara esteticului. Poate din această cauză toate procesele evolutive, uneori născute din antagonisme și confruntări, toate propunerile sau confirmările se a-testă dintr-o matrice unică și omogenă în esență, indiferent de starea lor concretă de existență. Pentru cele mai multe culturi a discuta astăzi, din perspectiva schimbului spiritual deschis, ce înseamnă creație proprie sau contaminare, autenticitate sau mimetism, a devenit o chestiune extrem de complicată, adeseori frizînd

speculația sterilă, cel puțin din unghiul formulelor vehiculate, acceptate sau nu. Pentru cultura noastră, solid și definitiv constituită în coordonatele de fond, discutia pornește, potrivit unei realități evidente, de la organica nevoie de originalitate și de manifestare a personalității etnice atît de pregnantă.

Acesta este și sensul general al evoluției artei noastre, secretul perenității sale și al capacității de a-și păstra și regăsi propria condiție, dintr-o perspectivă care îi aparține.

Fenomenul concret al artei românești contemporane se alimentează din realitatea existenței unor talente de forță autentică distribuite cu generozitate în cele mai diferite genuri, personalități capabile să cristalizeze în structuri comunicative cu valoare general umană atît experiența acumulată cit și pasiunea prospeității, valoarea tradiției și necesitatea noului. Din această confruntare pozitivă și dialectică a procedurilor, atitudinilor și stilurilor se constituie necesara diversitate, în fond condiția audienței sociale, obiectiv determinată de varietatea categoriilor de public ce intră în contact cu sfera activă a

obiectului estetic. Această diversitate se justifică și se fructifică tocmai din perspectiva originalității de neconfundat, a propriei noastre personalități capabile să furnizeze exemplul unei culturi autonome, deplin rotunjite, cu un relief unit și de neconfundat în teritoriul atît de complex al epocii contemporane. Dar dincolo de aspectul strict artistic, inseparabil legat de procesele sociale ale fiecărei etape istorice, trebuie să descifrăm sensul adevărat al relației dintre spațiul și timpul nostru, și operele de artă produse, relație născută din lucida responsabilitate umană, poitică, morală.

Iar dincolo de inerentele extrapolări sau interogații, totdeauna generatoare de experiență, trebuie să desorîndem și să afirmăm acea continuitate de esență, sursa originalității și a perenității, astăzi mai mult ca oricînd necesară în procesul afirmării artei românești, cheia politicii culturale a Partidului în condițiile societății socialiste, garanția valorilor autonome și a circulației lor universale.

Virgil Mocanu

EUGENIA
BICIOLA : Tărănci

Muzică

Pastorala în altă față

● SUB bagheta lui Corneliu Dumbrăveanu și muzicile știute primesc o față necunoscută. Cu alt prilej, ne referem la virtuozitatea sa de tehnician al orchestrei, de priza lui absolută asupra ansamblului. La artiștii însemnați această virtute are o finalitate mai înaltă decît retorica în sine — putem vorbi, nu-i așa, de o retorică referindu-ne la muzica-limbaj. Interesul pe care îl suscită aparițiile lui Corneliu Dumbrăveanu în fruntea orchestrei se leagă de ideile pe care le conține, pînă la el în secret, textul. E vorba de a aduce mereu în context contemporan pe calea analizei și de a evidenția astfel potențialul ideatic neprevăzut nici măcar de autorul capodoperei, cum afirmă Pierre

Boulez. Uneori aceste descoperiri se fac cu prețul contrazicerii flagrante a imaginii convenționale despre piesa răștiută. *Pastorala* pe care a concretizat-o săptămîna trecută Filarmonica de la Ateneu ne-a tulburat familiaritățile față de această pagină a lui Beethoven. S-a pierdut din ea idila, amănunțită în infinitatea nuanțelor de accente și în varietatea respirațiilor, așa cum o știam din interpretări celebre. Melodica agreabilă de la suprafață a fost măturată de magne de energie. Descătușarea lor n-a cedat nici în mișcarea lentă prin tradiție, dar animată acum printr-o respirație vie, cu care nu ne-am putut împăca pe moment, ci numai la sfîrșitul auditei, cînd, beneficiind de întreaga perspectivă, am putut reordona în memorie consecvența convîngătoare din această posibilă variantă. Atunci abia, palpitul puternic al *Scenei de la izvor* (totuși un *andante molto mosso*) a devenit preambulul logic pentru imnul naturii din final. În general, pasta sonoră trecută prin valțurile baghetei lui Corneliu Dumbrăveanu, după supunere și omogenizare, a lucrat mai degrabă interior prin tensionare, decît aparent cu ajutorul creșterilor dinamice. Prin asta tabloul furtunii mai cu seamă a devenit un moment antologic în interpretarea acestei simfonii. Tehnic, acest dirijor comparabil cu ceea ce a avut școala românească mai bun în materie de interpretare, a ajuns personalitatea care demontează și sudează din nou toate articulațiile orchestrei înainte de a o reaseza în matcă. Așa se face că, pînă acum numai pe disc și numai prin artificii amplificării de microfon, ne-a fost dat să auzim o prezentă atît de vie a instrumentelor luate indi-

vidual (oboi, clarinet, flaut, corn — în seara de vineri). Tot atunci am mai simțit un adevăr și anume: repetițiile unui singur concert nu ajung pentru a reclădi din temelii o orchestră pe suprafața unui întreg program. Așa se face că în *Simfonia 88* de Joseph Haydn finalul a fost impresionant prin regularitatea mișcării sale vii, în infinita detaliere a dantelei de sunete, intenționat probabil eșantion al unui stil, fiindcă restul a contat ca o simplă primă lectură.

O altă prezentă semnificativă a aceluiași concert a fost Ion Ivan Roncea. Tînărul titular la harpă în orchestra Teatrului muzical din Constanta, a reabilitat încrederea publicului în numele noi, după o serie de soliști necunoscuți de peste hotare care s-au succedat inexplicabil care a susține dialogul cu prima orchestră a țării. Într-o transcripție a *Concertului pentru orgă op. 6 nr. 4* de Hindemith harpă lui Ion Ivan Roncea a sunat imposibil, cu mare limpezime și remarcabilă precizie de detașare a plaurilor. Câștigătorul concursului internațional de anul trecut de la Ierusalim beneficiind de o importantă diversitate de moduri de cântec producînd sunete casante ori melancolice de vată, și simte cu acuitate ritmul, ceea ce îi va permite o prezentă deosebită de eficace a frazării. Așa cum ne-a arătat mai cu seamă în prima parte a compoziției. Singura dezamăgire pe care am încercat-o în acest concert al Filarmonicii a fost absența unei semnificative compoziții românești. Corneliu Dumbrăveanu obișnuia să confirme încrederea crescîndă a abonatorilor de la Ateneu în virtuțile excepționale ale soliștii noastre contemporane.

Radu Stan

Edificiile devenirii noastre

PARCURGEM în aceste zile străzile orașului nostru, oprindu-ne la locurile de durere și de eroism, căutând locurile amintirilor noastre și ale colectivității. Ca niciodată, mîngîiem cu privirile zidurile care ne grăiesc, și distingem, cu puteri vizuale sporite, casele care participă la viața orașului, de acelea care nu au dat răspuns decât unor necesități imediate. Pe lângă spitalul Colțea, o casă cu balcon, cu fier forjat, ne amintește de o lume pe care nu am putea să o reconstituim numai din cărți; în piața Sf. Gheorghe, prăvăliile au personalitate, mai ales clădirea care adăpostește magazinul „Do, re, mi“, de curind restaurată, azi cu acoperișul prăvălit. Sint case care vorbesc locatarilor și trecătorilor; au o figură, o fațadă, care exprimă veselie, solici-tudine, un apel. Sint altele care s-au ascuns, sub apăsarea necazurilor, în fundul unei ulițe, fugind de calea pe care trecea omul cu funcție importantă, odrăslit de natură pentru a comanda și a profita; le-am văzut stînd fără grai, una lângă alta, ca vagoanele, oferind ochilor îndreptați spre fereastră spatele cenușiu al unui zid. Le-am văzut dispărînd de pe bulevardul Titulescu sau de pe drumul Colentinei, pentru a face loc unor apartamente cu soare și căldură, cu ferestre larg deschise spre lumină.

Orașul are vîrste și vorbește aceeași limbă, dar cu cuvinte care au istorie. Mulți străini ne-au spus că Bucureștiul are mai multă vanitate decît alte capitale europene. Și într-adevăr, în același cartier, descoperim case în stil floren-tin, alături de locuințe patriarhale cu motive orientale, clădiri cu acoperișul în stil muntenesc lîngă cele care par deplasate de pe țărmul mediteranean. Ochii ageri și priceperea restauratorilor au adus la lumină strada celor porniți pe calea spre Leipzig și străzile învecinate Lipsanilor, pe care le uitasem; ne-au descoperit varietatea clădirilor de pe Calea Griviței și au dat strălucire de bijuterie unei case cu ferestre orien-

tale din piața Buzești, o adevărată pa-ragină mai acum un an. Orașul își re-cupera trecutul, înaintînd spre viitor; readucea la viață tot ceea ce amintea de un loc unde se întîmplase ceva și făcea să dispară durerea timorată sau fuga de locul public. Mai ales că mă-ruriile trebuie păstrate cu strășnicie într-un oraș care nu și-a menajat în-totdeauna trecutul și a făcut să dispară locuri de vechi renume: Academia prin-ciară de la Sfintul Sava, loc de cultură pentru atîția elevi veniți din Balcani, despre care ne vorbește azi o placă de marmură, și o stradă a „bibliotecii“, pe care se aflau rafturile cu cărți purtînd ștampila ce reprezenta un vultur maies-tuos, cărți cu care și-au alimentat gîndirea generația lui Bălescu, azi o stra-dă cufundată în tăcerea reculegerii... Sau clasele de la Sf. Gheorghe, sau frescele frumoase de la Sărințar, sau reconstrucțiile neinspirate, ca cea de la Sf. Spiridon, reclădită, spune Odobescu, după „un plan fantastic, ce-i dă astăzi înfățișarea unui templu de cofetărie“. Asemenea omului care-l înalță, monu-mentul are o personalitate; este o pre-zență unică, irepetabilă.

Distingem în orașul nostru, încercat de calamitate și lovituri crunte, în acest sfîrșit cumplit de iarnă, clădirea care a participat la viața urbei, de clădirea care a fost doar adăpost și lasă ușor loc alteia mai bună, mai igienică, mai adaptată la noi cerințe. Civilitatea au instaurat-o cele dintii, acelea pe care le-am păstrat și pe care le conservăm, pentru că dau un răspuns deznădejdiei lașe („mai bine mînc și beau“) și pentru că vorbesc despre gusturile noastre, modul nostru de a ne expri-ma, cadrul plastic în care voim să trăim. Renunțăm la ferestrele fără ori-zont, pentru a păstra fațadele care ne vorbesc în timp ce străbatem strada despre cei care au fost, despre modul în care au înfrînt ei suferințele, despre planurile și înfăptuirile lor, precum o casă aproape de gardul Mintulesii sau ctitoria unificatorului așezată în inima capitalei noastre, Mihai Vodă. Precum salba de clădiri realizată după unirea

principatelor, care au dat orașului nos-tru un chip modern, pornind din cen-tru, din Piața Universității.

Despre aceste noi edificii, care au format oamenii României moderne, avem nevoie să citim, pentru a rein-tilni pe cei care le-au dat viață; după ce am înțeles, din graiul zidurilor, ce noi mesaje au rostit în oraș facultățile, bibliotecile, muzeele, sălile de concerte, simțim nevoia să aflăm cum au sădit noi energii în inimile oamenilor.

Despre această imensă voință de a construi, de a civiliza, ne vorbește și cartea recent apărută în Editura Știin-țifică și Enciclopedică: **Ateneul Român**, care își începe activitatea la începu-tul anului 1865, anunțînd „cursuri de seară, astfel cum se obișnuiesc în En-glitera, Elveția, Franța, Germania, ce se vor deschide în Capitala noastră și se vor face la o oră și într-un mod astfel încît toată lumea, oricare i-ar fi ocupațiile și oricît de puțin ar fi pre-parat, să poată să le asculte și să tragă din ele oarecare plăcere...“. Despre a-ceastă instituție cu obiective democra-tice, premergătoare a universității nos-tre populare, aflăm în carte un pream-bul, scris cu erudiția caldă și luminoasă a lui Virgil Cîndea, încadrînd-o în so-cietățile culturale din țara noastră și din străinătate, precum și un substan-țial studiu datorat lui Ion Zamfirescu, care debutează cu emoționante amintiri de „ateneist“ ale autorului și recapitu-lează, în continuare, bogata activitate desfășurată mai întii în trei secții — științe morale și politice, științe natu-rale, fizice și matematice, literatură și belle-arte — timp de decenii. Aproape toți oamenii de cultură reprezentativi din țara noastră — de la Petre S. Au-relian la Theodor Aman, de la Ema-noil Bacaloglu la Mihail Kogălniceanu — au participat la viața Ateneului, care a răspîndit cultura în rîndul pu-blicului larg și a contribuit conside-rabil la mobilizarea cugetelor în preaj-ma independenței. Cu date bogate des-pre clădire și marea frescă, despre bi-bliotecă și publicații, despre conferințe și cursuri, studiul prezintă, în fapt, un

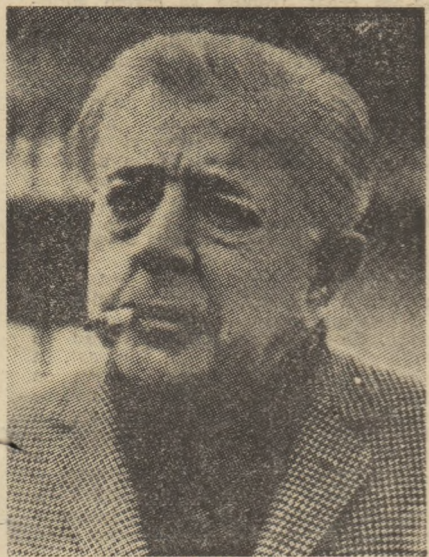

capitol de istorie culturală română. Va-sile Moga, care și-a contopit viața cu aceea a instituției pe care a slujit-o timp de decenii, în calitate de secretar general, adaugă o secție documentară de mare preț la această carte, în care se află statutele Ateneului, lista mem-brilor și colaboratorilor, publicațiile și expozițiile, precum și titlurile confe-riențelor ținute în cadrul filialelor. O bibliografie utilă și un frumos album cu chipuri de „ateneiști“ încheie aceas-tă utilă carte despre un fragment din viața culturală a Capitalei.

În limba plină de sevă al străbu-nilor noștri, „a zidi“ înseamnă a îm-plini sufletește, a transmite arta guver-nării gîndurilor, pentru a stabili rela-țiile adecvate dintre cugetare și faptă. Edificiile au contribuit la noi, ca și în alte părți, la edificare, așa cum din plinătatea gîndirii și a simțirii au apă-rut edificii care ne redau azi încre-derea, făcîndu-ne să înțelegem că, în devenirea noastră, încercările s-au transformat în puteri capabile să su-pună procesului cultivării, sub condu-cerea minții, asemănată cu un steag în mijlocul oștirii, de către Neagoe Basa-rab, firea umană și natura.

Alexandru Dușu

Acasă la Jacques Prévert

pe una din nenumăratele cărți poștale cu-noscute sau dintr-unul din nenumăratele croqui-uri ieșite de sub penul statorni-cului ei client Toulouse Lautrec — cel ce a legat numele cabaretului de istoria pic-turii. Verific din nou adresa și descopăr că locuința poetului se afla chiar acolo, în casa intrată în istoria dansului și a pictu-rii, a poeziei și a vieții de zi cu zi a pari-zianului. Ocolesc fațada Moulin Rouge-ului, ure o scară și sun la o ușă dosnică. Citeva clipe și aud un mers tîrșit. Ușa se deschide și Prévert, într-o jachetă de lînă drept haină de casă, mă întîmpină ca pe o veche cunoștință! Apoi, cu același mers molcom ce îl arăta mai vîrstnic decît vîrsta sa, trece înainte spre a-mi arăta drumul: un coridor foarte îngust, incins între ziduri foarte late, dînd ferestrelor dimensiuni de lucarnă, ziduri albe, proas-păt vîruite ce dădeau încăperii miros de minăstire. Pe jos, scindura scîrție apăsă-t. Două, trei camere se deschid una după alta pe partea dreaptă a coridorului, ca-mere ce par, din pricina albului imaculat al pereților și prin dimensiunile lor, aproape minuscule, cu tavanul jos — ade-vărate chilii.

Așa locuia Prévert. Pe pereți, tablouri dedicate de Juan Miró, prin căsă se mișcă într-o „frumoasă dezordine“ câteva mobi-luri ale lui Calder. O fotografie cu Marcel Carné, o poezie autografă a lui Bre-ton, o alta insoțită de un desen al lui Tristan Tzara. Se vede bine însă că toate aceste semne ale artei secolului nostru nu aparțin unui colecționar, sint doar amîn-tirile tinereții, legături de suflet cu o pleiadă de artiști care a fost cea a timpu-lui său.

„Am auzit că România este o țară a poetilor, din păcate nu i-am putut citi decît pe cei ce au scris în franceză; și au fost cîțiva care au legat culturile po-poarelor noastre“, îmi spune Prévert strecurîndu-și cuvintele printre dinții în care strivește o țigară. Alta decît cea cu care mă primise la intrare. După prima jumătate de oră observ într-adevăr că țigara aprinsă nu îl părăsește niciodată. Fiecare țigară, ținută tot timpul între dinții îngălbeniți, fără să-i împie-dice discursul, e lăsată să ardă pînă cînd scrumul cade singur. Atunci, imediat, o

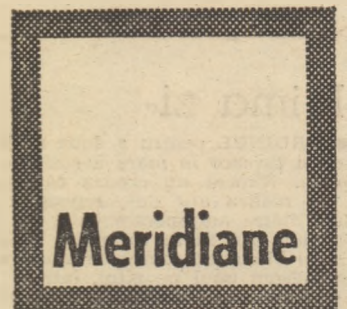
alta îi ia locul. Și tot așa. Am înțeles atunci de ce în nici una din fotografiile sale, dar în absolut nici una, Prévert nu apare fără nelipsita țigară strivită între dinți.

Revedeam ca fundal al discuției frînturi din filmele pe care le-a scris făcînd un tablou în mișcare al Franței din anii 1935 pînă către sfîrșitul anilor '50. Reve-deam istoria comico-politică a pălărieru-lui din *L'Affaire est dans le sac* — inter-pretată atunci, în anii '30, de grupul tea-tral de stînga „Octombrie“; *Quais de brumes* — filmul despre care s-a spus că era vinovat de înfrîngerea Franței în război, acuzare la care rezizorul său, Marcel Carné, a răspuns că nu poate fi acuzat barometrul de furtună, iar artistul are datoria să fie barometrul timpului său; vedeam tragedia solitudinii mun-citorului din *Le jour se lève*; combati-vitatea de clasă din *Le crime de M. Lange* (singura sa colaborare cu Renoir) — film care se făcuse în acei ani ecoul Frontului Popular din Franța; sau basmul me-nestrelului din *Les Visiteurs du Soir* — alegorie la pericolul hitlerist; sau dragos-tea nefericită din *Les Enfants du Paradis*, sau polemica aluzivă la ocupația nazistă din *Lumière d'Été*. Sau acel desăvîrșit omagiu adus Parisului muncitorilor și ar-tiștilor, Parisului luptătorilor și îndrăgosti-ților din filmul-poem *Cind Sena întîl-nește Parisul*, adică locul de întîlnire al întregii opere poetice atît de populare a lui Prévert (*Paroles, Spectacles, Fatras*, și a atîtor șansonete și a atîtor filme). în care a știut să alieze ca nimeni altul ima-ginea insolită cu hazul tipic poporulul francez.

„Am căutat întotdeauna poezia simplă a vieții obișnuite, de fapt singura poezie adevărată, cea legată de viața oamenilor pentru că dincolo de ea nu există nimic“. Apa pentru ceai fierbe încet pe re-șoul așezat pe birou. Alături, un magne-tofon.

„Azi e mult mai simplu, în loc să scrii vorbești. Întotdeauna m-a oboșit să tin creionul în mînă. Scrisul te împiedică să gîndești, să vorbești“.

Și Prévert vorbește, îmi vorbește con-ținutul, depănînd amintiri fără să aștepte întrebări. Parisul, străzile sale dintot-deauna, lumea de la „Deux Magots“ ina-

inte ca faimoasa cafenea literară să fi devenit loc de pelerinaj pentru turiști, colaborarea de o viață cu Carné.

„În tinerețea mea îmi plăcea să mă scald în Marna, și acum o mai fac dacă am ocazia, dar nimic nu mai seamănă cu ce a fost atunci. Cine s-a schimbat? Eu? Nu. Marna? Nu. Atunci? Nu regret tine-rețea, regret parfumul acelei epoci. Atunci călătoream cu trăsura și nu ne grăbeam niciodată, acum oamenii zboară cu avio-nul și nu mai au timp niciodată. Astăzi oamenii cumpără mult mai multe cărți decît atunci, dar nu mai au timp să le ci-tească. Toată pictura abstractă nu face decît să illustreze această criză de timp în care a intrat omenirea, această lipsă de răgaz. Și poezia? Ce mai poate face ea, cum mai poate ea ajuta o astfel de lume? Iată la ce mă gîndesc acum, și sper ca poezii să găsească mereu surse de inspirație pe măsura vremii lor. Am stat toată viața de partea celor slabi, a celor umiliți, a celor nefericiți, am încercat astfel să le aduc speranță și alinare.“ Și Prévert a fost întotdeauna simțit de aceș-tia ca unul de ai lor.

Modest ca și ei, poet pentru ei, Prévert nu s-a precupetit niciodată în a le dăru-i sufletul, și gîndurile, și versurile sale: „Tatăl nostru carele ești în ceruri / Ră-mii acolo / Și noi vom rămîne pe pămîntul / Care este citeodată atît de frumos“.

La 11 aprilie, la 77 de ani, Prévert a părăsit pentru totdeauna acest pămînt pe care l-a iubit nu atît pentru promisiunea bucuriilor sale, cit pentru a împărți truda și nefericirea semenilor săi. *Les feuilles mortes* — frunzele moarte — îi despart acum pașii de ai noștri, dar ele nîu vor putea acoperi niciodată fosnetul muzicii sale de poet al vieții, nu-l vor despărți niciodată de sufletele celor ce i-au ascu-tat și iubit poezia, acum și mereu.

Adina Darian

Sven HOLM

„MARELE DUȘMAN”

■ CIND a publicat culegerea de povestiri Marele dușman (Den store fjende) Sven Holm era un nume complet necunoscut în literatura daneză. Acest volum de debut, bine primit de cititori, dar mai ales de critică, l-a adus în rîndul celor mai reprezentativi scriitori din Danemarca.

Cine este Sven Holm? Un tânăr prozator, născut în urmă cu treizeci și șapte de ani (1940), în familia unui ofițer. Tema lui predilectă o constituie zăgrăvirea vieții dure, a dramelor oamenilor în uniformă verde, în condițiile impuse lor de un conflict armat aducător de dezastre. Mesajul operelor sale este acela al unui umanist preocupat să trezească conștiința, să tragă un grav semnal de alarmă pentru a preîntîmpina o nouă conflagrație distrugătoare.

Talentul lui Sven Holm, de fin analist, de profund cunoscător al psihologiei umane, s-a făcut remarcat și în celelalte volume publicate: Cazuri (Nedstyrtinger), culegere de povestiri, apărută în 1963, în romanele Cerul cel mai de jos (Fra den nederste himmel) și Jomfrutur, publicate în 1965 și, respectiv, în 1966.

Prima zi

■ ORDINUL pentru a doua zi de echipare și plecare în marș a sosit pe neașteptate. Nimeni nu credea că așa ceva se va realiza atât de repede, cei mai mulți dintre noi speram chiar că una ca asta nici n-o să se întimplă. Ne-am închis în blindajul camerelor noastre și ne convingeam unul pe altul, într-o vreme atât de neliniștită, că frica aparține vieții în general și nu fiecăruia dintre noi.

Astăzi dimineață a încetat orice fel de activitate în orașul nostru. Primele vești au început să alerge dintr-un cartier în altul ca niște mici animale speriate, iar în urma lor și-a făcut apariția un bărbat gras, cu glas energic, care trecea de pe o stradă pe alta, bătînd teribil de neritimic în toba care-i atîrna pe burtă. Cu glasul lui aducător de groază, striga fără încetare: „Comandamentul orașului ordonă... toți bărbații apti de luptă... miine dimineață la orașul nostru. Dacă am fi zămisliți un zeu pentru orașul nostru lipsit de zei, atunci el n-ar fi putut avea alt chip decît cel al fricii. Nu ne-am fi întregat niciodată de unde provine, rar i-am fi spus pe nume, deși eram din ce în ce mai stăpîniți de acest sentiment.

Nu ne pricepeam să îndreptăm lucrurile pe un făgaș normal, o veste venea peste alta, înăbușînd-o, și nu mai rămînea timp pentru a ne înfrîna teama și nesiguranta care pusese stăpînire pe gîndurile noastre.

Ultima știre — declararea războiului — ne-a copleșit pe toți, iar frica ne-a cuprins și mai tare pe fiecare. Mi se pare că ultima veste a atînat la maximum frica ce domnea în orașul nostru, panica a pus dintr-o dată stăpînire pe noi, așa cum se stîrnește brusc, din senin, vîntul, iar frica fiecăruia și-a transformat chipul, prefăcîndu-se într-un soi de curaj. Nu aveam de ales: să suferim pentru că dușmanul ne-a declarat război, sau să-l acceptăm. Cei mai mulți dintre noi au hotărît să rămînă liniștiți în expectativă.

În cursul dimineții, în timp ce Gertruda îmi pregătea uniforma, mi-am strîns toate lucrurile de care aveam nevoie. Ea lucra într-o liniște totală, știa că dacă s-ar fi pornit să plîngă nu și-ar mai fi putut opri lacrimile. Sentimentele ei erau dominate de un autocontrol din cale-afară de sever. Am luat cîteva provizii de medicamente precum și instrumentele chirurgicale. Căruța era încărcă-

tă cu de toate, așa că pentru mine dimineața eram gata de drum.

A venit la mine un vecin care m-a ajutat să repar diferite stricăciuni de prin casă. Era tare agitat și-mi cerea să-i dau sfaturi în niște probleme pe care le putea rezolva foarte bine și singur. Neliniștea din noi se zbătea ca un pește. Mi-a părut rău de omul acesta speriat și n-am vrut să-i atîț vechea spaimă pe care i-o știam și care acum ajunsese la culme. Cred că la mijloc era neliniștea pentru despărțirea de soție și de copii. Orașul părea plin de energie și de nestăvilită febrilitate, declararea războiului a adus mai degrabă destindere, decît tristețe. Este de prisos să mai spun că războiul era o modă — nu pentru noi ci în noi.

A doua zi

■ AM MĂRȘALUIT toată ziua iar tabăra ne-am instalat-o numai cînd a început să se întunece. Mișcările noastre semănau mai degrabă cu ale unor cercețiși, decît cu ale unei unități de infanterie. Cîntecele erau caraghios de primitive, în fiecare dintre noi parcă s-ar fi ascuns o marionetă. În timpul marșului s-au legat prietenii, s-au făcut promisiuni — așa cum își fac îndrăgostiții, vagabonzii sau bețivii.

Ne-am acuiat lingă un lac mare, care îmi amintea de anii mei tineri. Mi se părea că recunosc puzderia de bărci cu pinze, eram fericit și m-a surprins gîndul că fericirea aceasta aparține mai mult lacului și ținutului decît mie. Parcă priveam o fotografie de demult. Curînd s-a întunecat.

M-am încartiruit într-unul din corturile cele mari ale detașamentului special, unde mi-am așezat și cutiile și tot ce aveam. M-am apucat apoi de niște nimicuri: un picior scrintit, deranjamente stomacale etc. Pînă acum nu m-am gîndit de loc la dușmanul care ne așteaptă, undeva, la capătul drumului. Miine dimineață comandantul nostru ne va da noi ordine. Generalul, colonelul și locotenent-colonelul se găsesc în momentul de față în cortul cel galben, instalat în centrul taberei. Ei l-au și invins pe inamic!

Despărțirea de azi dimineață a fost dureroasă. Femeile stăteau toate la un loc și plîngeau. Ultimele săruturi și ultimele cuvinte s-au schimbat într-o liniște gravă și numai după ce au rămas sin-

gure s-au pus pe un plîns fără oprire. Pe măsură ce ne îndepărtam, femeile ne făceau semne de bun rămas și strigau în urma noastră. Ele, care rămîneau, erau ca niște flori triste, cuprinse de neliniște, noi, care plecam, în uniforme albastre-deschise eram ca un drum ce se pierde între munți. Le-am auzit glasurile mult timp, pînă cînd am dispărut după dealurile joase care înconjoară orașul.

Gertruda era disperată, dar n-a plîns de loc toată noaptea. Era atîta gingășie în ochii ei, gingășia plină de căldură dezmiertătoare pe care o aveau atunci cînd ne-am întîlnit prima oară, cînd eram tineri. Îi sint recunoscător că n-a făcut o ceremonie din ultima. Am ieșit apoi afară, ne-am dat mina și ne-am privit ca la prima noastră întîlnire. Și m-am convins din nou că zîmbetul ei a rămas pentru totdeauna frumos.

Străzile erau poleite de lumina soarelui, cerul plin de frăgezime. În timp ce mergeam înspre piață Gertruda m-a prins de mină. Era bună, încerca să-mi abată gîndurile povestindu-mi ceva despre cartea pe care tocmai a început s-o citească. Povestea plină de însuflețire, de parcă ar fi vrut să mi-o imaginez mereu în casă, stînd la masă, cu cartea în mină.

Afară, în fața cortului, s-a așternut liniștea și întunericul. Mulți dintre cei aflați aici nu-și dădeau seama că noaptea este altfel decît la oraș. Bolta cerească este întinsă, văzduhul liniștit, plin de sunete care se împletesc cu liniștea. Din corturi se aud cîntece și risete. Într-o parte a cortului în care mă aflui, cițiva au început să povestească diferite întîmplări. În timp ce scriu, a-jung pînă la mine fînturi de glasuri. Povestirea se-nșirue lungă, însoțită de risul tuturor, se revarsă în toate părțile, se descompune apoi în glasul fiecăruia, care repetă poanta sau încearcă să-i schimbe înțelesul. Apoi se face din nou liniște și, repede, începe o nouă întîmplare.

A venit lingă mine vecinul meu. Mi-a povestit de noile lui cunoștințe, mi-a spus că mă invidiază că pot sta liniștit într-un singur loc. Își pierduse vîlul de slăbiciune și mi-a povestit patetic ce are de gînd să facă după ce se va întoarce acasă: o să-și construiască o barcă, o nouă hulubărie și va repara cîteva lucruri pentru care nu mai avusese timp pînă la plecare.

Dimineața, la ora șapte, întreaga tabără a început un nou marș.

Ziua a treia

■ AM STRĂBATUT drum lung astăzi, prima febră musculară îmi dă tircoale. Ne-am așezat tabăra la poalele munților. În unitatea noastră și-a făcut loc o atmosferă călduță, timpul bun și aerul curat au instaurat buna dispoziție, alta decît cea din timpul lungii așteptări din oraș și care, fată de zilele trecute, mi se pare o stare ireală, un vis. Dorințele noastre și tristețea își mai purtau încă măștile, dar nimeni nu le băga în seamă. Frica, frica a rămas undeva în urma noastră ca o piele abandonată. Îmi spuneam: acesta nu-i un război obișnuit...

Din ordinul de zi al generalului am înțeles că dușmanul s-ar găsi într-o vale de care ne despărțeau două zile de marș. Nu știam însă care este acest dușman. Mă surprinde gîndul că îl ține atîta vreme în secret, dar nici să trimit pe cineva la comandament să le cer să-mi spună cine este, nu se face. Nu m-aș alege decît cu priviri neplăcute, cu ordine scurte.

Prin tabără au început să circule vești ciudate. La început le-am privit ca pe niște caraghioslicuri, dar vecinul mi-a spus că ele pot fi adevărate, chiar dacă par absurde. Se spunea că inamicul nu ar fi o armată străină, ci un dușman mult mai puternic. Cine însă era acest dușman nu ni se spunea.

Am respirat mai ușurat numai cînd am aflat că o secătură de croitor din unitatea noastră, care s-a mutat nu de mult în oraș, dar pe care nu l-am cunoscut, a compus un cîntec caraghios la adresa caraghiosului nostru dușman. Croitorul trecea dintr-un cort într-altul și cînta despre un monstru cu mai multe picioare, care rinjește la noi dintr-o prăpastie peste care, mai devreme sau mai tîrziu, va trebui să trecem. Cîntecul tăia respirația multora dintre noi, fiecare vers producea însă și cascade de ris, exagerări și lungi discuții despre identitatea dușmanului. Imaginile despre el erau diferite, de la turma de oi a unui Don Quijote la un păianjen imens.

Spre surprinderea generală, colonelul a început să viziteze fiecare cort, controlînd dacă a trecut sau nu croitorul cu cîntecul său. Mi se pare lipsit de rațiune ca șefii să țină atît de mult în secret un lucru ca acesta. Soldatul nu trebuie să aibă sentimentul că cei din comandament îl cred incapabil să priceapă situația. Dacă miine la raport nu ni se aduc lămuririle necesare, mă voi duce direct la general, lucru pe care funcția mea mi-l permite. Se poate ca la mijloc să fie o neînțelegere.

Am inspectat întreaga tabără să văd dacă nu cumva din cauza schimbării condițiilor de viață, este nevoie de pra-

furi pentru dormit. Într-unul din corturi, soldații au configurat chipul monstrului, conform spuselor croitorului. Sint puțin trist văzînd acest interes copilăresc al lor pentru „vestea” croitorului, dar știu că risul provocat de înfățișarea inamicului îi liniștește.

Deasupra noastră luna, aflată în primul pătrar, este galbenă. Întreaga seară pare cutureierată de tonuri ciudate, ca niște păsări pe care nu le deslușesc. Încerc să adorm ca să mă trezesc mai ușor dimineața.

A patra zi

■ LUMEA în care sintem închiși este condusă după alte legi decît lumea pe care o numim noi realitate. Aici nu se cunosc noțiuni, ca motivare rațională, sau ordine, sau sentiment, sau întîmplare. Acestea pot apărea numai în creierul nevăzut și fără odihnă al unui zeu care ne conduce. Și rezultatele sint groaznice.

La scurt timp după ce ne-am așezat tabăra și ne-am strîns în jurul podiului, din cortul galben a ieșit locotenent-colonelul care s-a îndreptat în grabă spre podium, s-a urcat pe el și ne-a comunicat cu voce tare, stridentă, că tocmai s-a aflat că dușmanul este un monstru cu mai multe picioare. Locotenent-colonelul era un om urît. Își arunca mereu privirea înspre cortul galben din care tocmai își făceau apariția generalul și colonelul. Locotenent-colonelul și-a ridicat brațele spre cer. Era palid ca un perete.

Colonelul a țintit cu arma înspre rebel, generalul sprijinindu-i poziția. Dușmanul nu este un monstru, el nu-l poate descrie, dar mai mult ca sigur că nu este un monstru. Tot ce poate el să spună este că pozițiile inamicului sint într-alt loc decît cel în care s-a presupus și că mai sint necesare încă trei zile pentru a ajunge acolo.

După ce generalul și-a terminat discursul a rămas cîteva clipe nemișcat. Dinspre grupul de soldați s-a auzit un murmur, care a început să se accentueze și să se răspîndească de jur-împrejur.

— Croitorul, croitorul, se auzi deodată din diferite părți.

Generalul a întregat ce anume vor să spună.

— Aseară croitorul ne-a povestit că dușmanul este un monstru, adică ce ne-a spus și locotenent-colonelul astăzi, a strigat cineva.

— Nu este adevărat, a răspuns repede generalul. Astă noapte croitorul a fost arestat pentru că a încercat să dezerteze. O să-l areștăm și pe locotenent-colonel.

Soldații și-au exprimat din nou, print-un murmur, nemulțumirea.

— Trebuie să apărăm miturile pe care ni le-am creat, trebuie să cerem supunere orărbă. Trebuie să înlăturăm orice înțelegere greșită a noțiunii de armată și a funcției sale. Glasul generalului era mult schimbat.

O clipă mai tîrziu a coborît de pe podium împreună cu colonelul, avîndu-l pe locotenent-colonel între ei și au dispărut în cortul galben. Vizita pe care le-am făcut-o seara n-a avut nici un rost. Mi-au spus să-mi văd de treburile mele, să las problemele de strategie și secretele militare în seama lor. Nici nu mă așteptam la altceva.

Astă seară m-au vizitat mai mulți, dar nu pentru a le pansa picioarele, ci pentru a afla părerea mea despre cele întimplate. Le-am spus cam cum văd eu evoluția evenimentelor și am încercat, în același timp, să înlouiesc monstrul cu o altă imagine, mai cumplită, despre dușman. Nu le-a plăcut, ceva nu era în ordine, citeam un semn de întregbare agățat de tavanul liniștii.

Mulți mi-au spus, presupunau, că cutare sau cutare se află în legătură cu dușmanul. Argumentele lor sint groaznice, se pare că asupra lor predomină încă imaginea naivă a dușmanului-monstru cu mai multe picioare. Ura lor față de dușman creștea. Cuvintele lor sint grave, categorice. Cauza apariției nesigurății în unitatea noastră se datorește inamicului și forței sale. Cu toate acestea drumul trebuie continuat — nu există posibilitate de întoarcere.

Este foarte tîrziu, aerul de sub cort este plin de umezeală. Din cortul nostru se aud încă glasuri, dar nu sint glasurile unor bărbați demoralizați. Explodarea glasurilor lor nu conținește. Fiecare cuvînt toarnă gaz pe focul dușmanilor, însă în sufletele lor sapă cute atît de adînc, încît a le umple cu ceva este imposibil.

Ziua a cincea

■ UNITATEA noastră a mărșăluit în liniște sub bolta cerească întinsă și nesfîrșit. Mulți dintre ai noștri au se îndoiu ca dușmanul avea spionii strecurărați printre noi. Îi presupunau a fi croitorul și locotenent-colonelul, al căror scop era să producă panică, nesigurăți și neîncredere. Au uitat cu toții că croitorul s-a mutat numai de curînd în oraș și nimeni nu-l cunoștea trecutul. În cea-

zent actele precum și toate problemele legate de persoana lui sint cercetate la comandament.

In general nu și-a prea atins scopul — poate că au fost numai de rutină — declarațiile solemne ale locotenent-colonelului și croitorului cum că dușmanul ar fi un monstru cu mai multe picioare. Ele au produs numai nervozitate și neajunsuri în autodisciplină. Asupra podiumului pe care se aflau a început să curgă o ploaie de injurături, iar croitorul a devenit ținta disprețului tuturor. El a conceput cîntecul acela caraghios, iar acum se găsea într-o situație de-ți era mai mare jalca.

Toate acestea s-au petrecut după ce am întrerupt marșul și ne-am oprit să ne odihnim într-o vale îngustă. A fost înălțat cortul galben și podiumul pe care au fost aduși doi arestați, cu miinile prinse în cătușe.

Generalul ne-a spus că miine în zori va avea loc întilnirea cu dușmanul, dar asta desigur doar pentru a-i liniști pe soldați. Numai că generalul nu bănuise care va fi reacția lor. Ura soldaților împotriva inamicului crescuse într-atît, că nu așteptau altceva decît să-i vadă chipul. Toate acestea aminteam de Evul Mediu, cînd era obiceiul să se modeleze din ceară chipul dușmanului, care era apoi tăiat cu săbiile.

Generalul n-a intuit acest lucru, s-a încapăținat în a refuza să explice situația pe înțelesul soldaților. La un moment dat mi s-a părut că unitatea l-a înțeles, dar puterea care-i stăpînea era mai tare și ei nu țineau decît într-o singură direcție: către potopul care-i aștepta.

Imediat după prînz am primit un nou ordin. Dușmanul nu se afla la depărtare de o zi — ordinul cel vechi nu era bun. Pînă la aliniamentul dușmanului vom putea ajunge numai în două-trei zile.

Reacția detașamentului a fost slabă, totul reducîndu-se la un singur strigăt. Mi-au venit în minte ridurile care se așază pe fața omului cînd doarme. Dușmanul era încă departe, de aceea întrebările despre identitatea lui au început din nou să ne roiască prin cap. Nu puteam mărșălui la nesfîrșit, lucrul acesta înțelegîndu-l, în sfîrșit, și comandantul. Din acest motiv, ne-am așezat tabăra odată cu lăsarea întinericului. Am ridicat corturile în liniște, cu rutină, fără nici un entuziasm.

Cei care au venit la mine să le panseze răsăturile nu vorbeau prea mult. Se prefăceau obosiți și așteptau pasiv ziua cînd se va arăta inamicul.

Nu ne este teamă, nu ne lăsăm cuprinși de panică, ne sacrificăm voinței noastre, care este numai a noastră, fără nici o legătură cu gîndurile noastre, cu noi înșine. Voință de somnambuli, Sintem pierduți în pustii urii, gîndurile ni se mișcă automat, picioarele mărșăluiesc, iar gurile se întreabă cine este inamicul. În fiecare dintre noi există cite o fiolă, care așteaptă doar ordinul de a fi spartă pentru a ne fortifica trupurile.

A șasea zi

■ IN JURUL amiezii doi soldați au încercat să dezerteze. Unul din ei era un băiat vesel, prietenos, pe cel de-al doilea nu mi-l amintesc, parcă nu l-aș fi văzut niciodată. Pedepsa care se aplica dezertorilor în timp de război era categorică și ea trebuia executată imediat.

Generalul a ales șase soldați care i-au luat pe cei doi dezertori și i-au dus jos, în spatele unui staul pe lingă care tocmai treceau. Noi, ceilalți, am rămas sub un soare cumplit, care se strecura printre nori. Îmi amintesc de zgomotul produs de manevrarea armelor, de muștele care dădeau tircoale părului nostru slinos, de ordinele scurte și suierate ale generalului și de impuscăturile care ricoșau în pereții staulului și pe care pădurea ni le returna după citeva secunde. Cei șase soldați i-au îngropat în mare liniște, pe dezertorii morți. Lopețile lor se izbeau de pămîntul ca piatră, iar liniștea nu era tulburată nici măcar de pașii soldaților care se întorceau spre tabără.

Astăzi însemnez doar atît, plus evenimentele care s-au petrecut de cînd ne-am așezat tabăra. Ne-am strîns în jurul podiumului pe care se urcase colonelul, nici n-am observat cînd a ieșit din cortul galben. Voia să ne spună ceva, mișcările lui nu erau nervoase, dar și așa se putea deduce din ele încordarea care zăcea în el. N-a apucat să ne spună ce avea de spus, am deslusit doar niște cuvinte despre dușman cînd deodată, dinspre cortul galben, a răsunat o impuscătură infundată. Colonelul s-a aruncat pe podium fără să mai scoată un cuvînt.

Pentru o clipă s-a așternut liniștea. Într-o clipă au năvălit pe podium citiva oameni sub a căror greutate acesta a cedat. Am încercat să auzesc cit mai în față, dar a fost cu neputință, iar cînd, în cele din urmă, am reușit să auzesc lingă el, colonelul era deja fără viață.

Nu știu dacă-mi amintesc bine, dar atunci mi-a trecut prin cap că bătălia dintre bărbați și haosul care s-a iscat n-a

fost întrerupt de nici un strigăt. Nu se auzea decît larva care amintea mugetul unei turme de fiare închise într-un țarc. Este foarte probabil că n-aș reuși să redau în cuvinte gustul respingător al acestor clipe.

Memoria mea reproduce cu limpezime numai scenele următoare: generalul și locotenent-colonelul s-au așezat în fața noastră cu automatele în mină. Lumina lipicioasă, galbenă a reflectorului care cădea asupra podiumului distrus, corturile, fețele urite ale soldaților și trupul locotenent-colonelului. Prin lumina cleoasă plutea un zgomot ciudat.

Se poate ca glasul generalului să fi răsunat încă multă vreme, timp în care eu am putut să-l înregistrez ca pe un ordin:

— La cea mai mică încercare de revoltă o să vă impușc — urlă el, descriind cu mina întinsă asupra noastră un semicerc. Ceea ce s-a întimplat nici nu putea fi evitat. Colonelul a înnebunit, a încercat să oblige unitatea să creadă într-un dușman neadevărat numai pentru ca el să-și poată folosi nelimitat puterea. Locotenent-colonelul avea dreptul moral să îndrepte arma asupra criminalului. Acest fapt a oprit extinderea fricii și nesigurății în unitatea noastră și el a făcut posibilă instaurarea adevărului. În viitor colonelul nu va mai putea schimba ordinele pe care le primim despre situația inamicului, comandamentul va fi mai puternic, iar capacitatea de luptă a unității va crește. Dacă nu va fi instaurată o disciplină absolută, vom introduce un regim aspru. Cea mai mică dovadă de nesupunere și opoziție față de comandament va avea ca rezultat pedeapsa cu moartea!

Generalul și locotenent-colonelul aveau armele îndreptate asupra noastră. N-am putut sta de vorbă cu nimeni, de aceea nu cunosc părerea celorlalți. Știu doar că cei care suferă nu cunosc limite, limitele înjosirii și ale tiraniei. Ei nu pot să gîndească la nimic, ci doar să aștepte răbdători clipa în care dușmanul va deveni real. Să aștepte ca niște copii și să nu cunoască limitele suferinței.

A șaptea zi

■ NOAPTEA a fost dată alarma. Nici n-a apucat sirena să tacă și noi eram deja aliniați cu toții în fața centrului. Se putea ca dușmanul să fie pe aproape — am văzut multe fețe încordate de atîta așteptare. Dar cum arăta oare inamicul? Soldații erau palizi și cu toate că ochii le erau dilatați din cale-afară, ei nu vedeau nimic.

În spațiul dintre corturi ochii noștri au găsit numai lumina galbenă a reflectorului și pe cei doi comandanți cu automatele în mină. Ne mișcam sub lumina slabă ca o turmă de animale și ne-am oprit în locul pe care ni l-a arătat generalul. În cealaltă parte a cortului s-a produs agitație. Se auzea un glas care chema la revoltă, apoi glasul s-a frînt și s-a auzit la scurt timp un zgomot produs de un corp care se prăbușește. Mi l-au adus imediat, era fără cunoștință, iar la timpă avea o rană urîtă.

— Trimite-l să sape, doctore — spuse unul dintre ei, să nu-i mai treacă prin cap una ca asta.

Bărbatul rînit a rămas la mine toată noaptea. I-am curățat și i-am pansat rana încă pe cînd se mai găsea fără cunoștință. Apoi mi-a repetat de mai multe ori că trebuie să organizăm o revoltă, că vrea să-i otrăvească pe general și pe colonel. Avea un glas ciudat și uitase cu totul de rana de la timpă. Dimineața l-am dus în cortul galben, al generalului, și nu l-am mai văzut de atunci.

Cu fiecare zi mărșăluim tot mai mult, terenul devine din ce în ce mai greu de străbătut. Ne-am așezat tabăra în preajma prinzului, fețele soldaților arătau de parcă ar fi fost de ceară. Știu că comandantul a impus un nou regim, dar nu-mi dau bine seama în ce constă el.

După ce am ridicat corturile — se lăsase deja întinericul — ne-am adunat în fața podiumului reparat și așteptam ordinele pentru marșul din ziua următoare. A trecut mult timp pînă ca cineva să se arate. În cele din urmă generalul a ieșit din cortul galben, s-a urcat pe podium și a început să vorbească repede:

— Dușmanul și-a așezat tabăra la o zi de mers în direcția răsărit. Zise el, să fim gata de luptă pentru miine dimineață.

Printre soldați s-a auzit un murmur, dar nimeni n-a scos nici un cuvînt. Generalul a continuat apoi cu același glas: inamicul este un popor străin, al cărui stil de luptă se aseamănă cu al nostru, dar este mult, mult mai atroce. Cînd a dat să coboare de pe podium din cortul galben a ieșit locotenent-colonelul cu miinile întinse înspre el.

— Nu-i adevărat — strigă el și alergă către general. Tabăra inamicului se găsește la apus de poziția noastră și după calculele mele ea este la o depărtare de cel puțin două zile de marș.

— Nu încapă nici o îndoială că el se găsește la răsărit, a răspuns generalul cu răutate.

Locotenent-colonelul a alergat repede înspre podium și a scos dintr-un ambalaj un obiect mare. L-a desfăcut și a început să arate și să deseneze cu el în aer. Mai

Desen în creion de J. T. Lundbye (Danemarca)

mult ca sigur că pe-o hartă n-ar fi putut să arate. În jurul lui soldații așteptau ca niște copaci creșcuți dintr-un pămînt arid. Pe fețele lor nu se citea nimic. Îmi făcea impresia că nu toți soldații se uitau la cei doi bărbați care se certau pe podium, mulți se uitau la pămînt, la fețele celor din jur sau pur și simplu printre corturi. Le lipsea orice expresie — ca și cînd priveau ceva greșit pe care nu erau capabili să-l înregistreze; stăteau indiferenți ca și cînd cel care se juca cu ei și le dădea posibilitatea să se miște ar fi uitat de ei.

Glasul generalului se auzi din nou. Cei din jurul lui parcă presimțeau ceva.

— Studiind harta, rezultă că inamicul poate fi atît la apus cit și la răsărit, nu ne este la îndemînă să stabilim cu exactitate direcția. Pe baza unor date precise, sint convins — în ce mă privește — că direcția bună este răsăritul și că dușmanul se află atît de aproape că ajunge, pentru a-l întilni, un marș de o singură zi.

Locotenent-colonelul, care în timp ce vorbea generalul, se plimba de ici-cole în preajma lui, a sărit ca o pasăre speriată strigînd: spre apus, spre apus, spre apus! Generalul s-a întors spre noi vrînd să termine definitiv cu toate. Unitatea va primi ordinul la noapte sau cel mai tirziu miine dimineată, spuse el.

Ne-am împărțiat și am dispărut fiecare în corturile noastre. În majoritatea corturilor nu s-a aprins lumina, vîzduhul este plin de ceața care s-a răspîndit peste tot și toate lucrurile sint umede. Astă seară n-am avut nici o vizită. Ideală unitate! Nu mă gîndesc la mine, la corpul meu care nu are nimic comun cu al celorlalți și simte dureri care nu aparțin altora.

Ziua a opta

■ DIMINEATA unitatea noastră a fost împărțită. Planurile comandantului sint neclare, poate că cele secrete să fie mai limpezi. Nu știu, dar parcă nu am nici un fel de putere asupra a tot ce se întimplă.

De undeva ne chema o sirena. Primele raze de lumină ale dimineții conturau în ceață coroanele copacilor. Generalul a ordonat ca unitatea să fie împărțită în două părți — pină la urmă nu au căzut la nici o înțelegere asupra adevăratei poziții a inamicului. O grupă trebuia să se îndrepte spre răsărit sub comanda lui, cealaltă, comandată de locotenent-colonel, spre apus. Cele două detașamente, cu efective reduse, trebuiau să lupte împotriva dușmanului.

Împărțirea s-a făcut fără multă zarvă. S-a format mai întii o grupă care a trecut în partea stîngă, apoi a doua la dreapta, s-a oprit o clipă, apoi a urmat altă grupă care s-a adăugat celei din stînga, alta la cea din dreapta și așa mai departe. Întîmplător, cele două coloane erau aproape la fel de mari. Am ridicat apoi tabăra și am plecat fiecare în direcția indicată. Între cele două unități astfel formate s-a așternut ceața și a fost întreruptă curînd orice legătură.

Am încercat să urcăm un deal, dar am fost învăluiți de un aer umed și în scurt timp părul și uniforme ne erau ude complet. Comandantul ne-a ordonat să ne oprim. A schimbat spre sud direcția marșului, fără să ne spună de ce. Apoi un timp ne-am îndreptat spre răsărit, dar numai pentru a o lua apoi spre nord. Am mărșăluit pînă spre seară. Întinericul s-a lăsat repede, amestecîndu-se cu ceața. Cînd am început să desfăcăm corturile pentru a ridica tabăra, am constatat că ele erau ude din noaptea trecută. Pinza nu mai era capabilă să rețină apa, care picura peste soldații zgribuliți.

M-am instalat într-unul din corturile cele mari, cortul nostru fiind luat de cealaltă grupă. De jur-împrejur stăteau întinși soldați, care dormeau buștean. Alții, neputînd închide ochii, mingiau foaia de cort. Peste tot domnește liniștea, pașii gîrzilor se aud prin ceață ca niște miini care aplaudă. Lumea s-a micșorat, închisă între zidurile picăturilor de ploaie care nu mai conțeneau.

Ziua a noua

■ ȘED SPRIJINI de o piatră, infofolit în hainele rupte, ca să nu-mi fie frig. Mi-am ridicat capul și cînd i-am zărit pe cei morți mi l-am lăsat iarăși înapoi. Cadavrele stăteau sfîșiate pe cîmp ca după o orgie, ca niște conuri dintr-un copac pustiit de o veșterită imensă.

Am piciorul sting rupt, cizma mi-a intrat în rană. Nu pot s-o descalț, am zăcut un timp fără cunoștință, apoi a fost prea tirziu. O schiță dintr-o grenadă mi-a intrat în spate, s-a așezat sub pămîntul sting. Mă doare rana de la picior, durerea îmi urcă în întregul corp.

Cu dușmanul ne-am întilnit dimineața, la scurt timp după ce am pornit în marș. Arăta ca și noi, ca detașamentul de care ne-am despărțit aseară.

Lumina este mai limpede, dar soarele este încă acoperit. În sfîrșit, o zi fără ceață. Nu era întineric, nu era ceață, între noi și dușman nu se aflau decît niște stînci, nimic altceva, și numai un joc al destinului a putut determina acest sfîrșit tragic, această întimplare nefericită. Bolta cerească era limpede ca o apă, vîzduhul era liniștit, distanța dintre noi și inamic, atunci cînd am început atacul, de numai cinci sute de metri.

În ochii soldaților se citea hotărîrea. Sub imperiul voinței lor, trupurile li se mișcau ca niște strune, se opeau o clipă apoi se aruncau înainte ca niște ciini de vîntoare hipnotizați de o urmă. Au dispărut toate zgomotele în afară de tropotul picioarelor pe pămîntul ca piatră. Nici un cuvînt, nici un ordin. Pe ultima porțiune au luat-o la fugă. Au început să se audă din nou zgomote, a răsunat un strigăt groaznic — parcă ar fi urlat o fiară rînită mortal și care n-a înțeles încă ce se întimplă cu ea.

Dintr-odată am văzut soarele de cealaltă parte a bolții. Cînd am încercat să mă ridic, am simțit o durere cumplită în spate — ca și cînd într-o apă mare ar fi pătruns o rază de lumină care s-a împărțiat apoi în toate părțile.

Totul în jur este fără viață, în afară de două păsări care se țin cit mai departe de mine. Locul acesta în care mă aflu, cuprins între dealuri, ca un mormînt, este groaznic. Mă gîndesc pentru o clipă la dumnezeul care ne-a aruncat în situația asta respingătoare. Pierderile sint mari.

Durerea de la picior nu se domolește, mi-e teamă că nu voi mai putea s-o domîni, deja nu-mi mai simt degetele. În pistolul care-mi atîrnă pe șold am mai multe gloante — pot aștepta în liniște lăsarea nopții.

Lumina începe să pălească...

Am vrut întotdeauna să am timp să mă lămuresc unde este sfîrșitul acestui lanț și unde nu mai încap loc pentru alte evenimente... Dorința aceasta a început totdeauna cu frică, cu teamă și sfîrșește în locul acesta pustiu, unde s-a împlinit. În sfîrșit, am timp... dar acum nu mai pot scrie...

Prezentare și traducere de Alice și Nicolae Nicoară

„Spectacole 1970-1975”

● Editura Meddens din Bruxelles a tipărit, în îngrijirea lui René Hai-naux, un impunător volum, de excepțională condiție grafică, intitulat Spectacole 1970-1975, Montări noi, scenografii noi, autori noi. Fotografii foarte mari, de scene, schițe scenografice, perso-

Poezia se comportă bine

● Anul acesta, „Intil-nirile poetice” de la Ville-neuve-les-Avignon, orga-nizate în cadrul Festi-valului de la Avignon, vor avea loc între 9 iu-lie - 8 august. În pre-față, minăstirea din oraș găzduiește expoziția „Poésie 40”. Pierre Seghers a locuit în Ville-neuve-les-Avignon între 1927 - 1944. El a creat aici revista „Poésie 40”. Apoi a publicat texte de Eluard, Aragon, Pierre

naje recomandă, printre cele mai bune spectacole moderne din lume, Leon-ce și Lena de Büchner regizat de Liviu Ciulei la Teatrul „Bulandra” (o i-magine a spectacolului e chiar coperta cărții), Mă-sură pentru măsură de Shakespeare la Teatrul Giulești, regizat de Dinu Cernescu, Harap Alb du-pă Creangă, la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, regizor Zoe An-ghele-Stanca, Puterea și adevărul de Titus Popo-veci la Teatrul „Bu-landra” (cu un amplu ar-gument al regizorului Li-viu Ciulei privind planta-rea spectacolului în tea-trul rond).

Asupra acestei ultime montări insistă în mod deosebit și prefața, con-siderind-o „o invenție in-genioasă în remodelarea spațiului teatral”.

Emmanuel, Robert Des-nos. Așa a luat naștere editura sa. Expoziția îi evocă debutul. Pentru a aniversa 35 de ani de ac-tivitate a lui Pierre Seg-ghers, editura care-i poartă numele organizează în aprilie o „campanie de poezie”. Prilej pentru editarea unei antologii de texte ale celor aproape o sută de poeți publicați de la înființarea editurii. Volumul va avea un ti-raj limitat și nu va fi re-tipărit.

Letopiseț al luptei pentru libertate

● „Orizonturi noi”, edi-tura creată anul trecut de Uniunea scriitorilor din Vietnam, și-a propus ca țel principal publica-rea celor mai noi scrieri ale literaturii vietnameze și străine. Primele cărți apărute: o antologie cu-prinzind 33 de povestiri vietnameze scrise în pe-rioda 1945-1975, în care sint prezente trei genera-ții de scriitori. Apoi vo-

lumul Poezia Vietnamu-lui 1945 - 1975, în care poeți din diferite genera-ții vorbesc despre bărbă-ția unui popor care și-a dobândit libertatea prin lupte grele și care acum construiește socialismul. În zile de primăvară se intitulează o culegere de versuri în care poetul Te Han a strins scrierile de după călătoriile sale în sud, înainte și după pri-măvara anului 1975.

Monica Vitti : „Mi-e teamă de violență”

● Apariția pe ecranele pariziene a celui mai re-cent film în care Monica Vitti interpretează rolul principal - Poveste de dragoste (regizor Marcello Fondato) a prilejuit apa-riția unui interviu cu ac-trița în „Le Figaro”. Spi-cuim: „Aș vrea să revin la filme mai ancorate în realitatea socială... Mi-e teamă de tot. Mi-e teamă de violența în care se scaldă acum Roma, de a-gresivitatea vieții mo-derne. Visez zile fără fo-tografi, plimbări pe malul mării, visez să mă insta-lez la Florența într-o casă în care să văd cul-lorile mele preferate: galben, roșu închis, roz, alb. Niciodată negru. Cred că viitorul este atât de precar, încât e mai bine să rizi de visele tale”.

Gindirea poetică a lui Neruda

● Cercetătorul Alain Sicard a susținut la Sor-bona teza de doctorat Gindirea poetică a lui Pablo Neruda, primul stu-diu global francez asupra poeziei nerudiene, care pină acum nu a făcut de-cît obiectul unor lucrări fragmentare. Intreaga lu-crare a lui Sicard e axată pe încercarea de a recons-titui itinerarul nerudian, raporturile poeziei ace-stuia cu istoria, dar și cu existența imediată, cu timpul său.

Mihail Șolohov premiat

● Mihail Șolohov a pri-mit, pentru ansamblul operei sale, premiul Lotus, decernat de Asociația scri-itorilor afro-asiatici.

Omagiu lui Beethoven la Pekin

● Cu prilejul comemo-rării celor 150 de ani de la moartea lui Ludwig van Beethoven, la Pekin a avut loc un concert radio-televizat cuprinzând lucrări ale compozitoru-lui; de asemenea, au fost ținute mai multe confe-rințe publice despre via-ța și opera celui care a compus Simfonia a IX-a.

O insolită cercetare istorico- iconografică

● Vocile tainice ale zi-durilor - Contraistoria Parme este titlul unui studiu realizat de Marzio Dall'Acqua, un cercetător italian care a preferat să părăsească izvoarele și căile clasice ale istoriei, pentru a face apel la un gen insolit de „docu-mente” și anume la așa numitele „graffiti”, de-sene și inscripții (anonime sau semi-semnate), pe pereți, monumente, sculp-turi, copaci, bănci etc. A-ceste „graffiti” au o inde-lungată tradiție în Italia. O dovadă este și faptul că cercetarea lor a permis întocmirea unei istorii politice, sociale și cultu-rale a orașului Parma, deosebit de bogată în semnificații și amănunte revelatoare. În imaginea de mai sus, este reproduc un „graffiti” reprezentând figura unui cavaler că-lare, găsit pe peretele Capelei Valeri a Domului din Parma.

Cannes '77

● A 31-a ediție a Fes-tivalului de la Cannes începe să se contureze ca program. Pină acum este cunoscută selecția ameri-cană: Three Women (Robert Altman), Bound for Glory (un film inchi-nat cîntărețului folk Woodie Guthrie), Car-Wash (o peliculă „neo-realistă” despre negri). Marea Britanie va parti-cipa cu The Duellists (Ridley Scott) și Valen-tino (Ken Russell); Sue-dia cu Bang (o fabulă fantastică), Ungaria cu Povestiri din Budapesta, istoria poetică a unui tramvai realizată de Ist-van Szabo; Uniunea So-vietică cu Orfelinii, rea-lizat de Nikolai Guben-ko. „Marea necunoscută” este deocamdată selecția franceză.

„Viața și vremurile lui Chaucer”

● The Life and Times of Chaucer este titlul unei remarcabile biografii literare despre celebrul scriitor englez din sec. XIV (cca. 1340-1400) scri-să de romancierul John Gardner și apărută în Editura Knopf (S.U.A.). Lucrarea, ca toate scrie-riile despre Chaucer, re-prezintă un act temerar, întrucât, așa cum arată Gardner, autorul Povesti-rilor din Canterbury n-a vorbit niciodată despre el însuși decît „glumind”, „spunînd lucruri banale”, sau „făcînd considerații despre cunoștințe ocazio-nale”. Iar „datele și fap-tele oficiale din viața lui Chaucer, numeroase cum sint, reprezintă deseori doar ademeniri spre con-fuzii, nu pentru că poe-tul și vremurile sale erau misterioase, ci pentru că, întocmai frescelor vechi, conexiunile vitale sint în cea mai mare parte pier-dute, dispărute din lume ca un fum”. Gardner a recreat lumea lui Chau-cer din datele istoriei poli-tice și diplomatice, ale aunoșterii intelectuale și literare a timpului și ale mediului social reflectat în textele lui Chaucer. Sint prezente în lucrare personaje celebre ca re-gele Edward II (care a domnit între 1327-1377), fiul acestuia, Edward - Prințul negru, John de Gaunt, cumnatul lui Chaucer, Richard al II-lea, Henry Bolingbroke, care l-a detronat pe Ri-chard, devenind Henric al IV-lea etc.

Nu lipsesc aspecte ale disputei filosofice între „realism” și „nominalism”, după cum nu lipsesc nici poemele tirzii și intențio-nat nerafinate ale lui Chaucer.

Biografia este însoțită de un amplu repertoriu bibliografic, punînd în evidență bogăția lucrărilor ce s-au scris cu privire la marea scriitor al Renaș-terii engleze.

Béjart la New York

● „Baletul secolului XX”, condus de coregra-ful francez Maurice Bé-jart, a făcut recent un turneu pe Broadway. A fost a cincea oară cînd acest ansamblu din Bru-xelles s-a produs în me-tropola americană. Repertoriul a cuprins, printre altele, piesa de rezistență care este pentru „Balet du XX-eme siècle” Ritul primăverii de Strawinsky, precum și Bolero de Ravel.

Festivalul filmului de autor

● Al XX-lea Festival al filmului de autor de la San Remo se distinge - după cum subliniază l'U-nită - ca o „manifestare a creațiilor cinematografice de largă respirație soci-ală”

Experiența lui Andrzej Wajda

● Realizînd, la teatrul „Stary” din Cracovia, spectacolul cu Idiotul de Dostoievski, regizorul po-lonez Andrzej Wajda a prezentat totodată spec-tatorilor modul său de lucru cu actorii în timpul repetițiilor. Spectatorii au asistat la montarea pie-sel, urmărind de la înce-puț munca regizorului, pregătirea rolurilor de că-tre actori, nașterea formei definitive a spectacolului. Exprimîndu-și opinia asu-pra acestei experiențe

Rosy Barsony

● Recent s-a stins din viață la Viena, în vîrstă de 67 de ani, Rosy Bar-sony, steaua operei din anii 1930-1940. A debutat la Budapesta, fiind apoi angajată la Theater an der Wien, unde a inter-pretat, printre altele, ro-lurile principale din ope-rețele lui Paul Abraham, Trandafirul din Hawai și Bal la Savoy, avînd ca parteneri alte celebrități, ca Martha Eggert și Jan Kiepura.

Săptămînile festive vieneze

● „Wiener Festwochen” - tradiționalul festival găzduit de capitala Aus-triei în fiecare primăvară, se va desfășura anul a-cesta între 14 mai și 28 iunie, depășind cu două săptămîni durata obișnu-ită a edițiilor anterioare. Sub bagheta lui Herbert von Karajan, Opera de Stat din Viena va pre-zenta spectacolele Truba-durul, Nunta lui Figaro, și Boema.

„Theater an der Wien” va găzdui un festival de balet, cu participarea u-nor prestigioase formații, între care: baletul Ope-rei de stat din Hamburg, Compania newyorkeza Merce Cunningham, ba-letul din Leningrad etc. La Stadthalle, Maurice Béjart și „Baletul secolu-lui XX” vor prezenta spectacolul coreografic Sim-fohia a IX-a de Beetho-ven. Un bogat program de expoziții, concerte și manifestări în aer liber completează armonios edi-ția 1977 a săptămînilor festive vieneze.

Pictura rusă și sovietică în S.U.A.

● Cea mai mare expo-ziție de pictură rusă și sovietică prezentată vre-odată în Statele Unite este programată pentru perioada 16 aprilie - 28 iunie anul acesta, la Me-tropolitan Museum din New York. Vor fi expuse 150 de lucrări din secolele XVI-XX, cea mai mare parte dintre ele provenind din Muzeul Rus din Len-ingrad și din Galeria Tretiakov din Moscova.

„Poezia spaniolă contemporană”

● La Editura Seghers, Jacinto-Luis Guerna a alcătuit antologia bilingvă Poezia spaniolă contem-porană (1945-1975), care cuprinde majoritatea ti-nerilor poeți spanioli de la Angel Gonzales (n. 1925) la Pere Gimferrer (n. 1945), confirmînd am-ploarea registrelor și per-suasiunea unei poezii noi, în plină dezvoltare, care reflectă realitatea Spaniei postbelice.

AM CITIT DESPRE...

Primejdii la ordinea zilei

S-A-ȘI CISTIGE existența practicînd singura mese-rie pe care o știe și care îi place - asasinatul. Psihologia mercenarului este pe cit de monstru-oașă, pe atît de simplă. O lume strîmbă oferă acestor psihopați - omeneste vorbind, nici un criminal nu poate fi considerat normal - debușee noi. Cine îi mai și plă-tește pe sadici pentru că le oferă prilejul de a-și sat-isface pofta de omucidere? Cartea Cîinii războiului, prezentată aici săptămîna trecută, descria mecanismul angajării lor de către grupuri interesate în ațitarea de conflicte artificiale în Africa, cea mai agresivă și mai perversă formă de neocolonialism. Mai există și ser-vicii secrete dispuse să inchirieze mină de lucru înalt calificată în înlăturarea radicală a indezirabililor, dar cei mai căutați patroni sint cercurile care diseminează teroarea ca prim pas spre resuscitarea fascismului.

Lista de mercenari disponibili de pe care au fost a-lesse personajele cărții lui Frederick Forsyth cuprindea francezi, belgieni, englezi, sud-africani etc. Una dintre caracteristicile tagmei lor este lipsa oricărei urme de atașament față de o patrie. Aceeași infirmitate sufle-tască se regăsește și la ultima promoție de recruți ai terorismului neofascist: indivizi fără căpătii din Ja-ponia și din Turcia, din Republica Federală Germania sau din America Latină.

Carlos - Portretul unui terorist de Colin Smith (tî-năr reporter la săptămînalul britanic „Observer”) este o încercare de a schița portretul unui asemenea tip. Încercare temerară, căci așa-numitul Carlos, venezue-lanul în vîrstă de 27 de ani care a săvîrșit, într-un răstimp de 30 de luni, opt asasinat, două răpiri în masă și un atentat cu bombe, circulă încă liber. Ni-meni nu poate garanta că sordida imagine pe care a reconstituit-o Colin Smith din crîmpeiele de informații disponibile - relatări ale presei, mărturii ale unor fe-mei care au trăit cu el, ale unor indivizi din marginea societății care au bătut cu el, sau ale unor persoane care au fost pe punctul de a fi ucise de el - nu-l va îndema-nă să înscrie pe răbojul său și o răzbunare personală. Din recenzia la cartea recent apărută, publicată în-tr-unul din ultimele numere ale lui „The New York Ti-

mes Book Review”, rețin episodul caracteristic al îm-pușcării lui Joseph Edward Sieff, în vîrstă de 68 de ani, cetățean britanic. Sieff era evreu. Motiv mai mult decît suficient pentru a fi sortit morții de un hitlerist de modă nouă cum este Carlos. Acesta a sunat, pur și simplu, la ușa lui Sieff și l-a silit, cu revolverul în mi-nă, pe servitorul portughez care i-a deschis să-l ducă la stăpînul său. Sieff se îmbrăca pentru cină. Carlos a dat buzna în camera de baie, a îndreptat revolverul spre chipul uluit al bătrînului gentleman care nu-l cu-noștea pe agresor și a tras de la un sfert de metru depărtare. Glonte de 9 milimetri i-a sfărîmat cițiva dinți și s-a oprit în maxilarul superior. Carlos s-a in-tors și a fugit înainte chiar ca trupul lui Sieff să fi atins podeaua. Această victimă a supraviețuit. Altele - de pildă cele trei persoane ucise de el la Paris în 1975 - nu. Ce fel de om trebuie să fii ca să împuști în față, de la mică distanță, un bărbat de 68 de ani, pe jumătate dezbrăcat, acasă la el, în camera de baie? - se întrebă și Smith, și recenzentul.

Datele biografice nu spun mare lucru: fiu al unui foarte bogat avocat din Venezuela care și-a educat co-piile la Londra, Carlos Martinez, pe adevăratul lui nu-me Ilich Ramirez Sanchez, rătăcește prin lume, trăgînd pe sfoară polițiile diverselor țări, este implicat în cele mai odioase dintre actele ireponsabile care au minjit cronica ultimilor ani, își schimbă, pare-se, frecvent stă-pînii, și a ajuns la fel de priceput în estorcarea unor mari sume de bani, ca și în premeditarea omorurilor: după ce a ucis cu singe rece pe unul dintre ostatecii luați la conferința ministerială O.P.E.C. de la Viena, în decembrie 1975, a făcut pe glumețul, pe bonomul, cu ceilalți, pentru ca la sfîrșitul aventurii s-o steargă cu cinci (unii spun 50) milioane dolari, plățiți de două dintre țările producătoare de petrol pentru răscumpă-rarea miniștrilor lor.

În aceste zile, cînd în Republica Federală Germania, banda Baader Meinhof - și ea aliată, la un moment dat, cu grupul lui Carlos, căruia i-a cedat un număr de grenade furate - a comis o nouă crimă teroristă, ucigîndu-l în mod laș pe procurorul general al repu-blicii, nu e nevoie să citești cărți pe această temă pen-tru a-ți da seama cît de primejdioase pot fi folosirea, subvenționarea sau fie chiar numai tolerarea actelor fasciste.

Felicia Antip

O nouă editură daneză...

...se numește „Huset Verlag” și să vină la prețuri accesibile afișe, grafică de carte și de ziare create de artiști progresiști. Pină acum a tipărit două volume de grafică, sub titlul comun Muncitorul danez. Sint înmă-

nuncheate lucrările lui Hans Ludwig Larsen și Paul Steffensen, artiști a căror creație este inspirată din viața pescarilor. În imagine, un desen din volumul Muncitorul danez.

„Bolivar în America noastră”

● Omagiiind memoria marelui luptător pentru libertate — Bolivar, „Casa de las Americas” a decernat anul acesta un premiu extraordinar — „Bolivar în America noastră”. Premiul, acordat de un juriu format din reprezentanți a 17 țări, a revenit scriitorilor Miguel Acosta Saignes, din Venezuela (pentru volumul Accion y utopia del hombre de las dificultades) și Francisco Pividal, Cuba (pentru volumul Bolivar: pensamiento precursor del antiimperialismo).

„Anul în care s-au aprins luminile”

● Anul în care s-au aprins luminile este un roman impresionant, scris cu mult umor de Terry Kay și publicat de Editura Houghton Mifflin (S.U.A.). Acțiunea se petrece la Emery, Georgia, în acei ani agitați de după al doilea război mondial când mulți din locuitorii continuau să-și lumineze locuințele cu lampă de gaz și-și trăiau viața de pe o zi pe alta. Privind înapoi, spre copilăria lui petrecută într-un mic oraș, Terry Kay interesează realul cu imaginarul pentru a surprinde singurătatea și semnificația majoră a micilor evenimente ale vieții monotone. În imagine, coperta cărții.

„Pictura în Anglia”

● O sinteză privind aportul picturii engleze la tezaurul artei universale este considerată monografia lui John Sutherland — Pictura în Anglia: 1525 — 1975, apărută recent la Londra. Autorul prezintă, critic, 450 de ani de pictură în Marea Britanie: artiștii de seamă (Holbein, Hogarth, Turner, Constable etc.), capodoperele (splendid ilustrate), precum și marile teme (portretistica, peisagistica, scenele de gen etc).

Dante în limba croată

● La Zagreb au apărut recent două volume Dante-opere, care cuprind toate operele marelui Dante Alighieri traduse de Frano Cale și Mate Zorić în limba croată.

„Der Spiegel” despre „Oliver's Story”

● Așa cum am mai anunțat, al doilea roman al lui Erich Segal nu-l egalează pe primul — Love Story — nici în succesul de public și nici în cel de critică. O explicație interesantă aflăm în cronică publicată de săptăminalul vest-german „Der Spiegel” după apariția cărții Oliver's Story în limba germană, în Editura Hoffmann und Campe (care a lansat pe piață, cu mare tam-tam publicitar, 100.000 de exemplare, investindu-le, cam hazardat, se pare, cu inscripția „Cartea anului”). „Tot ce a fost mai rău în moartea lui Jennifer de pe urma leucemiei — scrie „Der Spiegel” — este că Oliver, tinărul și bogatul ei soț, a rămas mai departe îndurerat și plin de remușcări, dar totuși în situația de a prileji autorului său, Erich Segal, un nou Love Story... Ceea ce nu e chiar un serviciu nici pentru scriitor și nici pentru personaj: primul se întrece în platiitudin, din care alcătuiește o carte ce nu mai pune nici o problemă; al doilea își poartă doliul lamentabil, în patul unei milionare”.

Istoria Poloniei

● Prima încercare făcută în R.P. Polonă de prezentare integrală, într-un singur volum, a istoriei țării, o constituie Istoria Poloniei, lucrare colectivă a cercetătorilor din Poznan, sub redacția prof. dr. Jerzy Topolski. Din colectiv mai fac parte istorici cunoscuți ca Jan Zak, Benon Miskiewicz, Antoni Czubinski.

Centenar Nowowiejski

● Presa poloneză și instituțiile lirice sărbătoresc anul acesta 100 de ani de la nașterea lui Feliks Nowowiejski (1877 — 1946). Compozitor, organist și pedagog remarcabil, Nowowiejski este creatorul unor lucrări binecunoscute, din care amintim: Quo vadis (1903) și Legenda Balticeii (1924).

„Gentlemanul vagabond...”

...este titlul sub care, în aceste zile, rulează pe ecranele pariziene filmul despre viața și opera genialului actor Charlie Chaplin. Pelicula de lung metraj consacrată părintelui comediei cinematografice aparține lui Richard Patterson. Într-un mesaj adresat realizatorului, Chaplin regretă lipsa sa de la premieră. Virsta își spune cuvântul...

„Ultimul Tycoon” ecranizat

● Povestea tinărului actor de la Hollywood care, din succes în succes, își trăiește propriul mit, pină când realitatea i se impune prin negația cea mai absolută a vieții — adică romanul Ultimul Tycoon al lui F. Scott Fitzgerald — a fost re-

cent ecranizat în regia lui Elia Kazan, scenariul fiind semnat de scenariorul englez Harold Pinter. Ca mai toate filmele lui Kazan, și Ultimul Tycoon poartă amprenta unei profunde chestionări Americii.

ATLAS

Memento

● Acum, cind totul reintră în normal — un normal pe care îl uitasem aproape și care dezvăluie ochiului nostru improspătat de dezastre latruri bizare și necunoscute — acum, cind pămîntul s-a reintors, fără sentimentul culpabilității, la rosturile lui idilice și altruiste, cind ne reagemăm fiecare în casele noastre, nou-noușe sau purtind cicatricele nenorocirii, în vicile noastre bine sau rău orinduite, acum putem arunca o repede și precaută privire înapoi, o lungă și cercetătoare privire înainte, ne putem întreba ce s-a întâmplat și ce va mai trebui să se întâmple pentru ca orele și zilele acelea de tragică și înălțătoare unire să nu dispară, odată cu ultimele ruine, din suflul nostru, ce va trebui să nu uităm pentru a nu ne uita pe noi cei din orele și zilele care ne-au însemnat istoria.

...Va trebui să nu uit zilele petrecute lingă ieșirea cinematografului „Luceafărul”, în praful transformat în nori compacți improspătați fără încetare de agitația tirnăcoapelor și de mandibulele mestecind mereu ale escavatoarelor, în mirosul greu al dezinfectantelor amestecat insuportabil cu privescirea celor descoperiți prea tirziu; zilele acelea ca un coșmar cu ochii deschiși, cu ochii deschiși mari și fixați asupra zecilor de oameni albiți de moloz, desfigurați de oroare, întorși voluntar în acea preistorie din care mai putea fi, poate, salvat cineva. Va trebui să nu uit pe tinerii aceia certați uneori pentru părul lor prea lung, pe tinerii aceia căfărați din primele clipe, din proprie inițiativă, pe munții de moloz și rămași acolo zile și nopți ca o armată a buneicredinței, a buneivoinței, a bunului simț. Va trebui să nu uit niciodată lacrimile — ce lăsau dire curate pe obrazul murdar — ale unuia dintre ei, în timp ce îmi arăta pe o carte de-a mea descoperită între ruine o poezie care i se părea că prevestește dezastrul. Va trebui să nu uit niciodată pe tinerii aceia capabili să salveze vieți, să transporte cadavre și să plîngă pentru poezii. Va trebui să nu uit soldații care munciau de ducăzeci și trei de ore, fețele lor de copii de la țară, de adolescenți nădușiți de dans la balul de la căminul cultural, fețele lor devenite cenușii, cu cearcăne scrijelate adinc, poate definitiv, de oboseala care îi descompunea ca o moarte pe care mai aveau puterea să o înfrîngă. Va trebui să nu uit gîndul care m-a cutremurat privindu-i. M-am gîndit atunci, deodată, că această armată care luptă cu atita inversunare, cu atita eroică dezlănțuire, pentru a recuceri naturii fiecare centimetru de pămînt, nu a luptat niciodată pentru a cuceri pămînturi străine, că această armată este una dintre foarte puținele armate curate de pe pămînt, că aceste formații de luptă au luptat întotdeauna numai împotriva forțelor iraționale ale naturii, sau a forțelor dezlănțuite asemenea forțelor iraționale ale naturii...

...Privesc orașul devastat de pămînt, mă gîndesc cit de multe sint de construit și sufăr ca un cine că Amphion este numai un mit, că nu pot doar să țau lira și să oblig pietrele să se clădească una peste alta.

Ana Blandiano

La Moscova

O dezbatere despre realism

● La invitația revistei de teorie și critică literară „Voprosi literatury”, criticii Aurel Martin, directorul Editurii Minerova, Dan Hăulică, redactor șef al revistei „Secolul XX”, Ion Ianoși, șeful catedrei de estetică de la Facultatea de filosofie din București, și Gabriel Dimisianu, redactor șef adjunct al revistei „România literară”, au participat la o amplă dezbatere cu tema: **Viață. Creație. Realism.** Alături de reprezentanții sovietici, esteticieni, specialiști ai literaturii universale, critici ai fenomenului literar contemporan, participanții români au abordat din unghiuri variate problemele puse în discuție, căutînd să sintetizeze experiența bogată, dinamică a literaturii noastre de astăzi, văzută în dialectica ei istorică. Au fost relevate contribuțiile teoretice și realizările artistice din literatura noastră contemporană care adîncesc semnificațiile, forța de cuprindere a realismului ca noțiune integratoare și opțiune fundamentală a frontului nostru literar. În modalități diferite, în relație cu un cîmp de multiple interferențe istorice și culturale, raportîndu-se la problemele realismului la climatul nostru literar-artistice, participanții români au înfățișat aspecte ale schimbului de opinii și ale interesului pentru

idei proprii momentului actual din critica noastră. Cu prilejul acestei deplasări la Moscova, delegația Uniunii Scriitorilor a făcut vizite la redacțiile unor reviste literare pentru a realiza o mai bogată informare reciprocă și pentru diversificarea modalităților de colaborare. Atît la revistele „Voprosi literatury” și „Inostrannaja literatura”, cit și la săptăminalul „Literaturnaja gazeta” s-au făcut propuneri concrete privind lărgirea ariei de valori românești clasice și contemporane îndreptățite să stea în atenția publicului sovietic. Evenimente importante ale acestui an — sărbătorirea centenarului independenței de stat a României, treizeci de ani de la proclamarea Republicii, ca și aniversarea a 60 de ani de la Marea revoluție socialistă din octombrie — solicită forme de colaborare între publicații apte să valorifice experiența specifică a fiecărei literaturi și legăturile îndelungate de cunoaștere și respect reciproc.

Inconjurați cu călduroasă sollicitudine de gazdele sovietice, criticii români au avut o întîlnire la conducerea Uniunii Scriitorilor, în cadrul căreia Vitali Ozerov, secretar al Uniunii, a exprimat sentimentele de profundă stimă și solidaritate față de scriitorii români, de sta-torică prețuire pentru

succesele literaturii noastre.

În cuvinte emoționante, vorbitorul a evocat min-dria pe care scriitorii sovietici au resimțit-o cînd, în timpul tragicilor evenimente de la 4 martie, au luat cunoștință de eroicul efort al poporului român, de bărbăția cu care a înfruntat urmările acestor catastrofe. Relevînd continuitatea nezdruccinată a vieții noastre literare, V. M. Ozerov a spus: „Sîntem sincer bucurători să vă vedem în mijlocul nostru. Nu numai pentru că a avut loc o discuție interesantă în probleme de creație, o discuție despre probleme care ne interesează pe toți, dar și pentru că am constatat cu acest prilej cit de intensă, de profundă este activitatea dumneavoastră literară și obștească”.

Din partea delegației române a răspuns criticul Aurel Martin, care a spus, printre altele: „Ne aflăm printre prieteni adevărați și discuția care a avut loc a marcat încă un pas în întărirea legăturilor noastre de creație, puse în slujba aceluiași ideal, comunismului”.

La întîlnirea de la conducerea Uniunii Scriitorilor au mai participat: Iuri Vercenko, V. Petrosian, Iuri Surovțev și Oleg Șestinski, secretari ai Uniunii Scriitorilor, precum și membri ai colegiului de redacție al revistei „Voprosi literatury”.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● În colaborare cu Asociația italiană pentru raporturi culturale și științifice cu România, la Florența a fost deschisă expoziția „Arta populară în România”.

Profesorul Francesco Amodei și Franco Sottani, consilierul administrației provinciale, în cadrul inaugurării expoziției, au făcut și o amplă prezentare a volumului **România** publicat nu de mult de Editura „Il Calendario” din Milano.

Publicul florentin are ocazia nu numai să admire bogăția și varietatea artei noastre populare, dar și să se informeze asupra a numeroase alte aspecte ale realităților românești prin filmele documentare care se proiectează în acest cadru, oferînd vizitatorilor imagini despre viața economică, culturală și turistică din România de azi.

● Între 1 și 4 aprilie, la Tîrgul internațional de carte pentru copii de la

Bologna (Italia), editurile Ion Creangă, Albatros ș.a. au fost prezente cu circa 200 de volume de literatură clasică și contemporană, originală și tradusă. Editurile noastre vor fi prezente, de asemenea, cu numeroase lucrări la Festivalul internațional al cărții și discului de la Lisabona (în prima săptămîină a lunii mai) și la Tîrgul internațional de carte de la Ierusalim (între 26 aprilie și 2 mai).

D.T.

Înainte meciului cu Spania, cîntec de noroc

STAU într-o moară veche, înconjurată de meri și, de două nopți, pe la ceasul somnului greu, văd un pier-sic rupîndu-se din livadă și coborînd tiptil la gîrlă, în vadul unde vin femeile să-și umple ulcioarele.

Acolo se așează cu tulpina în tiparul unui pas de fată, își adună crengile ca să-l mîngie vîntul la subțiori cu șoaptele griului, ride ușor și mazărat, scuturînd gîndul lepădării de dumnezeu, care trece uneori prin capul pomilor prea frumoși, îngenuchiază și bea apă amăgită de lună.

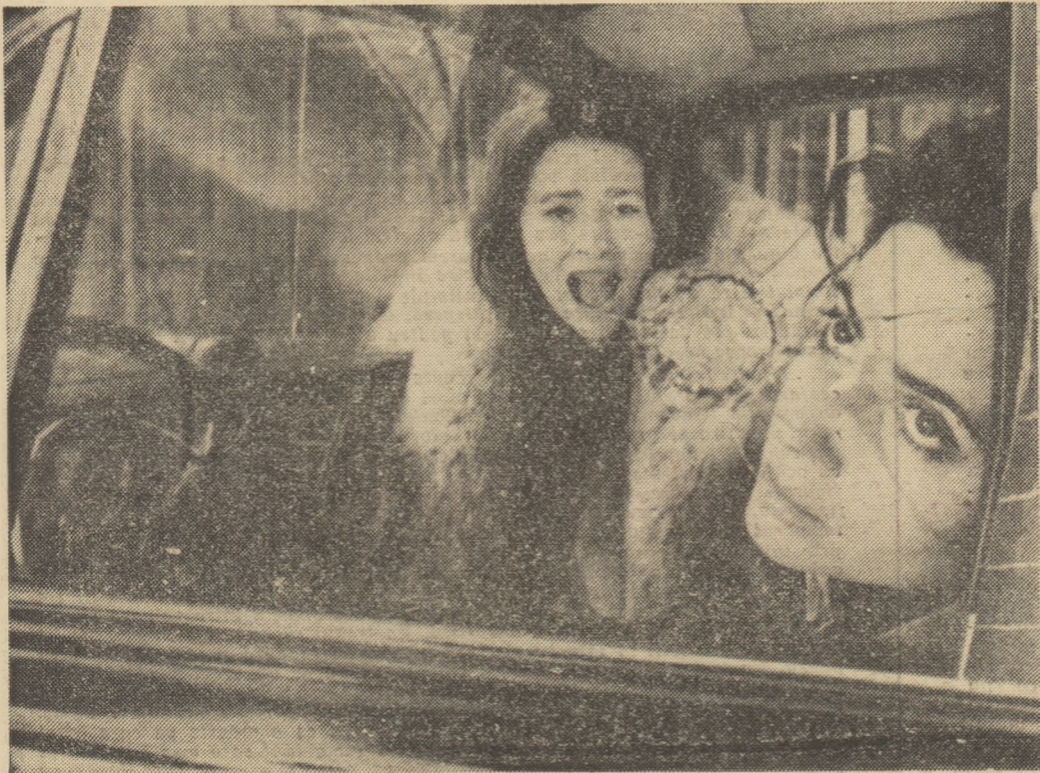
E un semn de noroc, vreau să cred, căci, aud, după ploaie și cea dinții sîngerare de fulger, li se-nîmplă și altora ca să le plece pînă la Dunăre și să se întoarcă abia în zori un păun zugrăvit pe geam sau un zarzăr de la colțul casei.

Se face că-n această săptămînă mi-a intrat în moară și un porumbel de birție. Era seara — asfințit de soare văzut printr-un vișin înflorit —, luna-și lîngea deștele scoase dintr-o tufă de mîrgăritar și pline de fluturi, porumbelul s-a oprit pe-o grindă, a înviat și a început să cînte — se pot petrece două minuni în șapte zile? Eu trăiesc cu ideea că sarea verde a primăverii caută umeri de lapte și că norocul se oprește și aprinde lampa lui de iarbă acolo unde găsește o dragoste furtunoasă. Cum e-astăzi, după un martie înfricoșător, dragostea noastră pentru victorie.

Ieri dimineață, sculîndu-mă, am simțit în nări miros de catran și aproape am țipat de bucurie, fiindcă-am înțeles că, în clipa aceea fascinantă, fratele meu a scos luntrea pe ape.

Un cîntec de noroc pentru toate corăbiile și pentru toate morile care se doresc împodobite cu arbori de pinză. Mi-e dor să fie bine. Adică să fim și noi mari și ospătați de noi.

Fănuș Neagu

„Casa de sub arbori”

„Conversația”

Filmul unei lumi

SPUNE într-un loc cunoscutul regizor italian Elio Petri: „Totul este absorbit de fenomenul de consum. În același timp, trebuie să ținem seama că din două-trei sute de filme, doar trei-patru au conținut social. Restul sînt povești de dragoste, westernuri, filme de suspens, lipsite de orice angajare cît de cît intelectuală, și cu atît mai puțin socială.” Sigur, Petri se referă în aprecierea sa cantitativă doar la producția cinematografică occidentală, dar chiar și așa am impresia că se înșală, că e mult prea sceptic. Nu de alta, dar imediat îmi vin în minte zeci și zeci (nu „trei-patru”) de filme occidentale, numai din ultimii ani, a căror angajare socială este dincolo de orice îndoială. Există, de altfel, un nucleu de teme și subiecte cu cea mai puternică deschidere socială care revin ca un leitmotiv în producții de cea mai diferită factură stilistică, realizate de colegii italieni ai lui Petri, de colegii săi americani, francezi sau vest-germani — și această consecvență, această unitate tematică, departe de a fi întâmplătoare, nu este decît reflexul obiectiv, în opera unor creatori, al realităților nu o dată zguduitoare ale unui sistem.

Mă gîndesc la acestea revăzînd duminică pe micul ecran **Casa de sub arbori**, filmul din 1971 al reputatului cineast francez René Clément (vă mai amintiți memorabilul său **Luptătorii din umbră**?) : Philip, specialist științific într-o editură pariziană, este insistent urmărit și șantajat pentru a fi determinat să se integreze ca agent în spionajul industrial al altei țări. Film de tensiune psihologică, film care „mă ține”, dar nu mă poate împiedica (în ciuda polițismului, a suspensului său) să îi observ exactitatea tăioasă a temei: racolarea, furtul de inteligență. Cu mijloace criminale, la nevoie.

Îmi vine în minte apoi (fiindcă l-am revăzut tot zilele trecute, probabil) **Conversația** lui Francis Ford Coppola (1974): operă de excepție, demontare „la rece”, lucidă, a altui mecanism, în care inteligența, gîndirea umană nu mai este furată, nu mai este nevoie să fie furată cît timp ea poate fi spionată, surprinsă în datele sale intime. **Conversația** nu mă mai „ține” prin suspensul său, aici sînt obligat de la început, de chiar structura și tonul filmului, să analizez și eu, odată cu el, înainte de a participa. De fiecare dată cînd îl revăd îmi vin în minte cuvinte ca insecuritate, nesiguranță, suspiciune, presiune morală. Cuvinte pe care le-aș considera doar ale acestui film, dacă nu mi-aș da seama imediat, scriindu-le, că ele sînt, de pildă, și ale celui tulburător **Paravanul** de Martin Ritt (1976), unde nu mai e vorba nici de o inteligență, nici de o conștiință racolată, nici de o conștiință spionată, ci de o conștiință redusă la tăcere...

AFIRMAȚIA lui Petri mi se pare tot mai mult exagerată: merg mai departe cu gîndul și, întâmplător — sau, poate, pentru că nu-l pot uita pe Gene Hackman în **Conversația** — mi-aduc aminte de **Sperietoarea** lui Jerry Schatzberg (1972): tot cu Gene Hackman. Și cu Al Pacino. Doi vagabonzi pe drumurile unei Americii stranie, neliniștitoare, violente, mai ales violente — dacă putem cădea de acord că există și o altă violență decît cea fizică, a unei încăierări — să zicem. Peliculă de nesfîrșite sugestii și nuanțe, **Sperietoarea** nu este doar povestea a doi oameni, ci și povestea unei lumi. **Conversația** era făcut „la rece”. **Sperietoarea** e făcut „la cald”, are

un patetism acaparant. Substanța, tonul sînt însă asemănătoare pentru amîndouă.

Merg mai departe (nu mai sînt nici măcar intrigat, ci liniștit: e clar că Petri se înșală), merg mai departe, așadar, și încerc să fișez cîteva, doar cîteva din filmele altei teme majore a cinematografului occidental: tema dezrădăcinării, a dramei emigrantului. Nu, nu am s-o iau de la **Emigrantul** lui Chaplin, din 1917 (care demonstrează, de altfel, vechimea și permanența temei), e suficient să ne amintim acel remarcabil **Saltul** de Christian de Chalonge (1967), revăzut și el nu de mult pe micul ecran. O peliculă sobră și tragică, aproape un documentar cu aer de ficțiune, cu aer numai, căci realitatea din care se inspiră direct nu mai este aproape deloc transfigurată. Și pe bună dreptate căci, cum spunea un comentator al filmului, nu este loial să înfrumusețăm mizeria pentru necesitățile cinematografului. Un film despre mizeria vieții portughezilor care au făcut „saltul” peste graniță, în speranța că vor izbuti să scape de mizerie. Să ne amintim apoi de acel **America, America** al lui Elia Kazan (1964), amar eseu cinematografic despre mirajul emigrării și iluzia prosperității. Să nu uităm **Joe Hill**, de Bo Widerberg (1971), excepțional film politic despre drama și eșecul unui emigrant în America și despre calea aleasă, ca „revanșă”, dar nu numai ca „revanșă” ci, în primul rînd, dintr-o convingere înteroară, de acest om: angajarea politică. În sfîrșit, să rememorăm sarcasmul și ironia aceluși deosebit de interesant **Pîne și ciocolată** de Franco Brusati (1973) sau ale causticelor **Un italian în America** (1967) și **Frumos, onest, emigrat în Australia** (1971).

MA OPRESC aici. Am notat la întîmplare cîteva din filmele care mi-au venit în memorie. Să mai notez nenumăratele filme politice italiene din ultimii ani? Filmele lui Rosi sau Damiani, Vancini sau Salerno, sau ale fraților Taviani sau ale lui Bellocchio, Zampa, Comencini, Steno, Rosati, Aliprandi, Lizzani, despre — despre ce? Despre „cazul Mattei”, despre „mărturisirile unui comisar de poliție făcute procurorului republicii”, despre „mafia albă”, despre „corupție la palatul de justiție”, despre „de ce se ucide un magistrat”, despre „anchetarea unui cetățean mai presus de orice bănuială”, despre „cadavre de lux”... Să mai notez nenumăratele filme americane care nu pot, nu pot să nu vorbească despre drog, rasism și crimă, despre violență, șantaj și singurătate morală? Nu cred că e cazul, le cunoașteți — bună parte din ele.

Mă gîndesc din nou, tot mai liniștit, la cuvintele lui Petri: hotărît lucru, se înșală. Filmele de angajare intelectuală și, mai ales, socială sînt mai multe, cu mult mai multe decît trei sau patru din două-trei sute, în masiva producție occidentală. E, de altfel, normal: o realitate traumatizantă determină obiectiv, dialectic, apariția și dezvoltarea unor numeroase forme de critică a sa. Între ele și opere cinematografice. Dacă mă gîndesc bine, îmi amintesc chiar că unul din cele mai susținute pamflete la adresa unei asemenea realități, unul din cele mai sfîșietoare documente cinematografice despre condiția umană în interiorul unui anume sistem se numește **Clasa muncitoare merge în paradis**. Regia: Elio Petri...

Aurel Bădescu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă Romînia
Director: GEORGE IVAȘCU